הלכה · משנה תורה · מפרשים · שורשי הים · ספר זמנים

שורשי הים על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי יצחק מאיו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שורשי הים על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי יצחק מאיו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שורשי-הים-על-משנה-תורה-הלכות-חמץ-ומצה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה ב 5
הלכה ג 9
הלכה ד 17
הלכה ה 20
פרק ב 22
הלכה א 22
הלכה ב 25
הלכה ג 27
הלכה ח 29
הלכה ט 32
הלכה י 33
הלכה יא 37
הלכה יז 52
פרק ג 52
הלכה ה 52
הלכה יא 53
פרק ד 54
הלכה יא 54
הלכה יב 56
פרק ה 63
הלכה ב 63
הלכה יא 63
הלכה כג 68
פרק ו 69
הלכה א 69
הלכה ג 71
הלכה ה 72
הלכה ז 72
הלכה י 73
פרק ח 74

הלכה יא 74

פרק א

הלכה ב

שורש איסור חמץ בהנאה החמץ **בפסח אסור בהנאה כו'**. וכתב ה"ה וז"ל פ' כ"ש אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא היתר אכילה ע"כ הנה בגמר' אמרו שם דהא דחזקיא פליגא אדר' אבהו דאמר רבי אבהו כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה משמע עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה וכו' וכת' התוס' ד"ה כל מקום וז"ל וא"ת יהא נהנה מחמץ בפסח בכרת דהא כתי' כי כל אוכל חמץ ונכרתה וכי תימא אה"נ א"כ לקמן דבעי מאי בינייהו בין חזקיה לר' אבהו לימא דאיכא בינייהו הא ואור"י כו'.

והנה מורי הר"ב שער המלך הביא דברי הרב המגיה בספר משנה למלך ה' שגגות דק"ט ע"ד שהקשה שם על דברי התוס' ז"ל הללו ממ"ש התוס' בחולין דק"ך דאצטריך הנפש לרבות את השותה משום דבהנאה ליכא כרת וא"כ מאי ק"ל הכא דהא מדאצטריך הנפש לרבות את השותה שמעינן דבשאר הנאות אינו חייב כרת ולמה להו לחלק בין אוכל לתאכלו יע"ש ומורי הרב הנז' תירץ ע"פ מ"ש לקמן בפרק כ"ש דל"ה אמר ר"ל עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה ומעיקרא אסיקו רב הונא בריה דר' יהושע ור"פ דה"ט משום היקש דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות דברים שאדם יוצא י"ח מצה חייבים על חימוצה כרת והך הואיל ואין אדם יוצא י"ח מצה דהו"ל מצה עשירה ובעינן לחם עוני אין חייבין על חימוצה כרת ודחי להו רב אידי מהא דתניא המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ואין אדם יוצא בהם י"ח מצה דבעינן אכילה וליכא אלא ה"ט דמי פירות אינן מחמיצין יע"ש והשתא ודאי ליכא למימר דמדאצטריך הנפש לרבות את השותה שמעינן דשאר הנאות ליכא כרת דהא אצטריך שפיר הנפש לרבות את השותה כי היכי דלא נימא כדר"פ ורב הונא דכל שיוצאין י"ח מצה חייבים על חימוצו כרת וכיון דבשותה אינו יוצא י"ח מצה ה"נ אינו חייב על חימוצו כרת והוה אמינא דשאר הנאות אין חייבי' כרת בשותה אבל בתר דגלי לן קרא במילת הנפש דלא דרשינן היקש זה הדרינן לכללין דשאר הנאות נמי חייבים כרת כיון דבכלל אכילה נינהו כדר"א עכ"ל ועוד מצאתי לו בכתיבת ידו שכתב על קושיית מוהר"י כולי הלז וז"ל כתבתי בנדפס דס"א ע"א ליישב קושיית מוהר"י כולי ז"ל שהקשה על דברי התוס' דכ"א ע"ב ד"ה כי כל אוכל כו' יע"ש ועוד אני אומר דלא ק"מ ואשתמיט מיניה דברי התוס' ר"פ העור והרוטב בדף הנז' ד"ה היכא וז"ל וצ"ל דאכלאיים בעי דאע"ג דלא כתי' אכילה ביה סברא הוא דלא אסרה תורה אלא כשהאיסור הוא בעין ולעיל דפריך אלא אם

חמץ אכילה כתיבה ביה בלא"ה הוה מצי למפרך אלא כיון דכתיב ביה אכילה בהדייא פריך מינה יע"ש וא"כ איכא למימר שפיר דמדאצט' הנפש לרבות את השותה ליכא למשמע מינה דעל ההנאה אין בו כרת דאע"ג דבהנאה יש בו כרת אפ"ה אצטריך דלא נימא התורה לא אסרה באכילה ובהנאה בכרת אלא כשהאיסור בעין אלא דבפ' העור והרוטב ק"ל להתוס' שפיר לתלמודא התם דפריך מטעמא דאכילה כתיבה ביה דמשום ה"ט ת"ל משום הנאה ותירצו דלפי האמת דס"ל דהנאת חמץ אין בו כרת משום דכי אוכל לא ילפינן מלא תאכלו פריך תלמוד' שפיר אבל מדאצטריך הנפש ליכא למשמע מידי כמ"ש וליכא למימר דטעם זה שכתבו התוס' דסברא הוא דלא אסרה תורה אלא כשהאיסור בעין אינו אלא לפי האמת דהנאת חמץ אין בו כרת והילכך הו"א דסברא הוא דלא חייבא תורה כרת באכילה אלא כשהאיסור הוא בעין אמנם לכשת"ל דעל הנאת חמץ יש בו כרת אע"ג דאינו אוכלו אלא שמוכרו לגוי כיון שבא לו הנאה מחמתו מכ"ש שיש לחייבו כרת כשאוכלו אע"ג דאין האיסור בעין דאין לך הנאה גדולה מזה הבאה לו מחמתו דהא ודאי ליתא דא"כ תיקשי לך דבכלאי הכרם כיון שיש בו איסור הנאה למה לי קרא וליכא למימר דס"ל דעל איסורי הנאה אין לוקין עליו וכדעת רבינו בפ"ח מה' מ"א דהא ליתי' שהרי ממ"ש דהנאת חמץ אין בו כרת אלא לאו מבואר דס"ל דלוקין על הנאה היפך דעת רבינו וכ"כ הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג ועיין מה שכתבתי בנדפס גם למה שתי' עוד משם הר' שמואל דגבי חלב וחמץ שהמחהו אי לא הוה כתיב ביה אכילה היו מחייבין כיון שהוא גוף החלב אבל משקה היוצא מהכלאים אע"ג דלא כתיב אכילה כמאן דכתיב דמי שאין זה גוף הפרי יש ליישב שפיר דודאי למאי דמסיק בגמרא גבי המחה את החמץ אכילה כתיבה ביה ק"ל שפיר דת"ל שהוא חייב מפני שהוא נהנה מגופו של איסור אבל מדאצטריך הנפש לרבות את השותה ליכא למשמע מינה מידי דעל הנאת חמץ אין בו כרת דאיכא למי' דהנפש אצטריך לרבות משקה היוצא מן החמץ דסד"א דשרי כיון שאינו גוף החמץ וזה דבר מוכרח דלפי האמת הנפש מרבה אפילו משקה היוצא מן החמץ מדאמרו בשאר איסורי' משקה היוצא מהן כמותן דילפי' מהנך או מבכורים וחד מהנך וכ"כ הר"ב ח"ה ז"ל יע"ש.

מיהו תירוץ ה"ר שמואל תמיהא לי טוב' דהיאך הפה יכולה לדבר דמשקה היוצא מכלאים שרי מפני שאינו גוף הפרי והלא כלאי הכרם אפילו קלפי הכרם והקשין אסרן הכתוב בהנא' אע"ג שאינן פרי כ"ש משקה היוצא מהפרי וכי מגרע גרע וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דת"ל משום הנאה וכ"ת דהר' שמואל ס"ל דאין לוקין על הנאת כלאי הכרם וכמו שכן הוא דעת רבינו כמ"ש הר"ב מש"ל בפ"ה מהלכות יסו"ה. זה ודאי

דחיקא לי מילתא טובא שאחר שבדיבור הקודם כתבו בפשיטות דלוקין על הנאה איך כתבו תי' זה סמוך ונראה משם ה"ר שמואל והיה נראה ליישב עפ"ז מה שהקשתי בנדפס לדעת רבינו דאין לוקין על הנאת כלאי הכרם מהירושלמי דמס' ערלה יע"ש דאיכא למימר דרבינו ז"ל מפרש הסוגייא דפרק העור והרוטב כפי' ה"ר שמואל דאכלאי הכרם קמבעייא ליה ומשמע שאינן גוף הפרי דהשתא ע"כ צ"ל דס"ל לתלמודא דידן דאין לוקין על הנאת כלאי הכרם דאל"כ דאינן מגוף הפרי אפי"ה מחייב משום הנאה כמו קשין וקלפין ומטעם זה דחה הירושלמי הלז מיהו לתי' ה"ר שמואל ק"ט והנראה אצלי דכוונתם במ"ש כיון שאינן מגוף הפרי דסד"א דחשיבי זיעא בעלמא וכמ"ש לקמן בד"ה והדר מייתי כו' גם בפרק כל שעה דכ"ד ע"ב ד"ה אלא כתבו דהא דאצטריך למילף פרי מפרי מבכורים לאו למעוטי שאר משקי' אצטריך דמן הדין אפילו תירוש ויצהר לא היה ליחשב למשקים דזיעא בעלמא הוא ואצטריך למילף שנחשוב משקה של תירוש ויצהר כמו הפרי יע"ש וא"כ איכא למי' שפיר דאע"ג דבכלאי הכרם לוקין על הנאת קליפין וקשין הנהו שאני דנהנה מהן בעינייהו משא"כ הנך.

מיהו עיקר דבריהם שכתבו דג"ש אצטריך למילף שנחשוב משקין של תירוש ויצהר כמו הפרי כו' תמיהא לי דג"ש למה לי הא כי היכי דילפי' כלאי הכרם מבנין אב מבכורים וחד מהנך ה"נ נילף ערלה ותו דערלה ודאי איסור הבא מאליו הוא ולא דמי לכלאי הכרם שע"י זריעתו בא בעבירה כמ"ש התוס' וא"כ בפשיטות איכא למילף מחלב וחמץ כמו שאר איסורים אלא ודאי דג"ש לא אתא אלא למעוטי שאר משקין והיה נראה ליישב שדעתם ז"ל כדעת רבי' שכתב בפ"י מהלכות מאכלות אסורות דעל כל האיסורים משקים היוצאין מהן אסור ואין לוקין עליו וכת' הכ"מ שם דאע"ג דבפרק הרוטב יליף לה מקראי אסמכתא בעלמא הוא יע"ש וא"כ איכא למימר דלהכי אצטריך ב"ש לחייב מלקות על משקה היוצא מן הזתים והענבים הן אמת שבדברי רבינו הללו יש בהם מן המבוכה גם בדברי הלח"מ יש לעמוד עליו לעת הפנאי וכמו שאכתוב לקמן בפ"י מה' מ"א הלכה יו"ד ע"כ מצאתי מכתיבת ידו.

ובעיקר קושיית הרב מוהר"י כולי ז"ל בהיותי יוצק מים לפני מורי הרב מר יאודה אשכנזי ז"ל שמעתי מפה קדוש ישוב לקו' הנז' ע"פ מה שדרשו בת"כ פ' צו פ' י"ד סוף פרשה יו"ד הנפש ולא הציבור הנפש לרבות את השותה יע"ש דהשתא ליכא למימר דמדאצטריך הנפש לרבות את השותה שמעי' דבהנאה ליכא כרת דהא איכא למימר דהנפש אצטריך למעט הצבור ותלמודא דפריך ל"ל הנפש בחמץ תיתי מהנך לאו אעיקר קרא פריך דהא אצטריך למעט ציבור אלא אתנא דברייתא פריך וכדאמרן ואמטו להכי

הוצרכו התוס' לחלק בין אוכל ללא תאכלו ואף שהר"ב ק"א כתב שם דמיעוט הציבור מה"א דהנפש מפיק ליה התוס' ז"ל לא משמע להו הכי אלא ממילת הנפש גופיה מפיק ליה וראיה לדבר דמעיקרא דריש מיעוטא דציבור ושוב דריש לרבות את השותה ולפי דברי הר"ב ק"א דמיתורא דה"א קדריש הו"ל למדרש תחילה מילת הנפש לרבות את השותה ושוב הו"ל למדרש יתורא דה"א ועוד ראיה דלעיל בפרק ח' סימן ט' גבי פיגול דרשו הנפש למעט ציבור ולא דרשו לרבות שותה וכתב שם הר"ב ק"א דמדהו"ל למכתב והאוכל ממנו וכתי' הנפש דרשו הכי הרי דלא מיתורא דה"א קדריש הכי ואין לומ' דהתם נמי מיתורא דה"א קדריש הכי ומילת נפש אצטריך לרבות את השותה כמו שדרשו גבי חלב דא"כ בסוגיין דחולין דק"ך דקעביד תלמודא צריכותא דנפש דחלב ונבילה ושרצים דלא אתי לא חד מחד ולא מבינייא דשניהם ושלשתן אמאי לא עביד נמי צריכותא לנפש דפיגול דתיתי מהנך במה מצינו או מבינייא אלא ודאי דפיגול ה"נ דאתי מאינך ומילת נפש אצטריך למעט ציבור ולדברי הר"ב ק"א דמה"א דהנפש מפיק לה קשה וגם לדבריו ז"ל קשה אמאי לא דרשו בת"כ גבי פיגול לרבות את השותה כמו שדרשו גבי חלב אמנם לפי' דרבינו הנה מה טוב ע"כ ת"ד מורי הרב זלה"ה.

ולדידי נראה לי עוד דהתוס' הכא בפסחים לא ניחא להו מימר דמדאצט' הנפש לרבות את השותה שמעינן דשאר הנאות פטורי' מכרת דא"כ מאי פריך התם בגמרא בחולין דק"ך ל"ל הנפש בחמץ לרבות את השותה דתיתי מחלב ונבילה וכו' יע"ש ואם איתא דאצטריך הנפש למעט שאר הנאות מכרת מאי קושיא לימא דאה"נ דאתי מחלב ונבילה ואצטריך הנפש לרבות את השותה לגלויי דשאר הנאות פטורים מכרת דהו"א דמחייב משום דבכלל אכילה הנאה קמ"ל מילת הנפש למימר דוקא שותה הוא דמחייב ולא שאר הנאות ומדלא קמשני הכי ש"מ דלא ממילת הנפש ממעטינן שאר הנאות מכרת דבלא"ה פשיטא ליה להש"ס דשאר הנאות פטור מכרת ולהכי קשיא להו הכא בפסחים יהא נהנה מחמץ בפסח בכרת דמהיכן פשיט' ליה להש"ס דשאר הנאות פטורים מכרת דאדרבא מדכתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה א' איסור אכילה וא' איסור הנאה משמע ודחיקא להו להתוס' למימר דכי פריך התם בגמרא ל"ל בחמץ דתיתי מנבילה כו' אליבא דחזקיה פריך דס"ל דאיסור הנאה אינו בכלל אכילה אלא כשאומ' לא יאכל ולדידיה לא אצטריך הנפש לגלויי אשאר הנאות דבלא"ה אינו חייב כרת וא"כ שפיר קפריך ל"ל הנפש כו' אבל לר' אבהו לא קפריך מידי משום דאצטריך לגלויי אשאר הנאות דא"כ הו"ל להש"ס כי פריך ל"ל למימר בשלמא לרבי אבהו ניחא אבל לחזקיה קשה מדלא קאמר הכי ש"מ לאו ממילת הנפש ילפינן דשאר הנאות פטור מכרת ודוק.

הלכה ג

שורש לאו הניתק לעשה **אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו מעשה אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אע"פ שעבר על ב' לאוין אינו לוקה מפני שלא עשה מעשה.** ע"כ. שמעתי מקשים משם הרב הקדוש מוהר"ג איספיראנאסה זצ"ל דהא להדייא אמרי' בפרק מי שהיה דהוי לאו הניתק לעשה א"כ אפילו עשה מעשה אינו לוקה וא"נ לא עשה מעשה אם לא קיים העשה לוקה וכמ"ש במכות גבי קיימו' ולא קיימו כו' וכן פסק רבינו בפי"ו מה' סנהדרין.

ולכאורה יש ליישב דסמך הרב ז"ל ארפ"ק דתמורה דאמרינן התם גבי לא יחליפנו ולא ימיר אותו דלקי אע"ג דניתק לעשה משום דאיכא תרי לאוי דכל דאיכא תרי לאוי לא חשיב ניתק ע"ש וכ"כ רבינו ז"ל טעם זה בה' תמורה אם כן גם הכא גבי חמץ איכא תרי לאוי לא יראה ולא ימצא לפיכך לא חשיב ניתק גמור ככל לאו הניתק לעשה כדאמרינן בעלמא וזהו שדקדק רבינו וכת' בסוף לשונו אע"פ שעבר על שני לאוין כו' ודוק ומיהו צריכין אנו לומר דלא לקי אלא חד דהא עכ"פ ניתק קרי ליה וע' בכ"מ שם ולקמן בהלכות הנז' ומ"ש בש"ס דהוי ניתק לעשה ר"ל הלאו האחד והלאו האחר נשאר בלא ניתוק ועכ"ל הכי דאלת"ה קשיא הא דתמורה דהיכא דאיכא תרי לאוי אמרינן התם דלא הוי ניתק והכא קרי ליה ניתק אלא ע"כ כדפרישית ואגב זה הוקשה לי מ"ש ר' בה' פסולי המוקדשים דלא לקי אנותר משום דהוי ניתק וכתב מרן אע"ג דאין בו מעשה לרבותא נקטיה ע"ש והוא תימה דמאי ריבותא הלא בניתק קי"ל אי לא קיימו לקי אבל מטעם שאין בו מעשה לעולם לא לקי וכן בה' ק"פ כתב מרן כן וק"ל. והתוס' כתבו במכות עלה דההיא שקדמו עשה דל"א דבתרי לאוי לא הוי ניתק אלא דוקא כדסמיכי אהדדי כהנהו דתמורה ע"ש ובזה מתרצתא שפיר הא דפרק מי שהיה דחשבינן לחמץ ניתק משום דלא יראה ולא ימצא לא סמיכי אהדדי ובחולין כתבו כלל אחר דהיכא דעבר העשה בקום עשה הוי ניתק אע"ג דהוו תרי לאוי אבל בלאו הכי כגון תמורה לא ובזה ניחא גם כן הא דחמץ דהוי הביעור בקום עשה וכל זה שלא כדעת רבינו ז"ל.

וראיתי להתוס' בריש תמורה גבי סופג את המ' כתבו דהוא הדין שמונים א"נ לא יחליפנו אצטריך לשל חבירו יע"ש. ולכאורה ק' דהא אמרינן התם בגמר' דהוו תרי לאוי ונר' דה"פ שהא' ניתק והב' נשאר ולפי' לקי אחד לתי' בתרא ואע"ג דהא אצטריך לדחבריה מ"מ עבר מיהא אלא יחליפנו ולקי אחד ולתי' קמא אתרי נמי דהא מיהא אתרויהו עבר וצריכין אנו לפרש לפי זה דכיון דאיכא תרי לאוי דסמיכי לא הוי ניתק

אפילו אחד וא"נ משום דהעשה אינו בקום עשה. ובמציעא דס"א ע"א כתבו התוס' וז"ל ולעבור עליו בשני לאוין וא"ת ולוקמא בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה אבל כי מוקמינן אכובש ש"ש באם אינו ענין לקי שפיר כו' עכ"ל. ושמעתי מקשים דהיכי כתבו דבש"ש לקי הא הוי לאו שניתן לתשלומים וידוע שאין לוקין על לאו שניתן לתשלומין וכ"כ רבינו בפי"א מהלכות שכירות ע"ש.

ויראה לי דלאו קושיא היא דהא אמרינן בפרק אלו נערות דף ל"ב ע"ב לר"י דכל היכא דאיכא ממון ומלקות ואתרו ביה מלקא לקי ממונא לא משלם וה"נ בהתרו ביה לקי שפיר וכוותיה נמי ברבית ואונאה דאע"ג דניתנו לתשלומין אי התרו למלקות לקי ולא משלם ורבינו נמי כת' לזה בה' נערה ובפ"ג דגניבה ע"ש משא"כ בניתק דאפילו התרו לא לקי: ואמנם לכאורה יש להקשות היאך כתבו התוס' דליכא לאו בגזל ולעבור בשני לאוין משום דהוי ניתק והא להדייא אמרינן ברפ"ק דתמורה דכל דאיכא תרי לאוי לא הוי ניתק והכא איכא תרי חד ההוא דאתא מרבית ואונאה והוי דלא תגזול ולאו קושייא היא דהא חד לאו ניתק וחד אייתי מרבית ואונאה והוא מן הדין ואין מזהירין מן הדין באופן שהשני לאוין רעועים וכמ"ש התוס' שם לעיל ד"ה אמרי ה"נ ע"ש פירוש דבריהם דבלא"ה לא לקי דהוי ניתק אם כן אפילו איכא תרי לא מהנו כדאמר' מה שאין כן בש"ש דלא הוי ניתק לעשה דלא מיקרי ניתק אלא כשהכתוב הזכיר בו עשה להדייא שנתקו הכתוב מהלאו לעשה ועשאו עשה כהאי דגזל דכתיב להדייא והשיב את הגזלה דמש' אם גזל ישיב ונפטר וכן הנותר באש תשרופו וכן וישלחו מן המחנה אי לאו דקדמו העשה ועיין בפרק אלו הן הלוקין מתבאר כל זה מדברי רש"י ובספר הזכות להרמב"ן ז"ל והרז"ה ועיין בתוס' דמציעא דקט"ו בסופו ובתו' פרק אלו נערות שם ד"ה שלא השם המביאו כו' וזה כלל גדול לתת הפרש בין לאו הנקרא ניתק לעשה ללאו שניתן לתשלומין וכאן בש"ש שהל"ת לא תעשוק ולא תבא עליו השמש וכיון שעבר הזמן עבר אלאו ולא נתקו הכתוב בפי' לעשה לומר ואם עשק ישיב מיהו בגזל כתבה לעשה בפי' והשיב את הגזילה והוי נתק גמור ומיקרי ניתן לתשלומים ג"כ ונ"מ שאפילו שרף הגזילה דהשתא לא מקיים עשה מ"מ לא לקי משום דניתן לתשלומים והתראה ראשונה אינה ועיין בתוס' דמציעא דקט"ו ד"ה וחייב משום שני כלים כו' ודוק.

עוד היה נראה לומר ולתרץ הכל והוא במ"ש לעיל משם התוס' דמכות דכל היכא דלא סמיכי אהדדי הלאוין לא אמרינן בהו כההיא דתמורה והכא חד אתי מרחיק מרבית ואונאה וחד מגופי' וכיון דלא סמיכי חשבינן ליה ניתק וכמ"ש לעיל אבל בש"ש סמיכי לא תעשוק שהוא ש"ש וכמ"ש רש"י בשמעתין לקמן וכתיב לא תגזול ושפיר לקי אע"ג

דניתן לתשלו' כיון דסמיכי דומיא דניתק אלא שהסוגיא דאלו נערות לא מוכחא הכי ע"ש.

גם דברי התוס' ז"ל בחולין דף פ"א ע"א קשים לכאורה שכתבו וז"ל ועוד דאמרינן בההוא פרקא דלא לקי אלאו דלא תגזול משום דניתק ואיכא נמי לאו דלא תעשוק דאמר רבא בפרק המקבל זהו עושק זהו גוזל וחלקו לעבור עליו בשני לאוי אלא ודאי דוקא היכא דהשני לאוין סמוכים קאמר דלא עקר להו חד עשה כו' עכ"ל ותימא דהא בס' ויקרא כתיב לאו דלא תגזול וקדים ליה לא תעשוק ושפיר סמיכי אהדדי ואע"ג דבמשנה תורה כתיב לא תעשוק ולא כתיב לא תגזול אין זה הכרח מאחר דהא סמיכי התם. ואמנם דבריהם במכות וכאן סתומים ומבוארים בזבחים דף קי"ד ע"ב ד"ה אלמא א"כ וז"ל דה"מ התם דסמיכי אהדדי אצל העשה עכ"ל ע"ש באורך אלא דבעי' שיהיו סמוכין אצל העשה ועשה דגזילה לא סמיך להו ואע"ג שלפי דברי התוס' בתמורה דק"ד ע"ב מוכח דכיון דא"א להתקיים אלא אחר הלאו חשיב כסמיך היינו לפי אביי דקס"ד כל שא"א להתקיים קודם הלאו בעי סמיך דוקא וגזילה לא חשבינן ליה כרחיק אבל מ"מ לענין ניתוק חשיבי העשה ולא חשיבי הלאוין כל שמרוחקין ממנו ודוק שם ועיין בתוס' פרק אלו נערות שהבאתי אכן לפי זה א"א לתי' השני שתי' לדברי התוספות הנז' דהא ש"ש לא סמיך אלא תגזול אעשה ושמא לענין ניתוק שפירש הכתוב העשה בעי' סמיכי אבל לתשלומי' שהוא מכח הסברא חשיבי תרי לאוין ללקות דהא לא כתיב עשה כי היכי דנימא לא סמיכי אצל העשה ופשוט.

אבל מה שיש להקשות בתוס' דחולין ודזבחים הנז' דנראה מדבריהם דלאו דלא תגזול אגזילה קאי וליתא דהא אוקי' ליה בסוגיין לכובש ש"ש ולעבור עליו בשני לאוין ונמצא דבגזל ליכא אלא חד לאו דאתי מרבית ואונאה ורבא גופיה סביר' ליה הכי בשמעתין והוא האומר שם זהו העושק כו' ושם בגמרא י"ל דלענין ש"ש אמרה ולא לגזל אבל לדברי התוספות קשה ויש ליישב דמ"ש לאו דלא תגזול לאו דוקא קרא דלא תגזול דההוא שדינן ליה לכובש ש"ש אלא לאו דגזילה דאתי לן מבינייא והאי דלא תעשוק דזהו עושק זהו גוזל ונמצא דלא סמיכי אהדדי ולפי זה לא בעי' שיהיו סמוכים אצל העשה והכא שפיר כתבו בגזי' דלא סמיכי משום דעיקר קרא דלא תגזול אכובש ש"ש קאי וכן מ"ש פ"ק דמציעא דף ה' ע"ב ד"ה בלא דמי כו' דת"ל מלא תגזול לאו דוקא ור"ל לאו דגזל דאתי מבינייא אלא שלפי זה בשמעתין לוקמא בגזל גופיה ואיכא לא תעשוק והוו תרי לאוי דסמיכי לכן מחוורתא כדשנין מעיקרא ודוק.

עוד יש ליישב דברי התוס' בחולין דאה"נ דלא תגזול שדינן ליה לש"ש מ"מ כוונתם היא לרבא דאמר זהו עושק זהו גוזל א"כ הוו תרי לאוין ר"ל דלוקי לא תגזול לגופיה ולא

תעשוק זהו גוזל והוו תרי לאוין ולילקי ואמאי חשבינן ליה לנתק מאחר דאיכא לאו דלא תעשוק דסמיך אלא תגזול ונוקי ליה לגופיה ותי' דלא סמיכי אהדדי פי' אכל העשה ומ"ה לעולם הוי נתק מ"ה מוקמינן ליה אש"ש דשפיר לקי ולפי זה תשכיל ותבין קושייתם במציעא שהק' דלוקמא בגופיה ותי' דהוי נתק דאפילו נימא דלאו דאתי מבינייא רחיק כמ"ש לעיל וא"נ דאתי מן הדין מ"מ אכתי קשיא הא איכא לא תעשוק וסמיכי אלא עכ"ל דלא סמיכי אצל העשה. ואין להקשות דהיכי כתבו דלקי משום לא תעשוק והא הוי לאו שבכללות דליתא דשם גזילה חד הוא ומשום לאו שאין בו מעשה נמי לא קשיא דמשכחת לה בשנתן לו הדמים ולקחם ממנו והתרו בו למלקות דהוי קום עשה.

וראיתי בספר גופי הלכות דף ה' ע"ב סימן ג' שהקשה לרבינו שכתב דלא לקי ברבית משום דהוי לאו שניתן לתשלומים והא במציעא פרק אז"נ אמרינן מ"ד יוצאה בדיינים דריש מוחי אחיך עמך ופרש"י משום דהוי ניתק לעשה וכוונת קושיית' נראה דיש הפרש כיון דהוי ניתק אפי' התרו בו למלקות לא לקי וכמ"ש לעיל ותי' דכיון דהנו תרי לאוין לא הוי ניתק כמ"ש התוס' במכות ע"ש ולא ידענא אמאי לא מייתי לה מש"ס ערוך פ"ק דתמורה ואדרבא דברי התוס' הם הפך הכוונה דבעי' תרי לאוין דסמיכי והכא לא סמיכי אלא וחי אחיך כתי' אחר לאו דלא תקח מאתו נשך בפ' בהר סיני. ואפשר דחדא מתרצא לחברתא דמ"מ נקרא סמיכי דהא כתיב בסמוך לו את כספך לא תתן לו בנשך ולאו דוקא בעינן סמיכי כההיא דתמורה דכתיבי אהדדי ממש אלא כל דסמיכי מיהא ומשום הכי הרב לא הביא מההיא דתמורה אלא מהתו' שהדבר תלוי בסמיכי ובזה ניחא מאי דהוה קשיא לן תו עליה דאי בתרי לאוי לחוד תלייא קשיא ההיא דוישלחו מן המחנה שהקשו שם התוס' במכות כמ"ש דאי לאו שקדמו עשה לא הוה לקי משום דניתק והא הוו תרי לאוי אלא ע"כ כמ"ש התוס' שם דסמיכי ומיהו לפי מ"ש לעיל ר' לא סבר הכי מכח ההיא דחמץ ודוק.

ואת זה חזיתי חזות קשה להרב גופי הלכות שכ' שם לדעת התוס' ז"ל דקאי כרבא והם כתבו דרבא סבר כר"י דאינה יוצאה בדיינים יעש"ב והוא תימ' שהרי להדיי' מוכח במציעא דס"א ע"א ושם בשאר דוכתי לאביי ורבא גופיה דאית להו כר"א דיוצ' בדייני' ע"ש וכן מוכח בפ"ק דתמורה בסוגייא דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד דאמרינן מאי בינייהו כו' ע"ש ומה שהכריחו שם מאביי והיא הסוגייא דמציעא הנז' ע"ש והן אמת שפשט דברי התוס' כמ"ש הרב הנז' אבל ע"כ למשכוני נפשין דכוונתם לענין דרשת הכתוב לית ליה כר"א כמו שהכריחו בסוף הדבור אבל הדין אמת לדעתו כוותיה ולא מטעמיה ואפשר דלטעמיה אזיל דמילתא דא"ר לא תעביד לא מהני ואע"ג דשם בתמו'

דחו' עי"ש דחויא בעלמא היא ובפרט ללישנא אחרינא שם ניחא טפי אלא דאביי אי ס"ל כר"א מכח הפסוק ע"ש.

ומ"מ מעתה חזרה קושיית הרב הנז' על התוס' בהא דרבית דהוי ניתק אבל במ"ש ניחא דרבא לא דריש הך קרא כר"א והדין אמת משום דלא מהני ולא חשיב ניתק אבל לדעת רבינו שלא הביא בחיבורו ההיא ברייתא דדריש ר"י לקרא דוחי אחיך עמך קשה ויראה לי דחשיב ליה רבינו לאו שקדמו עשה שהרי כתיב וחי אחיך עמך ושוב כתיב אחריו את כספך לא תתן לו בנשך שהוא עיקר הלאו הגמור שמנאו רבינו בפ"ד מה' מלוה ולוה ע"ש ושאר לאוין יתירי נינהו ושייך נמי קודם דעבר לי' ניחא שלא יקח נשך כלל וכיון דקדמו לא הוי ניתק ואע"ג דקדמו לאו אחר אינו עיקר דאל"ה הילל"ל בתר תרוייהו ודוק: א"נ לא חשי' ניתק כל שלא פי' להדייא וקרא דרשא בעלמא היא ולאו דוקא הוא שהרי לא מנאו בעשה וכל זה דלא כפרש"י ואם כן הוי לאו שניתן לתשלומין וקרא לר"א לא אצטריך לניתק אלא דלא נימא כר"י ולא הוי ניתק לעשה כלל ודוק.

והרב ח"ה הקשה בדברי התוס' שכתבנו דבש"ש לקי דהא הוי ניתק לעשה כמו הגזל דבהדייא כתי' והשי' את הגזילה אשר גזל או את העושק אשר עשק וידוע שסתם עושק הוא בכובש ש"ש כמ"ש רש"י בשמעתין יע"ש ולע"ד לא קשיא לפי הכלל שכתבו התוס' בפרק אלו הן הלוקין ופרק קמא דתמורה דכל שהעשה יכול להתקיים קודם הלאו וכתוב גם כן קודם הלאו לא הוי ניתק אלא מיקרי קדמו עשה דאסיקנא במכות דלקי ע"ש ולא דמי לגזל דאע"ג דקדים ללאויה מ"מ ע"כ הוי ניתק דאי אפשר לקיים העשה אם לא אחר הלאו ולפיכך הוי כאילו נכתב אחר הלאו אבל כשאפשר להתקיים קודם וכתו' קודם וכאן ש"ש המצוה היא הנתינה ושלא לכובשה ומצוה זו דנתינה שלא לכובשה יכול לקיימה קודם הלאו דהיינו ביומו תתן ולא יהיה עושק אותו וגם כתוב קודם ללאו דלא תעשוק וא"כ חשיב שפיר לאו שקדמו עשה דלקי ולא חשיב ניתק אבל השבת הגזיל' אם לא גזל מאי ישיב ואי אפשר להשיב אם לא שיגזול לא כן בש"ש מה שהוא משיב דהיינו מה שעשק יכול לעשותו קודם דהיינו ליתן השכר ואף ע"ג דכתיב העושק אשר עשק ע"כ פירושו מה שראוי ליתן וכבש תחת ידו דשייך ביה השבה וזה יכול להיות קודם ולא דמי כלל לגזל דוק ותשכח משום הכי לא חשיב ניתק ודמי להההיא דוישלחו מן המחנה דלא יטמאו דחשבינן ליה לאו שקדמו עשה בפרק אלו הן הלוקין. וכתבו התוס' שם שר"ל שיכול להתקיים קודם עבירת הלאו ור"ל שלא יבא אל המחנה אלא שיהיה משולח משם ע"ש ודוק.

וממה שתדעהו שכוונת התוס' שם דבעי' תרתי להתקיים קודם ושיהיה כתוב קודם

אבל כל שכתוב אח"כ אפילו שיכול להתקיים קודם חשיב ניתק וזה מוכרח מהסוגייא דריש תמורה בענין מכל מעשרותיכם ע"ש דוק ותשכח ומ"ש שם התוס' ע"ש הוא לס"ד דאביי אמנ' לפום קושטא תרתי בעינן וכל דבציר הוי ניתק דוק ותשכח ודלא כמ"ש הרב יבין שמועה בכלל זה ע"ש גם כל דבריו קשים שם שהביא כל הס"ד לכללים וליתא לע"ד כאשר יראה המעיין. ועיין בספר חוות יאיר סימן קצ"ג וכל תמיהותיו מתיישבות בכל מ"ש ועיין בס' גופי הלכות ד"ה סימן ו' וניחא הכל במ"ש. ועיין בספר יבין שמועה מה שתירץ בדעת רבינו שפטר בגזל משום שניתן לתשלו' ונכון דאי משום ניתק כיון שלא קיימו מיהא לקי אבל כיון שניתן לתשלומים אינו לוקה ודוק.

ומ"ש התוס' ז"ל במכות ט"ז ד"ה והא איכא העבט כו' הכוונה דבפרשת משפטים כתי' אם חבול תחבול כו' עד בא השמש תשיבנו הרי שנכת' העשה קודם הלאו והוא במשכנו לרשות דשייך נמי קודם כמ"ש ז"ל ואותו פסוק הוא בכסות יום וזה בכסות לילה וע"כ הוי כאלו כתיב קודם דא"א דלכסות יום לא הוי ניתק ולכסות לילה ניתק ועוד היאך פסיק דלא תבא אל ביתו לא לקי משום דניתק הא קדמו עשה דכסות יום עכ"פ לכן תירצו דיתורא דהשב קאי למשכנו שלא ברשות והוי ניתק ומינה דאותו תשיבנו המוקדם הוי דומיא דתשיב דהכא שהוא אפילו שלא ברשות וא"כ אין שייך אלא אחר הלאו ודמי לוהשיב את הגזילה וזהו שדקדקו התוס' וכתבו השב תשיבנו ולא תשיב לרמוז אותו אותו תשיבנו עשה דהשב ר"ל העשה הנאמר בקרא דתשיב כנ"ל ומיהו ק"ל כי אפילו תימא שלא ברשות נראה דדמי לשילוח טמאים וכובש ש"ש שכתבנו לעיל דלא מיקרי ניתק ומ"מ ע"כ לפר' כמו שכתבנו והמעיין יבחר.

וראיתי לרבינו פ"ג מה' מלוה שכתב איסור חבלה בגד אלמנה דאם חבל מחזירין ממנו אבד המשכון או נשרף לוקה ע"כ ע"ש. נראה דחשיב ליה ניתק לעשה שהרי תלה הדבר בקיימו ולא קיימו והוא העשה דהשב תשיב האמור באיש הביאו שם בהל' ד' וכל חד כדיניה דהן אמת דקשיא טובא דהתם הוא שלא ברשות ושלא בשעת ההלואה ועוד יש גמגומים אחרים ידועים מ"מ אפשר דמכפל תשי' הוא שלא ברשות כו' אבל עיקר השב בכל גוונא לאיש לילה או יום ולאלמנה ושפיר מיקרי ניתק אבל קשה דהא קדמו עשה דהשב ללאו דלא תחבול בגד אלמנה והרי שייך קודם ואפשר כיון דהכל אסור והוי כשלא ברשות א"א מיקרי וכמ"ש התוס' ז"ל שהבאתי דבריהם לעיל ומרן ז"ל הביא לשון הריב"ש שנתן טעם דאזלא כמ"ד אי עביד לא מהני עש"ב דמשמע דקרא דהשב לא משייך לאלמנה כלל דוק ותשכח. וק' דא"ה לא הוי ניתק ואנן בעי' ניתק להדייא ורבא גופיה בכללי אמר לא מהני ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא ועכ"ל דרבינו לא חשיב

ליה לאו שניתן לתשלומין ודוגמא למ"ש ה"ה שם ד"ה ואם לא קיים עשה כו' וא"כ היאך עשאו הרב כניתק הא אין עליך לומר אלא כמ"ש ולכן דבריו צל"ע.

ובהלכות נערה פ"א הל' ז' כתב רבי' שלאו שקדמו עשה אין לוקין עליו כמו באנוסה כו' ולכאורה קשה דהא אסיקנא במכות דלקי וכן אמרו כי אתא רבין כו' ודברי מרן ז"ל שם צ"ע שהביא הס"ד להלכה אבל יש ליישב דעת רבינו כמ"ש התוס' בתמורה גבי קו' אונס שהקשו לרבא והכריחו דהוי ניתק וזה רמז רבינו שר"ל אפילו דקודם הוי ניתק כמ"ש התוס' בדוקא שם הא אחר שקדמו לקי ולא פטר אלא באונס ודוק. הדרן לקמייתא לשון רבינו דהלכות חמץ ומצה אשר כתבתי לעיל ולעת הלום עלתה על דעתי ליישב דברי הרב באופן אחר כי הנה לפי הנראה הגרסאות משונות שלפי מ"ש רש"י דלאו דלא תוציאו ניתק כו' מש' דלא הוה גריס גרסתינו דהאי מפסיל בנותר כו' אלא דהאי ניתק והאי ניתק אפשר דגריס הרב ז"ל וגם בהא דלא יראה לא הוה גריס ניתק אלא דדמי ליה והיינו דהאי איסורו בהשהתו והאי דלא יראה איסורו בהשהתו וכן משמע מהתוס' שכתבו מכאן משמע כו' ועיין בהרב ח"ה באופן דלא הוה גריס ניתק בלא יראה ומשמע דלא חשיב ליה ניתק והנה הרב ז"ל בהל' ק"פ פסק שאם הוציא מבשר הפסח לוקה ואע"ג דלהך גירסא הוי ניתק מ"מ הוא פסק כסוגייא דכיצד צולין וכמ"ש רש"י בסוגייא וא"כ אין כאן עשה וע"כ לא מרבי ליה דלא דמי אבל האי תנא פליג וכן פסק בסוף הלכות ק"פ לענין פסח שני דאין איסור הוצאה ובכן אין תפיסה להרב ז"ל מלאו דלא יראה דלא הוה גריס ניתק דהרי התוס' כתבו משמע וכמ"ש הרב ח"ה אבל שדינן ביה נרגא דע"כ האי תנא חשיב ליה ניתק בל יראה וע"כ סבר הרב דלדעת האי תנא חשיב לי' ניתק ומלשון שני דרשינן בלא יראה מוכח דהכי הוה גריס בכולהו וע"כ כן סבר הרב תדע דאי לא תימא הכי נהי דאנן קי"ל כסוגיי' דכיצד צולין בלאו דלא תוציאו דאי אפשר להחזירו מ"מ שפיר מצינן לרבויי בכלליה לא תוציאו דהאי מפסיל בנותר והאי ביוצא ואע"ג דלא דמי ליה בעיקר הלאו שזה ניתק וזה לא ניתק מ"מ להאי מילתא מיהא הא דמי ליה ואדרבא אית לן למימר דכללי מרבי דומייא דכללי דעשה והרי לא יראה דלא דמי לנותר דהאי ניתק והאי לא ניתק כדאמרן לגירסא זו ואפי"ה ממעט משום דהא מיהא דמי ליה במציאותה איסורו שזה עוש' איסור בשהייתו וזה עוש' איסור בשהייתו וכדאמרן לעיל ואמאי פסק שמותר להוציא אלא ודאי ע"כ דס"ל ז"ל דדמיון המציאות והפיסול אין זה עיקר הדמיון אלא דעיקר קולא וחומרא דלאו ומשו"ה אמרו במוציא דדמי דהוי ניתק אבל דמיון המציאות ופיסול אינו נראה וא"כ מינה ע"כ כד ממעטי' מפרטא לא יראה ע"כ משום דדמי ליה בעיקר הלאו שזה ניתק וזה ניתק ול"ק איפוך אנא דמצוה בגופיה

כו' כמ"ש שם וכיון שכן הראת לדעת שעכ"פ מוכרח לפרש לדעת הרב שכל הדמיון הוא משום דשוים בניתוק ומשו"ה פסק בפסח ב' מותר להוציא וא"כ הדרא קושייא דאמאי לא חשיב איהו לבל יראה ניתק כיון שכן מוכח משמעתין וכדאמרן הא אין עליך לומר אלא כמו שכתבתי דכיון דהוו תרי לאוי לא הוי ניתק גמור דאחדא מיהא לקי ומיהו הדמיון הוא מצד אחר וכדכתיבנא לעיל.

ודברי מרן בסוף הלכות ק"פ במ"ש לדעת רבינו בענין איסור הוצאה בפסח שני הם דברים מגומגמים שהביא הגירסא שלפנינו ואח"כ הביא כגי' רש"י ועיין בספר ח"ה שא"א לומר כן. ויש ליישב דבריו ז"ל דלעולם גריס כגי' מיהו ס"ל ז"ל שדעת רבינו דנהי דמרבינן ליה משום דדמי ליה דהאי מפסיל כו' מ"מ לא דמי ליה בעיקר הלאו שזה ניתק וזה לא ניתק אלא ודאי ע"כ דהא והא איתא דהאי מפסיל כו' והלאו שוה שהוא ניתק ואהא קא סמיך וזהו שנתנו טעם גם בבל יראה ולא הספיק להם בדמיון המציאות ע"כ דבעי' שיהיה שוה גם בזה וכיון שכן לדידן דקי"ל כסוגייא דכיצד צולין לא הוי ניתק ולפי' לקי ולא מצינן לרבויי דהא סברא דמאי דדמי לעיקר הלאו מרבינן וע"כ להאי תנא לא תוציאו הוי ניתק כנ"ל בדוחק ויש סמך לסברא זו שהרי אמרו אין לי אלא ל"ת שניתק לעשה כו' ר"ל שמרבה הכלל וממעט הפרט אלמא דבהא תלייא ומאי דנקט דמפסיל לרווחא דמילתא אמרה ודוק.

ולעיקר פסק הלכה דעת הרב ז"ל נכון כי הנה ברייתא זו סברא דלאו שאין בו מעשה לוקין תדע שהרי חשיב לנותר ניתק ובהדייא חילקו על זה בפ"ק דתמורה ובמכות ד"ד ודי"ו כי לא מן השם הוא זה אלא מפני שהוא לאו שאין בו מעשה ע"ש בכל הסוגייות ולפי' משוה לבל יראה ניתק אפי' שעיקרו לאו שאין בו מעשה מ"מ היה לוקה בכל גוונא לולי טעם ניתוק ואע"ג דאיכא תרי לאוי מיקרי ניתוק לאחד וכדאמרן אבל אנן קי"ל כמ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין לפיכך ממעטינן שפיר בל יראה מפרטיה דנותר דכולהו אין בהם מעשה אע"ג דיש מציאות מעשה בחמץ מ"מ רובו אין בו מעשה ולפיכך פסק רבינו בפסח שני דמותר בחמץ אע"ג דלא הוי ניתק ולא דמי לנותר לגמרי דהא מיהא איכא חד לאו שלא ניתק מ"מ דמי לענין חולשה דמלקות דהוי לאו שאין בו מעשה ומהאי טעמא ניחא דלא מרבינן לא תוציאו דלהאי תנא כיון שלקי אלאו שאין בו מעשה א"כ הכל אחד אבל לדידן נותר לאו שאין בו מעשה ואין בו שום צד מלקות ול"ת יש בו מעשה אפילו תימא דהוי ניתק מ"מ לא דמי ללאו שאין בו מעשה כנ"ל א"כ א"א לרבויי אלא שקשה שרבינו נ"ט בנותר ניתק וכמו שכתבתי לעילא מכל וכל מה שכתבתי בקו' זה צריך ישוב כי דברי אלה לזכרון בעלמא ה' יאיר עינינו בתורתו.

ודע דלפי מה שכתבתי לעיל שדעת רבינו דבל יראה לא הוי ניתק משום תרי לאוי קשה קושיית התוס' במכות גבי ההיא דוישלחו מן המחנה ע"ש ותירוץ התוס' דסמיכי לא שייך לדעת רבינו לפי מ"ש שא"כ הכל יהיה ניתוק גמור ואפילו אחד לא ילקה דהא לא סמיכי ולכן צ"ע ולכאורה נראה דיש ליישב בחילוק התוס' דחולין בעושה בידיים והכא חמץ בביטול סגי ועדיין צריך ישוב ודוק. אחר הדברים הנתנין למעלה בישוב דברי התוס' דמציעא גבי ש"ש דאמרן דכל לאו שניתן לתשלומים אם התרו בו למלקות לקי ואינו משלם אנכי הרואה שאינו נכון וסבר' זרה היא גם א"א דלא לשתמיט רבינו לומר דאם התרו לקי ולא משלם לכן נראה דליתא ולא דמייא להההיא דר"י דאמר כל היכא דאיכ' ממונא ומלקות אם התרו בו לקי ולא משלם דהתם דוקא הוא בחייבי כריתות וכיוצא שעיקר הלאו לא בא לאזהרת ממון אלא איסור אחר הוא ושייך אף במקום שאין בו ממון כגון חייבי כריתות שאין עיקר הלאו על הממון וכן ההיא דעדים זוממין דלא תענה כו' עד שקר והא דחובל למילף דבהנאה שאין בו ש"פ שייך לאו בכל הני ניח' דמשום רשעה אחת אתה מחייבו כו' אבל כשעיקר הלאו לאזהרת ממון אינו מן הדין שילקה ולא ישלם ויפסיד לפיכך אני אומר בגזל אפי' לא הוי ניתק וכן בש"ש וריבית והונאה לעולם יודה ר"י דמשלם ואינו לוקה אפילו בהתרו ביה וזהו דקא פסיק ותני רבינו ז"ל בכל לאו שניתן לתשלומי' דלא לקי ולא דמייא להההיא דרבי יוחנן שהעתיקה בהלכות נערה בתולה ובפ"ג מהלכות גניבה דוק ותשכח וחי' זה נכון ויש לו פנים הנראין בדברי הרב המגיד פ"ב מהלכות מלוה ולוה גבי השבת העבוט בלא קיימו ע"ש ובדברי מוהר"י מדרויש שהביאו התוס' בפ' אלו נערות ד"ה לא השם המביאו כו' ובחילוק זה סרה מהר קושיית מרן ז"ל פרק ח"י מהלכות סנהדרין שתמה עמ"ש רבינו דלאו שניתן לתשלומין דמשלם ואינו לוקה והקשה מרן מהא דר"י ובמ"ש ניחא ובר מדין דברי מרן תמוהים אצלינו לפי מ"ש התוס' שם ד"ה התם כו' ודברי התוס' צריכין ביאור ודוק. כל זה מצאתי כתוב אצלי לא ידעתי למי מקדושים וכנראה שהוא מהר"ב בתי כהונה ז"ל ועיין להרב מש"ל בדין זה ולמורי הרב בס' שער המלך יע"ש.

הלכה ד

שורש איסור חמץ שעבר עליו הפסח חמץ **שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לעולם ודבר זה קנס הוא כו**'. ע"כ. זה לי ימים שנשאלתי מאת החכם השלם ספרא רבא ויקירא כמוהר"ר בנימין פונטרימולי הי"ו וז"ל.

שאלה זה היה מעשה באשה אחת שבשלה לאחר הפסח בולגו"ר שעבר עליו הפסח שהניחה אותו בביתה כל ימי הפסח ואחר הפסח בשלה אותו בקדירה ואכלתו ושאלו

לה השכנים מאין הבולגו"ר הזה אף היא תשיב אמריה שהצניעה אותו מקודם הפסח בביתה ונשאלה שאלה על אודות הקדירה אם מותר לבשל בה או לא.

תשובה מילתא כדנא והנדון שלפנינו תלמוד ערוך הוא בידינו שרו לן עורבא ולאו מכללא איתמר אלא בפירושא איתמר. תנן בפרק כ"ש חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה ובגמרא לפום מאי דשמעינן לר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח מותר הוה בעי לאוקומי למתני' דלא כר"ש ואסיק רבא דמתני' ר"ש היא ור"ש קנסא קניס הואיל ועבר על בל יראה ודאורייתא לא מתסר ועוד אסיק רבא באותה סוגייא הלכתא חמץ שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש והקשו והא רבא הוא דאמר דלר"ש נמי אסור דמוקי מתני' דתני איסורא כר"ש וקנסא הוא ותירצו הנ"מ בעיניה אבל ע"י תערובת לא יע"ש הרי להדייא דכי קתני מתני' חמץ שעבר עליו הפסח היינו בעיניה ואסיר לר"ש משום קנסא ואפי"ה אמרי' דשלא בזמנו דהיינו לאחר הפסח אם נתערב מותר לאכול התערובת עצמו וכ"כ רש"י ז"ל בהדייא אבל ע"י תערובת אפי' שהייה בעיניה ועבר עליו לא קניס למיסר תערובתו והכי מוכחא כולה סוגייא וכוותיה דרבא נקטינן וא"כ אף אם האשה זאת היתה מערבת הבולגו"ר במין אחר היה מותר לאכול אם היה ס' לכ"ע ולדעת רש"י אפילו בנ"ט וא"כ ק"ו הדברים שהקדיר' שבשל בה הבולגו'ר שהיא מותרת לבשל בה דקיל טפי מתערובת וכמ"ש רש"י ז"ל שם גבי קדירות בפסח ישברו יע"ש וזה ברור לע"ד ודברי הר"ב המפה בסימן תמ"ז שכתב ומיהו כלים שנתבשל בהם מותרים לאחר הפסח כו' מיירי בנתבשל החמץ עצמו בפסח ואיצטריך לאשמועינן דאפי"ה אין צריכין שבירה או הגעלה אם שלפי ענ"ד אין זה חידוש דמאחר דהחמץ בעיניה אי שהייה לאחר הפסח מותר לאכול תערובתו לאחר הפסח אין צריך לומר דמה שבלעה הקדירה בפסח דודאי משרא שרי ודברי הערוך והפר"ח והירושלמי יש בהם מן היישוב ואני לא באתי רק למה שנוגע לענין הדין עוד זאת איכא הכא צד להיתרא דמאחר שנהגו כל ישראל שבודקין את החמץ לאור הנר ומבטלים אותו בע"פ בזמנו אין ספק שהאשה הזאת נמי ג"כ בטלה החמץ והפקירה אותו והא איכ' מ"ד דביטול מהני אף לחמץ ידוע ולא קעבר עליה על בל יראה מאחר דאינו שלו ויש פנים לומר דאף לר"ש נמי שרי דהא תלי טעמא דקנסא משום דקעבר על בל יראה וכל דליכ' בל יראה לא לקנסיה ונוכל לו' דאף הבולגו"ר עצמו מן המותר בפיך קרינן ביה ואף דמרן ז"ל פסק דחמץ שעב' עליו הפסח בין בשוגג בין במזיד ואפילו אנוס אסור היינו בלא ביטלו אלא דאם איתא להא יקשה דמאי מקשה תלמודא על רבא דאמר דשלא בזמנו מותר מדברי עצמו דר"ש קניס ליה משום דעבר על בל יראה ומאי קושייא נימא דמילתיה דרבא היינו בביטלו דלא

קעבר עליה וכי קניס ר"ש היינו בלא ביטלו אשר מסוגייא זאת היה נראה לי להוכיח כמ"ד דלחמץ ידוע לא מהני ביטול כמובן.

שוב ראיתי להרא"ש ז"ל בפרק כ"ש שכ' דחמץ שנמצא בבית ישראל לאחר הפסח מן הדין מותר דכיון שביטלו שוב לא עבר עליה על בל יראה וליכא למקנסיה אלא דבירושלמי משמע דמשום חשש הערמה אסור יע"ש משמע דהלכה כר"י דחייש להערמה וכ"כ מרן ז"ל בס' הקצר סימן תמ"ח סעיף ה' דחמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אסור אפי' ביטלו וטעמא דהלכה כר"י דחיישינן להערמה ואין כאן אלא איסורא דרבנן היכא דביטלו ואולם מדברי ה"ה ז"ל שכתב דכי קניס ר"ש ותלי טעמא משום שעבר עליה לאו דוקא אלא ר"ל שראוי לעבור עליה ולא מיעטו אלא חמצו של נכרי יע"ש ליתי למאי דכתיבנא ועיין להרפ"ח שם בסימן תמ"ח והוא מצוי אצלי ואולם תפשוט מינה לקדירה שנתבשל בה הבולגו'ר היא מותרת כדכתיבנא מעיקרא להלכה ולמעשה עמו כלי הקרב והנשק וחצוצרות התרועה בידו ותרועת מלך בו יורה יורה נאם הצעיר בנימין פונטרימולי הי"ו עכ"ל.

והנה יצחק בא אחריך בנימין עליון למעלה כאשר גזר עלי הנה חמותי ראיתי מה שכתב בתשובתו שהדברים ק"ו שאם האשה הזאת היתה מערבת הבולגו'ר במין אחר היה מותר לאכול אם היה ששים לכ"ע ולדעת רש"י אפי' בנ"ט כ"ש שקדירה שבשל בה הבולגו'ר שהיא מותרת לבשל בה דקיל טפי מתערובת כמ"ש רש"י גבי קדרות בפסח ישברו ואני אומר דק"ו זה לא ניתן לידרש דאיכא למימר דשניא היא מערב חמץ במין אחר או במינו ואינו ניכר דלא שרינן אלא בנתערב בשוגג והוא לא כיוין לבטלו וכמ"ש הפר"ח בסימן תמ"ז סי"א ד"ה והנה יע"ש משא"כ קדירה שבשל בה חמץ שעבר עליו הפסח שהקדירה בלעה איסורא בעיניה ואי שרינן ליה לבשל באותה קדירה לכתחילה דהו"ל מכוין לבטל איסור לכתחילהאפשר דכל כה"ג אסו' אפילו לר"ש ואל תשיבני ממ"ש רש"י גבי קדירות בפסח דט' המובלע בקדירה חשוב פחות מתערובת שנתערב בעיניה כו' דאיכא למימר דרש"י ז"ל לא כתב כן אלא לענין קדירות דקודם הפסח דבלעו היתרא וכל כה"ג דבר השוה הן עם חמץ שנתערב בשוגג לאחר הפסח אבל בנדון השאלה דהקדירות בלעו איסורא מחמץ בעיניה אע"פ שהוא מובלע תוך הקדירה ס"ס אח"כ היא נותנת טעם חמץ של איסור בתבשיל המתבשל בה וכל כה"ג אין בידינו להתיר לכתחילה לבשל בה ולבטל טעמו במזיד וא"נ אפשר לומר דרש"י ז"ל בסתם קדירות קא מיירי דמסתמא אין רגילין להשתמש בהן חמץ הרבה ביחד וכמ"ש התוס' שם אמנם בנ"ד דבשלו בה חמץ הרבה ובליעתה הרבה מנין לנו להתי' לבשל בה לכתחילה והו"ל מבטל איסור לכתחילה

וזה אפילו לשיטת רש"י ודעימיה דס"ל דתערובת חמץ אחר הפסח אפילו בנ"ט שרי איכא למימר דדוקא בנתערב בשוגג קא מיירי ובנ"ד אי שרינן ליה לבשל באותה קדירה לכתחילה כמבטל איסור לכתחילה דמי וכמדובר כ"ש לשיטת הטור ומרן ז"ל שכתב בפ"ח סימן תמ"ו סי"א דס"ל דלא שרינן בנתערב אחר הפסח אלא דוקא בס' ולדידהו איכא למימר דבנ"ד פשיטא דאסור לבשל בה אח"כ דכיון דבכולה משערינן והדבר ידוע שאין בתבשיל המתבשל ס' נגד כל הכלי ודאי דאסור כנלע"ד ויתר דברי התשובה שכת' מר נכונים אליו ויפה העלה דאין טעם להתיר משום טעמא דביטול וכמ"ש הפר"ח בסימן תמ"ח ס"ה יע"ש ואולם אם יש מקום לצדד להתיר בנ"ד אינו אלא מתוך דברי מור"ם ז"ל בספר המפה ברס"י תמ"ז והביא דבריו מרן החבי"ב בכנה"ג הגה"ט אות ב' והרפ"ח שם הסכים עמו ודחה דברי הרוקח ועיין בספר מג"א שם וברס"י תנ"א ולזה דעתי נוטה להלכה ולמעשה.

הלכה ה

שורש איסור תערובת חמץ במשהו **חמץ שנתערב בדבר אחר תוך הפסח בין במינו בין שלא במינו הר"ז אוסר בכ"ש**. וכתב המ"מ בגמרא ובהלכות אמר רבא הלכתא חמץ במינו אסור כו' ע"כ. וכתבו הרי"ף והרא"ש ז"ל מדלא יהיב רבא שיעורא למילתיה ש"מ במשהו ע"כ ומה שיש לדקדק בזה עיין בספר לשון למודים חא"ח סימן קפ"ד יע"ש ודע שהרשב"א סימן ל' וסימן ג"ן הכריח שדין זה הוא בין שממשו של חמץ נימוח בין שישנו בעין וליכא אלא טעמו וכבר הביא דבריו הרפ"ח ומרן החבי"ב ז"ל יע"ש וכתב הפר"ח דאפילו לדעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל דטעם איסור חמץ במשהו הוא מפני שיש לו מתירין אף לענין טעמו לבד החמירו כי היכי דהחמירו בו לענין שלא במינו דאע"ג דבשאר איסורין לא החמירו משום טעמא דדבר שיל"מ אלא במינו בחמץ החמירו אף שלא במינו וא"כ ה"ה לענין טעמו וזה אפילו לדעת הר"ב המפה בי"ד סימן ק"ב ס"ד וכ"ש למה שהכריח הש"ך שם דאף בשאר איסורים אין חילוק יע"ש ועיין עוד למורי הרב בספר שער המלך בפט"ו מהלכות מ"א הלכה ד' דקמ"ד ע"ד שהכריח עוד מדברי הראב"ד פ"ז מהלכות שמיטה ויובל הל' ג' דאף בשאר איסורים אין חילוק בין איסור ממש לטעמו לבד כל דאיכא טעמא דדבר שיל"מ ושלא כדברי הר"ב המפה ז"ל יע"ש.

עוד כתב מרן שם בסימן תמ"ז ס"א וכן פסק הרמב"ם ובפט"ו מהלכות מ"א כת' שהטעם שהחמירו בחמץ יותר משאר איסורים הוא משום דהוי דבר שיל"מ ע"כ והר"ן ז"ל בפרק כ"ש הביא דבריו בכ"מ בפ"א מהלכות חו"מ סוף הל' ה' השיג על טעם זה מיהו בע"ז פרק השוכר עלה דמתני' דואלו אסורים ואיסורן בכל שהוא במחלוקת הראב"ד ז"ל

והראשונים באיסורי' בכל שהו אי איתיה אף לענין איסו' הנאה תפס עיקר לטעם זה דדבר שיל"מ לענין חמץ והסכים דעתו לאוסרו אף בהנאה מטעם זה. ומרן כ"מ כאן בהלכה זו כתב דבמין בשא"מ דליכא טעמא דדבר שיל"מ לאוסרו עיקר איסורו הוא מדכתיב כל מחמצת לא תאכלו והרפ"ח בסק"ב דקדק מדבריו אלו דס"ל דשלא במינו אסור מן התורה. והשיג עליו וכתב דטעות הוא דאינו אלא מדרבנן יע"ש ותמוהים דבריו דבסוף הלשון שכתב מרן כ"מ ז"ל מבואר דאינו אלא דרבנן ועיין בס' צרור החיים דנ"ט ע"ג וע"ד יע"ש ועיין במ"ש מרן כ"מ בפט"ו מה' מ"א ה"ט וז"ל ומ"ש רבינו דחמץ בפסח אינו כו' בא לתרץ למה לא אמרו ר"י ור"ל חוץ מחמץ בפסח כו' ונתן טעם מפני שהוא דשיל"מ ולא איירי ר"י ור"ל אלא באיסורי תורה שאין להם מתירין ע"כ ודבריו תמוהים עיין למרן מלכא בספר עץ החיים בלשונות הרמב"ם ובספר לשון למודים חא"ח סי' קפ"ד ובספר צרור החיים דנ"ט ע"ג ובספר שער המלך ה' חמץ דס"ו ע"ד ובהלכו' מ"א דקמ"ו ע"א ובספר בית דוד סימן ק"ע ובספר כרם שלמה במפתחות דכ"ה ע"ד ושם הביא דברי הרא"ש בע"ז פרק השוכר דע"ג ע"ב שכתב וז"ל והא דלא קאמר חוץ מטבל ויין נסך וחמץ בפסח בהך ברייתא דתנייא כוותיה דר"י משום דחמץ בפסח אפילו שלא במינו במשהו וכן עמא דבר עכ"ל והשתא אפשר דהיא היא כוונת מרן ז"ל ולא על ר"י ור"ל גופייהו קאמר אלא על תנא דברייתא דמסייע להו ודוק ועיין בספר שער המלך בהלכות חו"מ דפ"ו ע"ד שכתב ומצאתי כתוב בשיטה כ"י למס' פסחים לרבינו יונה שכתב וז"ל ואע"ג דכל איסורים בס' הכא שאני משום דחמיר ועוד דדבר שיל"מ הוא דהא לאחר הפסח מותר מדאורייתא כו' ור"י דקאמר בס' פליג על ר"א ולית' עכ"ל וכת' עליו וז"ל ותמוהים דבריו לע"ד שהרי הא דדבר שיל"מ לא בטיל אינן מדברי רב אשי כדי שנאמר דר"י פליג דהא בנדרים פרק הנודר מן הירק קתני התם בברייתא הכי ותו דהרי שנינו בבכורים פ"ב ובכורים כו' ואסורים כ"ש מלאכול בירוש' והיינו טעמא משום דהוי דשיל"מ והוא ז"ל ישב דברי רבינו יונה ע"פ דברי הר"ב ראש יוסף ד"ג יע"ש ולא היה לו צורך לדברי הר"ב ראש יוסף דבהדייא כת' המרדכי והביא דבריו מרן ב"י בי"ד סי' ק"ב דחמץ לא הוי דבר שיל"מ כיון שחוזר לאיסורו לשנה הבאה וכן חדש ועיין להפ"ח שם ס"א וסי"ג יע"ש ובכן איכא למימר דרבינו יונה ז"ל סובר דבהא מילתא פליגי אמוראי ורב אשי דפרק משילין גבי עירובי תחומין בההיא דהאשה ששאלה מחברתה מים ומלח לעיסתה ס"ל נמי כרבא דאפילו באיסור החוזר לשנה הבאה חשיב דשיל"מ ודוק ועיין להר"ב פר"ח ברס"י תמ"ז ד"ה ומ"ש במשהו אפילו בהנאה כו' שכת' וז"ל ודע שכתב הב"י בי"ד סימן ק"ב כו' אבל לדעת הרא"ש ושאר המפרשים ז"ל נראה דכיון שחוזר לאיסור לשנה הבאה

לא שייך לומר דבר שיל"מ והיינו טעמא דהחמירו לאוסרו במשהו אי משום שהחמירה עליו התורה טפי משאר איסורים וכו' ואי משום דחמץ לא בדילי אינשי כוליה שתא יע"ש. ותמהני למה זה בחר הרב ז"ל בטעם זה לדעת הרא"ש ושאר המפרשים ז"ל שטעם זה דחוי מעיקרו הוא אצל הרב ז"ל בי"ד רס"י ק"ב ושם בסי"ג ויותר הי"ל להרב ז"ל לומר שדעת הרא"ש ושאר המפרשים הוא כמ"ש הר"ן ז"ל בפרק כ"ש והביא דבריו מרן בכ"מ כאן בהלכה זו דכיון דדבר שיל"מ הוא מדרבנן וחמץ לאחר זמנו נמי אינו אסור אלא מדרבנן משום קנסא אין מקום לאוסרו מט' דשיל"מ יע"ש ודע דהא דחמץ בפסח אוסר תערובתו במשהו היינו בתערובת ראשון אבל אם מאותו תערובת נפל משהו למקום אחר אינו אסור כמ"ש הרפ"ח בריש סימן תמ"ז ד"ה ומ"ש במשהו כו' יע"ש.

ודע שכתב הטור בשם הראב"ד דבמשהו אינו אוסר בהנאה כו' והרי"ף ז"ל כתב כו' ולזה הסכים א"א כו' ע"כ וכתב מרן בב"י וכ"כ בהגהות מיימון פ"א משם רשב"ם וכתבו עוד שיש לו פדיון כו' אבל באכילה אסור דס"ס טעם חמץ קא טעים עכ"ל ואני חפשתי בהג"מ פ"א מה' חו"מ ולא מצאתי שכתב כן אבל מצאתי כתוב כן בהגהות אשרי בע"ז פרק כל הצלמים ושם במרדכי יע"ש ולענין הלכה למעשה אי מהני פדיון לחמץ שנתערב להתירו באכילה או בהנאה עיין בס' בית דוד ובס' מח"א בחי' לה' מ"א דכ"ה ע"ב ובפר"ח ס"א.

פרק ב

הלכה א

שורש מצות ביטול חמץ מפי **השמועה למדו שהראשון זה הוא י"ד בניסן ראיה לדבר זה ממ"ש בתורה לא תשחט על חמץ דם זבחי כו'**. והנה התוס' בפסחים ד"ד ד"ה אך ביום הראשון כתבו וז"ל כו' ונראה לר"י דמיתורא דקרא קדריש ע"כ ק"ק דהא אצטריך קרא לעבור עליו בעשה וכעין זה ק"ל עמ"ש מרן בכ"מ שהק' על רבינו דמאחר דאית לן קרא דלא תשחט ל"ל קרא דאך ביום הראשון שלמדנו משם שהוא יום י"ד יע"ש ולא קשיא דעיקר קרא אצטריך לעבור עליו בעשה וישובו ז"ל נעלם ממני שכתב וז"ל וי"ל דאה"נ אלא משום דבעינן דבמקום שציוה על השבתה וגילתה לנו תורה שהשבתתו בי"ד עכ"ל ולא אדע שכו"ל במאי קושיא ומאי פירוקא דאכתי תקשי קרא גופיה למאי אצטריך אחר שכבר למדנו זה מקרא דלא תשחט ואין לומר דעיקר קושייתו לא על קרא דביום הראשון היתה אלא על לימוד זה דמפי השמועה וע"ז השיב דלימוד זה אצטריך ללומדו במקומו דמלבד דאין זה במשמע לשונו עוד בה שהרי חזר והקשה קושייא זו לקמיה בלשון זה כאשר יראה הרואה ומורי הרב הי"ו ההוא אמר דכוונת מרן ז"ל לומר דקרא דאך ביום

הא' נאמר תחילה ושהזהירן על השבתת חמץ על יוצאי מצרים ואז עדיין לא נאמר ציווי לא תשחט על חמץ ועל זה הוצרך לגלות להם אז מפי השמועה דהיינו בי"ד אבל אחר שנאמר קרא דלא תשחט ה"נ דלא בעינן למילף דין השבתה מקרא דאך ביום הא' מפי השמועה ורבי' מפני שהביא תחילה קרא דאך ביום הא' שנאמר תחי' ליוצאי מצרים הוצרך לומר ומפי השמועה למדו שהוא יום י"ד ויש ראיה לזה שפי' הכתוב יום הוא יום י"ד ממ"ש אחר כך קרא דלא תשחט אלו דבריו נר"ו על צד הדוחק.

ולדידי נראה לי ליישב דבריו ויתיישבו דברי התוס' שכתבנו והוא דכוונת קושיית מרן היתה דלמה זה אצטריך כוליה קרא דאך ביום הראשון דנימא תשביתו שאור לבד שהוא עיקר הציווי של עשה דהשבתה ומקרא דלא תשחט אנו יודעים שעשה זה הוא ביום י"ד וע"ז השיב דכיון דע"כ אצטריך קרא לצוותינו בעשה של השבתה דלא הוה ילפינן לי' מקרא דלא תשחט הוצרך לגלות לנו שמ"ע זו היא ביום י"ד ואלו הוה כתיב ז' ימים שאור לא ימצא בבתיכם ותשביתו שאור מבתיכם הוה משמע דביטול זה מהני לכל ז' ימים והא ודאי ליתא דמאחר שאסר לנו את החמץ מה מועיל ביטולו לזה הוצרך הכתוב לפרש ביום הא' ובהכי ניחא דברי התוס' דלפי שיטתם דפי' דתשביתו הוא ההבערה והוא לאחר זמן איסורו הוק' להם שפיר דנימא קרא ז' ימים שאור לא ימצא בבתיכם ותשביתו אותו דהא לדידהו בכל ז' הימים איתיה לעשה דהשבתה כמ"ש להדייא לקמן דכ"ט בד"ה רב אשי יע"ש כנ"ל.

תו ק"ל למרן ז"ל דלאיזה צורך נאמר לימוד זה דמפי השמועה בתר דכבר שמעינן ליה מרומייא דקראי והשיב דלולי לימוד דמפי השמועה הוה מוקמינן קרא דביום הא' בליל ט"ו וקרא דלא תשחט להזהיר בכל שאור ודבש לא תקטירו דהיינו שבשעת ההקרבה לא ימצא חמץ אבל השתא דאיכא לימוד דמפי השמועה שבקינן קרא כפשטיה והביא ע"ז ראיה מה שאמרו בברייתא אך ביום הא' מערב י"ט או אינו אלא בי"ט ת"ל כו' הרי שלולי קרא דלא תשחט קרא דיום הא' הוה מוקמינן ליה בליל ט"ו עכ"ל. ותמהו עליו דמביא ראיה לסתור דהברייתא יליף עיקר הילפותא דראשון היינו י"ד מקרא דלא תשחט והוא ז"ל כתב בהפך דמקרא דלא תשחט לא שמעינן מידי לולי לימוד דמפי השמועה באופן שדבריו באו משוללי הבנה יעויין בדברי המפרשים ז"ל.

ולדידי משמע לי בכוונת דברי מרן דאיהו ז"ל משמע ליה בדעת רבינו שכתב דמפי השמועה למדו דבר זה דכל הדרשות דמייתי תלמודא אינו אלא אסמכתא וגילוי מילתא בעלמא על הלימוד הזה שלמדו מפי השמועה ומר אמר חדא ומר אמר חדא ואיננה עיקר ראיה והוא נ"ט לשמועתו מהיכא משמע ליה הכי וכתב שטעמו משום דעיקר

קרא דלא תשחט ליכא ראיה גמורה דהוה מצינן למימר דמיירי בשאר קרבנות ולאזהורי בלאו דלא תקטירו ועל זה הביא הברייתא דחזינן דיליף לה מרומייא דקראי ולא יליף לה מפשטיה דקרא דאך ביום הראשון משום דאיכא למידחי דמיירי בליל ט"ו וע"ז הוק' לו לרבינו דכיון דמפשטיה דקרא ליכא למילף מידי גם מרומייא דקראי נמי לא שמעינן מידי דאיכא למימר דאתא קרא לאזהורי' על לאו דבל תקטירו ומתוך כך הוצרך לומר דאינה ראיה גמורה אלא אסמכתא בעלמא על לימוד דמפי השמועה כן נראה לע"ד.

ויש להביא ראיה לדברי רבינו דכל הנהו קראי דמייתי תלמודא לאו עיקר ראיה נינהו אלא אסמכתא בעלמא מהא דקאמר תנא דבי ר' ישמעאל מצינו י"ד שנקרא ראשון וכן אמר רנב"י ראשון דמעיקרא משמע ואיך יתכן דמהנהו משמעות נילף עיקרא דהאי מילתא בתר דאשכחן דאיכא ראשון נמי דמשמע כפשטיה אלא ודאי אסמכתא בעלמא הוא ועיקר מפי השמועה יליף לה ואי תימא מאי האי דפרכינן עליו מרנב"י מקרא דראשון כו' ואמאי לא שנינן דאף לא אלא הכא דוקא ואסמכתא בעלמא הוא י"ל דהיא גופא קא פריך דאף אסמכתא נמי ליכא כיון דהנהו קראי דהראשון משמע דוקא עד שהוצרך לשנות דמראשון הראשון הוא דנפקא ליה ואכתי אינו אלא אסמכתא בעלמא דאורחיה דקרא למכתב הראשון גם דרשת ר"י בזכות ג' כיון דמדרש' בעלמא הוא דיליף לה מוכח דאינו אלא אסמכתא בעלמא כנלע"ד ועיין לרבינו בס' המצוות בשורש השני יע"ש.

תו אמרינן בגמ' רנב"י אמר ראשון דמעיקרא משמע כו' עיין להרב ח"ה שכתב שרש"י ז"ל בפי' החומש פרשת בא הרכיב שתי המאמרים שכתב ביום הא' מעי"ט וקרוי ראשון כמו הראשון אדם תולד או אינו אלא בי"ט ת"ל לא תשחט על חמץ דם זבחי עכ"ל הרי דנקט דרשת רנב"י ודרשת רבא דמפיק לה מלא תשחט והוא ז"ל כתב דרש"י מפרש דרבא אתא לשנויי מילתא דרנב"י יע"ש ואין צורך לזה לענ"ד דודאי לכולהו תנאי ואמוראי עכ"ל דמשמע להו הא דאמר רנב"י דראשון היינו ראשון דמעיקרא כי היכי דלא תקשי לדידהו פשטיה דקרא למאי דמוקמינן ליה בי"ד אלא רנב"י מפיק ליה מראשון הראשון כדקאמר ורבא מקרא דלא תשחט ודברי רש"י ז"ל הם כרבא ולא כרנב"י והדברים ברורים ועיין בספר תועפות ראם שלא עמד היטב על כוונת דברי הר"ב ח"ה ודוק.

עוד אמרו בגמרא ר"מ אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו ואו' כל מלאכה לא תעשו וכתבו התוספות ד"ה ואומר כל מלאכה דכשישרף ויעשה גחלים הנאתו מותר כו' אומר ר"י כו' א"נ כיון דמתחילת הבערה אינו יכול להנות ממנו אע"ג שיהא הנאה ממנו אח"כ אסור כו' ולפי זה קשה דאמאי לא קאמר ש"מ מדר"ע חמץ

בפסח אסור בהנאה ודלא כר"י הגלילי דאמר בפ' כ"ש דכ"ח דחמץ בפסח אסור אינו אסור בהנאה ועוד אחרת דאית ליה יש שבח עצים בפת דהא בפרק כ"ש דכ"ו אפליגו ר' ורבנן באפה את הפת דר' אמר אסורה וחכ"א מותרת ואמרינן עלה בדכ"ז דפליגי באבוקה כנגדו דלר' אסור' משום דיש שבח עצים בפת ולרבנן אין שבח עצים בפת יע"ש והשתא לפי דבריהם הללו שכתבו דתחילת הבערה אסור ליהנות ממנו עכ"ל דהיינו טעמ' משום דיש שבח עצים בפת וא"כ באנו למחלוקת ר' ורבנן דקם ר"ע כר' ואמאי לא אמר רבא ש"מ מדר"ע דחמץ בפסח אינו אסור בהנאה ויש שבח עצים בפת ולזה י"ל דלא מני להא דיש שבח עצים בפת משום דהא אי' למ"ד התם דאפי' לרבנן בשאבוקה כנגדו אסור ולא פליגי אלא בלוחשות ולהכי לא מני להא דיש שבח עצים בפת כיון דאיכ' למימר דקאי ר"ע ככ"ע אבל קמיית' קשיא ועיין בספר שער המלך דע"ד ע"ב ובמה שכתבנו אנן יד עניי בשורש הואיל בה' י"ט פ"ג ה"ט יע"ש.

הלכה ב

ומה היא השבתה זו האמורה בתורה היא שיבטלנו בלבו ויחשוב אותו כעפרא כו'. ע"כ. הנה הרב פר"ח בהלכות פסח סימן תל"א ס"א ד"ה ואכתי כו' האריך להוכיח דביטול מהני אף לחמץ ידוע מן התורה יע"ש. ושמעתי מקשים מאותה שאמרו בפרק תמיד נשחט דס"ג ע"ב עלה דאפליגו ר"י ור"ל גבי שוחט את הפסח על החמץ דרשב"ל ס"ל אינו חייב עד שיהא עמו בעזרה ולר"י אע"פ שאינו עמו בעזרה דבעו מימר דאפליגו בהתראת ספק דלר"י שמה התראה הילכך אע"פ שאין עמו בעזרה בשעת התראה והעדים אינם יכולים לידע אם המותרה הוא שוגג או מזיד חייב ולר"ל כל שאין עמו בעזרה שאז יודעים העדים בודאי שהוא מזיד אינה התראה יע"ש בדברי התוספות שם בד"ה התראה והשתא אם איתא דביטול מהני לחמץ ידוע אף על פי שהחמץ עמו בעזרה נמי היאך יכולים העדים לידע שהוא מזיד דאכתי איכא למימר דביטלו בלבו ואפילו אם יאמר בפירוש שלא ביטלו אינו נאמן דאין אדם מ"ע רשע דכשאומר אח"כ שלא ביטלו נמצא שהוא לוקה על פיו שעשה עצמו רשע ולא ע"פ העדים וכבר ידוע שאין אדם לוקה ומשלם על פי עצמו ע"כ.

והנה זה שרצו לומר דאפילו אם יאמר בפי' שלא ביטלו דאין אדם מע"ר לאו מילתא היא דלדידהו תקשי למ"ד דאפי' אין עמו בעזרה חייב היכי משכחת לה דמיחייב הא כיון דיכול לומר שוגג הייתי ולא הייתי יודע שהיה לי חמץ בביתי אפי' כי לא טעין הכי או אפי' שאומר שידע שהיה לו חמץ בביתו נמי תו לא מחייב מה"ט דאין אדם מע"ר אלא מאי אית לך למימר דלמ"ד אפי' אין עמו בעזרה חייב סבי' ליה כמ"ד אדם מע"ר

דפלוגתא דרבוותא היא בפרק קמא דסנהדרין ד"ט ע"ב גבי פ' רבעני ואיכא למימר דמ"ד הכא חייב ס"ל כרב יוסף דהתם דאמע"ר א"נ כל כה"ג דהעדים התרו בו שידעו שיש לו חמץ בביתו אף ע"פ שיכול ליפטר בטענת שוגג הייתי כל שמודה שמזיד הוא ואינו מהוה הוא את האיסור נאמן על עצמו וכבר נסתפק בזה הרב מ"ל בפ"ד מה' מלוה הל' ד' דמ"ו ע"ב אי כל כה"ג משים עצמו רשע והשתא איכא למי' דבהא פליגי הכא ר"י ור"ל בהתראת ספק ובה' עדות שורש אין אדם מע"ר עמדתי בזה יע"ש. ומ"מ אף אם נאמר דלמ"ד התראת ספק שמה התראה אם יאמר בפירוש שלא ביטלו חייב אכתי קשה דאפילו כשהחמץ עמו בעזרה נמי התראת ספק היא דילמא ביטלו אי מהני ביטול לחמץ ידוע ומתוך הסוגייא מבואר דכל שיש עמו בעזרה אין כאן התראת ספק.

ונראה לומר דאפי' שהביטול מהני לחמץ מן התורה היינו דוקא כשאינו מחזיקו ברשותו ומפקירו לכל אבל אם הוא מחזיקו בידו ואינו מפקירו לכל אין ספק דביטול לא מהני בו הילכך כשהחמץ עמו בתוך חיקו בעזרה והעדים אומרים לו שיוציאנו מחיקו ויפקירנו והוא מחזיקו בחיקו אין ס' דביטול בלב לא מהני למה שהוא מחזיקו בידו וברשותו ועיין בכל ראיותיו שהביא הרפ"ח ז"ל ותראה דדוקא בדבר שאינו יכול לבערו מרשותו הוא דמהני ביטול לא בדבר שיכול לבערו ואינו מבערו דלא אתי דבור ומבטל מעשה.

עוד י"ל דתלמודא מיירי בחמץ שיש לו בשחיטת הפסח שהוא אחר חצות דלא מהני ביטול ביה כגון שחימצו או שקנאו אחר חצות דאפי' אם ביטל כל החמץ לא מהני למה שקנה אחר כך ודוק ועיין בדברי רבינו פ"ב מה' שבועות הלכה י"ב דמבואר יוצא מדבריו דכל שבעת ההתראה לא טען טענה שפוטרו מהמלקות אע"פ שטען אחר כך לא מהני ולקי וא"כ ה"נ כשהתרו בו העדים שלא ישחט הפסח על החמץ שיש עמו בעזרה כיון שלא טען בעת ההתראה שכבר ביטל אותו חמץ לא מהני כי טעין הכי אח"כ ולקי וצ"ע בדין זה של רבינו אי חולק רש"י בזה לפי מ"ש מדבריו דר"ל שהוא ספק למתרה חשיב התראת ס' ולא לקי ודוק.

והנה זה שכתב רבינו דביטול החמץ נפקא לן מדכתיב תשביתו כן כתב ג"כ רש"י ז"ל בפרק קמא דפסחים דף ד' ע"ב עלה דאמרינן התם מדאורייתא בביטול בעלמא סגי וז"ל דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו דהשבתה בלב היא השבתה עכ"ל. וראיתי להתוס' שם ד"ה מדאורייתא שכתבו על פי' רש"י וז"ל וקשה לר"י דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול דתניא בשמעתין רע"א אין צריך הרי הוא אומר תשביתו ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה ועוד דתשביתו אמרינן לקמן מאך חילק שהוא משש שעות ולמעלה ואומר

ר"י כו' יע"ש.

הנה מה שהוקשה להם מדתניא בשמעתין אפשר לע"ד ליישב דאי מהא לא קשיא כ"כ לדעת רש"י ז"ל דאיכא למימר שאף הוא ז"ל לא כתב כן אלא לפום קוש' דמוקמינן קרא בי"ד אבל כי הוה מוקמינן קרא בי"ט עכ"ל דפי' תשביתו היינו ביעור ולא ביטול כיון דאז לא מהני ביטול. א"נ דוקא ר"ע דס"ל כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה דיליף מנותר כדאמר רבא לקמן ס"ל דתשביתו אינו הבערה אבל רבנן דפליגי אר"י ולא ילפי מנותר וקי"ל כוותייהו לפי שיטת הפוסקים ס"ל דתשביתו הוא בכל דבר ואפילו ביטול וסוגיין כוותייהו אזלא לדעת רש"י אבל ק"ט שהרי רש"י ז"ל לקמן די"ב ע"ב עלה דקאמר תלמודא דשלא בשעת ביעור השבתתו בכל דבר כתב וז"ל פי' דשלא בשעת ביעורו היינו משש ואילך כו' יע"ש והשתא כי מוקמינן קרא בי"ט עכ"ל דהשבתתו בכל דבר כיון דאיסורו מן התורה ואיך קאמר ר"ע דמצינו להבערה כו' כיון דאז ליכא הבערה וכבר הוקשה לו כן למרן מלכא בס' מקראי קדש ברפ"ב מה' חו"מ ועיין בספר באר יעקב ברס"י תמ"ה שעמד בזה ודבריו נכונים.

ולכאורה עלה על דעתי לומר דאע"ג דמצי להשביתו בכל דבר מיהו כיון דאינו יכול לבטלו בי"ט ולא להאכילו לכלבים משום דאסור בהנאה ואין בידו אלא לפררו ולזורקו לרוח או לזורקו לים וזה ג"כ אסור בי"ט כמ"ש ה"ה בפ"ג מה' חמץ ומצה ומשמע דאיכא איסורא דאורייתא משום תולדה דדש וזורה וא"כ נקט ר"ע הבערה וה"ה פירור אבל זה אינו שהרי כתב רש"י לקמן גבי מאי דאמר רבא ש"מ מדר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה וז"ל דאי השבתתו בכל דבר יאכילנו לכלבים ויזריקנו לים משמע דאף בי"ט יכול לבערו בכה"ג ומ"ש ה"ה דאסור אינו אלא דרבנן משום איסור מוקצה וכמ"ש הרב פ"ח בסי' תמ"ו יע"ש והנכון דרש"י ז"ל משמע ליה דר"ע ס"ל דאפי' בשעת ביעורו דהיינו בזמן איסורו אינו אלא בשריפה ולית ליה לדר"י אימתי שלא בשעת ביעורו כו' וכמ"ש בספר באר יעקב ז"ל יע"ש ובמ"ש עוד התוספות ועוד דתשביתו אמרינן לקמן כו' עיין להרפ"ח ברס"י תל"א יע"ש.

הלכה ג

ומשביתין את החמץ בלילה מתחילת ליל י"ד לאור הנר כו'. וכתב המ"מ ריש פסחים ד"ב אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר כו' וכתבו התוס' ד"ה אור לי"ד כו' פ"ה שלא לעבור כו' וקשה לר"י כיון דצריך ביטול ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי אמאי הצריכו בדיקה עכ"ל הוצרכו להרכיב קושייתם אתרי רכשי דצריך ביטול ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי. ולכאורה לא היו צריכין לומר אלא דכיון דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי

אמאי הצריכו חכמים בדיקה ול"ל מימר דצריך ביטול כו' הוא משום דבעו להק' בין לשיטת רש"י שפירש לקמן בדף ד' ע"ב ד"ה בביטול כו' דתשביתו דקרא היינו ביטול ופירש הר"ן כוונתו דביטול נמי שמעינן מהאי קרא ובדיקה נמי מדאורייתא היא וכל שבדק אינו צריך ביטול וכל שבטל אינו צריך בדיקה וכ"כ הפר"ח ברס"י תל"א ואולם התו' משמע להו דתשביתו דקרא מיירי לאחר זמן איסורו והיינו הבערה ולא ביטול וביטול דאורייתא נפקא לן מקרא דלא יראה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים וכל שביטלו הרי זה אינו שלו כמ"ש לקמן בד"ה מדאורייתא יע"ש.

והשתא לשיטת רש"י לא מצו להקשות דכיון דביטול מהני למה הצריכו בדיקה דכיון דשניהם בדיקה וביטול הם מדאורייתא ושוים הם הצריכו בדיקה דעדיף טפי דס"ס דאורייתא היא ולזה הוצרכו לומר דכיון דצריך ביטול ג"כ אחר הבדיקה ובדיקה לחודה לא מהניא אמאי הצריכו בדיקה ולפי שיטתם ז"ל דמשמע להו דמדאורייתא לא שמעינן אלא ביטול כתבו וכיון דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי דלא שמעינן בדיקה אלא מדרבנן למה הצריכו בדיקה ועיין בספר לשון לימודים דפ"ד ע"א. ודע שהרע"ב ז"ל בפי' המשנה יישב בתוך דבריו מה שהק' התוס' לפי' רש"י ז"ל שכתב וז"ל בודקי' את החמץ אית דמפרשי טעמא דבדיקה כדי שלא יעבור על בל יראה וב"י אם יהיה חמץ בביתו בפסח ואע"ג דבביטול בעלמא סגי חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפיפיה וימלך על ביטולו ויחשב עליו לאוכלה ויעבור עליו בבל יראה וב"י הילכך בודקין את החמץ כדי לבערו מן העולם עכ"ל ולכאורה איכא למידק על תי' זה מדפריך תלמודא לקמן ד"ו ע"ב עלה דאמר ר"י אמר רב הבודק צריך שיבטל מ"ט אי נימא משום פירורין כו' ומשנינן אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקה יפה ודעתיה עילויה כו' וכתב רש"י אבל משבטלה אפילו חס עליו לשורפה אינו עובר עליה יע"ש. ולפי דברי הרע"ב מה הועילו חכמים בביטול זה אכתי איכא למיחש שמא יחזור וימלך על ביטולו הראשון ויחשב עליה לאוכלו וכיון שביטל הביטול הראשון נמצא החמץ ברשותו וקעבר על בל יראה וב"י וא"כ למה ליה ביטול אחר הבדיקה כיון דאכתי החששא של שמא ימצא גלוסקא במקומה עומדת לפי דברי הרב ז"ל. ונראה דחששא זו דשמא ימלך על ביטולו הראשון ויחשב לאוכלה היא חששא רחוקה כל שבדק וביטל אחר הבדיקה דהו"ל תרתי חששות חששא שמא ימצא וחששא שמא ימלך ויבטל הביטול הראשון וכשאין כאן אלא ביטול לחוד אז איכא למיחש שפיר שמא ימלך על ביטולו ויחשוב לאוכלו דכיון דליכא בדיקה וימצא בודאי אצלו חמץ ברשותו במקומות דאתחזק בהו חמץ חששא דשמא ימלך על ביטולו קרובה היא אבל כי בדק ולא מצא חששא דשמא ימלך הוייא חששא רחוקה

וליכא למיחש אלא שמא יחוס עליה לשורפה וכל שבטלו אין כאן חששא זו ועיין במ"ש שם התי"ט על דברי הרע"ב דמבואר מדבריו דביטול החמץ מהני בלבו ולא בעי שיוציא הדברים בפיו מיהו הר"ן בפ' כ"ש הביא דבריו מרן בב"י בסימן תל"א כתב בשם י"מ דדברים שבלב אינן דברים ועיין להרפ"ח בסימן תל"ד ס"ג.

ואין קובעין מדרש בסוף יום י"ג וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו כו'. הנה הטור ז"ל בסי' תל"א כת' ע"ש ה"ר יונה שאם התחיל כבר אין צריך להפסיק וכת' עליו ונ"ל שכיון שהט' משום שמא יטריד בלימודו אין חילוק ואפילו אם התחיל פוסק עכ"ל ותמהו עליו מדתנן בשבת ואם התחילו אין מפסיקין ואע"ג דטעמא הוא משום שמא ימשך ואפילו שהתחיל באיסו' כמ"ש התוס' שם והפוס' ועיין להפ"ח שם שדחה דברי הטור יע"ש והק' עוד דס"ס קשה מ"ש דמקמי תפילה לא גזרו על הלימוד ולא חיישינן שמא ימשך ותי' דשאני בדיקה דמזמן לזמן קאתי יע"ש. וליתא דא"כ מאי פריך בפ' לולב הגזול עלה דתנן נוטלו על שולחנו למימרא דמפסיק ורמינהי אם התחילו אין מפסיקין כו' ומאי קושייא שאני לולב דמזמן לזמן קאתי ומוהראנ"ח ז"ל בח"א סי' מ"ח רצה לחלק בין מצוה דאית בה מעשה למצוה שאין בה מעשה כתפילה דזה שנון וזה שנון כמ"ש התוס' בפ"ק דמ"ק גבי תפילה כל שהתחיל בלימודו אינו מפסיק כיון דעסק בתורה ותפילה שנון היא נמי משא"כ גבי בדיקה יע"ש ולחילוק זה נמי קשיא ההיא דפרק לולב הגזול ועיין להר"ב מ"א ז"ל ולדידי עיקר דברי הטור נוחים הם דמשמע ליה דגבי לימוד איכא למיחש שמא ימשך טפי משאר מלאכות וההיא דתנן אם התחילו אין מפסיקין היינו דוקא בשאר מלאכות כאכילה ושתייה וכיוצא אבל בלימוד אפילו התחילו מפסיקין ואיכא למיחש טפי שמא ימשך והיינו דאמרינן בשבת די"א דסיפא דמתני' מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפי' אתאן לד"ת כגון רשב"י וחביריו אבל כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפילה ומשמע ליה להטור דמירי אפילו בדאיכא שהות ביום ואע"ג דבשאר מלאכות קתני רישא דאם התחילו אין מפסי' בלימוד מפסיקין דאיכא למיחש טפי ובדרך זה הלך רבינו בפ"ב מהלכות ק"ש הל' ה' ו' כמ"ש הלח"מ והראנ"ח בדרשות פרשת צו ועיין בספר באר יעקב מ"ש לדעת הטור ואין דבריו נכונים בזה יע"ש.

הלכה ח

שורש דיני בדיקת חמץ וכן **אם ראה עכבר כו' צריך לבדוק כו' אע"פ שנמצא פרורין כו' וחוששין שמא הניחה בחור או בחלון כו' וחוזר ובודק אם לא מצא כלום ה"ז בודק כל הבית ואם מצא אותו הפת שנטלה העכבר ונכנס אין צריך בדיקה**. עכ"ל. ודבריו ז"ל בדין זה באו בדרך ארוכה ויש בהם גמגומים כי מה צורך לומר חששת הנחת הככר

שהוא בחור או בחלון ולמה לא אמר סתמא חוששין שמא הניחו במקום אחר גם למה שחזר וכת' ולפיכך חוזר ובודק והדבר מבואר מאליו ממ"ש תחילה צריך לבדוק גם למה זה חילק הבדיקות לשתיים חוזר ובודק ואם לא מצא בודק כל הבית והי"ל לכתוב בקיצור ולפיכך חוזר ובודק כל הבית גם במה שסיים ואם מצא אותו הפת דמשמע שאם לא מצא הפת עצמו אפילו מצא פת אחר שלם כל שלא הכירו שהיה הפת עצמו שהכניס העכבר חוזר ובודק כל הבית ואלו בתחילה כת' אם לא מצא כלום משמע שאם מצא פת כל שהוא אין צריך בדיקה יותר וקשיא דיוקא אדיוקא. ונלע"ד דכוונת רבי' לחלק בין בדיקת חור וחלון שדרך העכבר ליכנס שם לשאר מקומות הבית שאין דרכו של עכבר לבא בהם אלא דרך אקראי שאם מצא ככר כל שהוא בחור או בחלון שדרך העכבר ליכנס שם אין צריך בדיקה יותר ואם מצא הככר בשאר מקומות הבית צריך שימצא הככר עצמו שנטל העכבר ולכן בתחילת דבריו דקדק וכת' חוששין שמא הניחו בחור או בחלון מקומות שדרך העכבר ליכנס בתוכם ואח"כ כת' שאם בדק באלו המקומות ולא מצא כלום כלומר שאם מצא במקומות הללו ככר כל שהוא שוב אינו צריך בדיקה לשאר הבית אבל כשלא מצא כלום באלו המקומות ובא לבדוק שאר מקומות הבית שאין דרך העכבר ליכנס בהן וצריך שימצא הככר עצמו שנטל העכבר דבמקומות שדרך ליכנס רגלים לדבר דזהו הככר שנאבד אבל בשאר מקומות הבית איכא למיחש דמעלמא אתא כיון דליכא רגליים לדבר ובכן דברי רבינו עלו ובאו דבר דיבור על אופנו אין בהם נפתל ועיקש.

וראיתי להרדב"ז בח"ב סימן קל"ח דקדק עוד במ"ש רבי' אע"פ שמצא פרורין אין אומרי' כבר אכל אותו הפת אלא כו' דמאי אירייא מה"ט תיפוק ליה דאפילו מצא כל הככר כיון שאינו מכירו שזה הככר שנטל העכבר צריך לחזור ולבדוק יע"ש ועפ"י מ"ש הר"ב משל ליישב דברי רבי' במה שהצרי' שימצא הככר עצמו שנטל העכבר ולקמן בהל' י"א כת' סתמא או שבדק ומצא הככר אין צריך לבדוק עוד כו' דהכא דאיכא פרורין לפנינו וע"כ איכא חד דאתי מעלמא כל שלא מצא אותו הככר לא תלינן להקל משא"כ לקמן דליכא ריעותא קמן יע"ש הנה נכון ג"כ דקדוק זה שדקדק הרדב"ז דמש"ה הוצרך רבינו לומר תחילה דהני פרורין שם היו דאי מטעמא שאינו מכירן הא כל דליכא ריעותא תלינן להקל משא"כ השתא דיהיב טעמא מעיקרא דודאי הני פרורין מעלמא אתו הילכך בעינן שימצא הככר עצמו שנטל העכבר וברור. והרדב"ז ז"ל כת' ליישב דברי רבינו ממ"ש לקמן בדי"א דאפילו מצא ככר כל שהוא תלינן להקל וז"ל הא לא קשייא כלל דהכא איירי שראה העכבר נכנס לבית וככר בפיו שודאי הוקבע האיסור לפנינו אבל התם

איירי שלא ראינו את העכבר נוטל את החמץ ונכנס אלא שהיו שם צבור של חמץ וידענו שנטל העכבר וידענו ג"כ שנכנס בבית זה אבל לא ראינו שנכנס והככר בפיו ולפיכך אין כאן קבוע דדילמא במקום אחר הכניסו ודוק ותשכח עכ"ל ולדבריו ז"ל צ"ל דהא לא דמי לדין ס' על ס' לא על דאמרינן בגמ' היינו פלוגתא ר"א ורבנן דשאני הכא שהדבר ידוע שנכנס העכבר אלא דמספ"ל אי עייל לככר בפיו או לא ואיכא חזקת איסור קצת במה שידענו שנטל החמץ בפיו ולכן לכ"ע בעינן שיבדוק אלא דהיכא דבדק ולא אשכח או דאשכח ככר באנו למחלוקת ר"ע ורבנן ודוק. ואולם אכתי לא ידעתי מה יענה הרדב"ז לדברי הטור דבר"ס תל"ח דקדק וכת' וצריך לבדוק אחר הככר משמע דצריך שימצא אותו הככר עצמו ואם מצא אחר לא תלינן זהו שאבד וצריך בדיקה בין ביטל בין לא ביטל וכמו שדקדק מדבריו הר"ב מש"ל ואלו בסימן תל"ט כתב וז"ל ראה שהכניס הככר לבית ונכנס אחריו ובדק ומצא אם ביטל תלינן להקל שזה הוא שהכניס' העכבר יע"ש הרי דאפילו כשראה שהכניס הככר לבית דאתחזק ריעותא לפנינו כת' הטור דכל שביטל תלינן להקל וא"כ אמאי לא חילק ברס"י תל"ח בין ביטל ללא ביטל והר"ב מש"ל ישב דברי הטור לפי דרכו אמנם לדרכו של הרדב"ז ז"ל קשה ועיין להרב"ח מ"ש ליישב דברי רבינו דלא תיקשי ממ"ש לקמן בדי"א יע"ש ברס"י תל"ח ולדבריו ג"כ דברי הטור אינן מן הישוב כאשר יראה הרואה והנכון מ"ש הר"ב מש"ל ועפ"י מ"ש בפי' דברי רבינו דכל שמצא ככר כל שהוא במקומות שדרך העכבר ליכנס תו אין צורך לבדוק ותלינן לומר שזהו שהכניס מקום יש בראש ליישב דמ"ש לקמן בדי"א או שבדק ומצא ככר כו' מיירי בכה"ג שמצא אותו במקומות שנכנס בו העכבר ולכן כת' שאין צורך לבדוק עוד שאר הבתים דאז ודאי תלינן להקל כמ"ש אלא דחלוקה דבדק ולא מצא אינו מתיישב שפי' לפי' דבעי' לפרושי בשבדק כל המקומות שבבית דאי בשבדק החור והחלון מקום כניסת העכבר איך כת' שאינו צריך בדיקה שנייה וזה היפך מ"ש בהל' ח' דכל שלא מצא כלום צריך לחזור ולבדוק כל הבית וכיון דחלוקה זו מיירי בכה"ג דוחק לפרש חלוקת בדק ומצא ככר דמיירי בשמצא במקום כניסת העכבר לבד שהוא החור או החלון ולכך הדרך הנכון מ"ש הרב מש"ל ודוק.

והנה הרב מש"ל הביא דברי הטור דרס"י תל"ח וכת' דהך בבא מיירי אפי' בביטל כלומ' מדלא חילק הטור כמו שחילק לקמן בסימן תל"ט משמע דבכל גוונא מיירי ודקדק עליו ממ"ש ברס"י תל"ט דאם ביטל אין צריך לבדוק ועלה לחלק דשאני התם דלא אתחזק חמץ בבית אבל הכא דאיכא ודאי חמץ וס' אי אכלתיה או לא אין ספק מוציא מידי ודאי ואפילו בדרבנן אזלינן לחומרא וכת' שלפי דברי התוס' בד"ה כדי לחד תירוצא משמע

דבדרבנן אתי ספק ומוציא מידי ודאי יע"ש והנה כדבריו ז"ל כת' ג"כ הרב"ח ברס"י תל"ט בדעת הטור והפ"ח ז"ל הודה בזה לדעת הטור ז"ל יע"ש ומכאן ק"ל למ"ש הפר"ח בי"ד סימן ק"י בכללי הס"ס ס"ק ט"ו בשם הרש"ך דהא דאמרינן ספקא דרבנן לקולא היינו דוקא כשאין לו חזקת איסור אבל בס' שיש לו חזקת איסור אזלינן לחומרא והוא ז"ל נחלק עליו והסכים דאף דאתחזק איסורא אמרינן ספקא דרבנן לקולא והכריח כן מההיא דתנן ברפ"ז דתרומות שני קופות אחת של תרומה וא' של חולין ואינו ידוע איזו היא של תרומה ואיזו היא של חולין נפלה אחת מהן לחולין אינה מדמעתן יע"ש ולא ידעתי מה יענה הרפ"ח לדברי התוס' בתירוצם השני דמבואר דמשמע להו דאף בדרבנן לא אמרינן אתי ספק ומוציא מידי ודאי ואף הטור ז"ל בשיטה זו קאי כמ"ש הב"ח והמש"ל וכעת צ"ע שוב ראיתי שיש לחלק בין איסור חמץ דהחמירה בו תורה טפי משאר איסורים א"צ משום דתחילתו בא על הספק כמ"ש ה"ה בפ"ב מהלכות חו"מ גבי ט' צבורין של חמץ כו' בשם הרא"ה ודוק ועיין בס' נדפס מחדש למופת הדור מוהר"י אזולאי ברכי יוסף א"ח סימן קפ"ו אות ד' יע"ש ועיין להר"ב ראש יוסף ברס"י תל"ח שהוק' לו קו' הב"ח והרב מש"ל ותי' דהטור מיירי בככר גדול דליכא למתלי שאכלו העכבר יע"ש ואין זה נכון דא"כ היה לו לפרש ולחלק בין ככר גדול לקטן כמ"ש בסימן תל"ט יע"ש.

הלכה ט

ראה תינוק שנכנס לבית בדוק ובידו ככר ונכנס אחריו ונמצא פרורין כו'. נ"ב הכי איתא בפסחים ד"י ע"ב אמר רבא תינוק שנכנס כו' מפני שדרכו של תינוק לפרר וכו' וכתבו התוס' דמיירי שיש בפרורין כדי כל הככר ולכך אין צריך בדיקה כו' עכ"ל הר"ב פר"ח דחה דבריהם מדאמרינן ומצא פרורין ולא קאמר ומצאו דהוה משמע דקאי אככר יע"ש ואין הכרח דודאי אם לא מצא כל הפת פרורין אלא קצת ממנו ויש בשיעור אותן פרורין כדי שיעור החסר מהככר אף בכה"ג אזלי ומודו התוס' דאין צריך בדיקה ומ"ש התוס' כדי כל הככר היינו אם מצאו כל הככר פרורין וה"ה בשמצא קצתו שלם וקצתו חסר דתלינן שהוא עצמו היה כשיש פרורין שיעור מה שחסר מהככר ולכך לא קאמר תלמודא ומצאו פרורין דהוה משמע דוקא כשמצא כל הפת פרורין ולא קצת ממנו דליכא למימר דאף בשחסר קצת מהככר נמי ואין דרכו של תינוק לחתוך הככר חתיכות חתיכות גדולות אלא לפררו פרורין פרורין ולכך קאמר ומצא פרורין דהיינו דבקצת מהככר פרר פרורין ודוק ומ"מ לא ידעתי אמאי לא כתבו התוס' עיקר דבריהם הללו באידך מימרא דרבא גבי נכנס דמיירי במצא פרורין כדי כל הככר דאי לא פשיטא דצריך בדיקה דלא תלינן שאכל השאר העכבר כדאמרי' לעיל ד"ט ע"א עלה דמתני' דאין חוששין דאין

ספק מוציא מידי ודאי יע"ש ואפשר דהתם מפשט פשיטא להו הכי מדתלי טעמא מפני שאין דרך עכבר לפרר ומה לי פרורין כל שהוא מפרורין כדי כל הככר אבל הוצרכו לזה לאפוקי מסברת רבינו ודעימיה דס"ל דאפילו נמצא כל דהו גבי תינוק א"צ בדיקה דתלינן שהשאר אכלו ודרך תינוק לפרר בעת אכילתו ולשיטתם דרך תינוק לפרר אפילו שלא בשעת אכילה וראיתי למרן ב"י ז"ל ברס"י תל"ח שנסתפק בדעת רבי' היכא דמצא פרורין כדי כל הככר אי נימא דבהא נמי תלינן לקולא דכיון שדרכו של תינוק לפרר שמא פרר ולא אכל או אפשר דלא תלינן בתינוק שדרכו לפרר אלא בשעת אכילה דוקא וכל שנמצאו שם פרורין כדי כל הככר א"א לומר כן וחוששין שמא פרורין אלו ממקום אחר באו וככר של תינוק טמון בחורי הבית וצריך לבדוק אחריו וכת' שהראשון נראה עיקר יע"ש ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא בדעת רבינו דאם איתא דדעתו ז"ל דדרך תינוק לפרר בין בשעת אכילה בין שלא בשעת אכילה א"כ כשנמצא פרורין פחות מכדי כל הככר אמאי אזיל לקולא ולא הצריך בדיקה מטעמא דחזקתו שאכלו ואלו הפרורין נפלו בשעת אכילה דילמא אלו הפרורין פררן שלא בשעת אכילה והשאר טמן בחורי הבית ומאי חזית ואולי פרור בשעת אכילה שכיח טפי משלא בשעת אכילה ולכך תלי' להקל ועיין להר"ב ראש יוסף שם ברס"י תל"ח מה שנסתפק בדעת התוס' היכא שלא מצא כלל אי צריך בדיקה יע"ש.

הלכה י

הניח ט' ציבורין של מצה ואחד של לחם ובא עכבר ונטל ולא ידענו אם חמץ או מצה נטל ונכנס לבית בדוק צריך לבדוק שכל הקבוע כמחצה על מחצה דמי. ע"כ. נ"ב הכי איתא בפסחים ד"ט ע"ב וסיימו בגמ' היינו ט' חניות וכתבו התוס' שם היינו ט' חניות ונראה לר"י דלענין שהביא עכבר לבית קבעי אי שרי לאכילה או לאו עכ"ל כלומר אבל לענין בדיקה אין צורך לבדוק אפילו אם לא ביטל משום דאוקומי בחזקת בדוק דביטול לעולם בעי אפילו כשבדק כמבואר וקשה לדבריהם ז"ל דגבי שני ציבורים ולפניהם שני בתים דאמרינן היינו שני קופות פרכינן עלה אימור דאמרינן שאני אומר בתרו' דרבנן בחמץ דאורייתא מי אמרינן ומשנינן אטו בדיקת חמץ דאורייתא היא דרבנן היא דבדאורייתא בביטול בעלמא סגי מבואר יוצא דאם לא ביטל השתא הוה ליה חמץ דאורייתא וצריך לחזור ולבדוק ולפי דבריהם אמאי צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטל כיון דאית לן לאוקמי חזקת הבית הבדוקה אחזקתה. ואין לומר דתלמודא ה"ק מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואפי' אם לא ביטל בידו לבטל וכמו שהקשה הפר"ח ז"ל בסימן תל"ט על דברי ה"ר מנוח שהביא מרן בכ"מ פ"ב מה' חו"מ שכתב דבט' צבורין

היינו טעמא דבעי בדיקה ולא תלינן לקולא משום דבעידנא דאתיליד ספיקא אם הוא חמץ או מצה הו"ל איסורא דאורייתא הילכך בעי בדיקה דספיקא דאורייתא לחומרא ע"כ.

ותמה עליו הרפ"ח דאכתי קשה דיבטל ותו ליכא השתא איסורא דאורייתא יע"ש דהא ודאי ליתא דא"כ מה הועילו התוס' במה שתירצו לפי' רש"י ז"ל דפירש השמועה לענין בדיקה דמיירי בשלא ביטל דאכתי קשה דיבטל ותו ליכא איסורא דאורייתא אלא ודאי דכל שלא ביטל דמשום ספקא צריך לחזור ולבטל מן התורה אע"פ שבדק ממילא חל עליו חיובא דרבנן לחזור ולבדוק דבמקום שצריך ביטול הצריכו חכמים בדיקה אע"פ שהביטול בא לו מחמת ספק. וכעין זה מצינו למוהריב"ל בח"ג סימן ק' הביא דבריו הפר"ח בי"ד סי' ק"י בכללי הס"ס כלל ח' דאע"ג דקי"ל ספקא דרבנן לקולא אם כשהספק נפל בתחילה בדאורייתא אע"ג דבתר הכי מתגלגל הדבר להיות איסורא דרבנן לא מקרי ספקא דרבנן לקולא וה"נ דכוותא.

ואולי התוס' משמע להו דבההיא דב' צבורין וב' בתים אתרע לה לחזקת הבית הבדוק' כיון שידענו ודאי דחד עכברא שקל חמץ גמור אעפ"י שלא ידענו באיזה בית משני בתים נכנס לא כן הכא גבי ט' צבורין דמעיקרא לא ידענו אי חמץ שקל או מצה שקל ולפי זה בההיא דצבור אחד ושני בתי' בדוקות דמדמינן לה לההיא דשני שבילין לפי דבריהם ליכא חזקה לשום אחד מהבתים כלל כיון שידענו דעכברא שקל חמץ ודאי אע"פ שלא ידענו באיזה בית מהבתים נכנס ואם לא ביטל כל אחד צריך לחזור ולבדוק ואף ע"פ שבאו בזה אחר זה וכמו שהיא שיטת הטור ז"ל בסי' תל"ט יע"ש.

ואין נראה כן מדברי התוס' בריש נדה ד"ה הלל ובפ"ק דחולין ד"ט ע"ב ד"ה התם שכתבו דהא דמטהרינן בשני שבילין באו לשאול זה אחר זה היינו משום דמוקמינן כל אחד אחזקתיה דטהור היה אע"פ שבודאי אחד מהן נטמא יע"ש. ולפי זה אף בבתים נמי אית לן למימר הכי דתיקום כל חדא וחדא אחזקתיה אע"פ שידענו שבאחת מהם נכנס ודאי חמץ דומיא דשני שבילין גם הר"ש במ' תרומות פ"ז מ"ה כת' בהדייא דחלוקה דב' בתים וג' צבורין לא דמי לההיא דב' קופות משום דגבי בתים איכא חזקה דמעיקרא מה שאין כן בההיא דשני קופות ותלמודא יליף לדבתים מההיא דקופות במכ"ש יע"ש ואע"פ שהוא ז"ל לא ביאר החילוק שביניהם נראה דכוונתו ז"ל דגבי שני קופות כיון שידענו שנתערב קופה אחרת קופה של חולין ובאותה קופה המעורבת ליכא חזקת חולין דלא ידעינן אי תרומה היא או חולין ובאותו התערובת ליכא חזקת חולין דלא ידעינן אי חולין היא או תרו' ובאותו התערובת דליכא חזקת התר אסיר ממילא כל הקופה אסירא שהרי

אתרע לחזקת חולין דמעיקרא ע"י תערובת אבל גבי בדיקת חמץ כהא דשני צבורין ושני בתים שהככר שהכניס העכבר אינו לפנינו ואנו באים להצריך בדיקה בשביל הככר של חמץ מוקמינן לבית הבדוקה בחזקתה דמעיקרא ותלינן שפיר דמצה נכנס וברור.

והשתא לדבריו ז"ל ק' אמאי לא משני תלמודא דגבי שני בתים אף על גב דהוי חמץ דאורייתא תלינן לקולא משום דמסייע לן החזקה דמעיקרא ואפשר לומר דתלמודא הוצרך לשנויי הכי לפום מאי דיליף דינא דבתים מההיא דקופות דאה"נ דקושטא הוא דשנייא היא בתים מקופות מיהו לא הוה ליה למילף דינא דבתים מקופות כיון דהכא דרבנן והכא דאורייתא ובפשיטות הול"ל דגבי בתים תלינן לקולא משום דמוקמינן להו אחזקה דמעיקרא וכי ילפת לה מההיא דקופות איכ' למפרך מי דמי כו' ועל זה בא כמשיב במכ"ש כמ"ש הר"ש ז"ל והשתא ממילא נוחים דברי התוס' ז"ל דאף על גב דהכא איכא חזקה דמעיקרא ואפילו בלא ביטל תלינן לקולא ואין צריך לבדיקה מ"מ תלמודא הוצרך לשנויי דבדיקת חמץ דרבנן היא למאי דיליף לדינא דבתים מדקופות מיהו לפום קושטא דינא יתיב גבי בתים דאפי' אם לא ביטל אין צריך לחזור ולבדוק דתלינן להקל כיון דאיכ' חזקה דמעיקרא כנלע"ד: ותירוץ זה נוח לי יותר בדעת התוס' דמלבד דדברי התוס' בריש נדה ודחולין ודברי הר"ש במ' תרומות מוכרחין כן אף גם זו מצינו לרבינו בהלכה זו דמקל טפי בחלוקה דשני צבורין ושני בתים מחלוקה דט' צבורין לענין בדיקה ומבואר טעמו דמשמע ליה דחלוקה דשני צבורין חשי' טפי לא אתחזק איסורא מחלוקה דט' צבורין ולפום מאי דבעי' מימר מעיקרא בכונת דבריהם כל בתר איפכא קאזלי משי' רבינו ז"ל.

והנה הראב"ד ז"ל והטור בסימן תל"ח קיימי בשיטת רש"י ז"ל דמפרש הסוגייא לענין בדיקה ומשמע להו כמו שתי' התוס' לשיטתו דתלמודא מיירי בשלא ביטל דלהכי בעי בדיקה מספק יע"ש. אבל רבינו פסק דאפילו אם ביטל נמי צריך לחזור ולבדוק וכמו שביאר טעמו ה"ה ז"ל דחכמים החמירו בספק זה טפי משאר איסורים דעיקרו על הספק הוא בא. וראיתי להפר"ח בסי' תל"ט שכתב וז"ל ולענין הלכה נראה לי עיקר כדברי המפרשים דהא דאמרי' היינו ט' חניות היינו דוקא לענין ביטול אבל לענין בדיקה דרבנן תלינן לקולא וראיה לדבר ממ"ש המחבר בי"ד סי' קי"א שאם היה קדרת בשר שחוטה ולפניו ב' חתיכות של התר ואחד של איסור דרבנן ונפל בה א' מאלו הב' חתיכות ואין ידוע איזו היא תלינן דשל התר נפלה כו' וכיון דבגמ' למדו דין שני צבורין ודין ב' קופות אף אנו נלמוד לנ"ד מהתוספתא דתרומות עכ"ל.

ולא זכיתי להבין ראיה זו דמה כחה יפה לסתור סברת רבינו ז"ל גבי ספק בדיקת חמץ

דאף הוא ז"ל אזיל ומודה בשאר איסורים דרבנן דתלינן בספיקא להקל וגבי ס' בדיקה דרבנן דוקא הוא דס"ל דתלינן להחמיר כמו שביאר טעמו ה"ה ז"ל ע"ש הרא"ה הביא דבריו הרב עצמו שם בתחילת הסימן וההיא דשני בתים דמדמינן בגמ' להההיא דשני קופות היינו משום דכל כה"ג אפילו גבי בדיקה תלינן להקל כמ"ש ה"ה שם די"א ודי"ב דחילוק יש בין הספקות יע"ש.

עוד כתבו התוס' בא"ד ולהכי נמי גזרינן התם טפי שמא יקח מן הקבוע כיון שאין האיסור ידוע עכ"ל וכת' הר"ב ח"ה ז"ל וז"ל לפי מה שפי' התוס' הכא דנכבשינהו דניידי הוי נולד הספק במקום הקביעות לא הוו צריכי להאי טעמא משום שאין האי' ידוע דבלא"ה דנמצא לא נולד הס' במקום קביעות ולכן גזרו ביה עכ"ל ולע"ד נראה דהתוס' ז"ל משמע להו מדפריך התם תלמודא סתמא ונכבשינהו כי היכי דניידי דבכל גוונא קמיירי בין באופן שהוא רואה אותם בשעה שפורשים ממקום קביעותם ובין באופן שאינו רואה אותם בשעת פרישתם דהשתא הו"ל כנולד הס' שלא במקום קביעתם כמ"ש הס' בחולין ובפרק התערובת יע"ש והשתא על האופן הא' שרואה אותם בשעה שפורשים ק"ל שפיר מעיק' דמאי קו' כיון שנולד הס' במקום קביעותם להכי אסירי וע"ז תירצו שפיר דשאני התם דלא הוי קבוע גמור. והדר הקשו על האופן הב' שאינו רואה אותם בשעה שפורשי' למה גזרו התם שמא יקח מן הקבוע טפי מבנמצא ביד גוי ותי' שפיר דכיון שהאיסור עבר ליכא למיחש להכי ונמצא שדברי התוס' בשמעתין ובחולין שפה אחת ודברים אחדים דלפום מאי דאסיקו התוס' התם בסוף דבריהם כדאסיקו הכא אין צורך למאי דהוו בעו מימר מעיקרא דמיירי באופן שאינו רואה אותם בשעה שפורשים מן הקבוע דבלא"ה ניחא כמובן.

עוד נראה לומר כוונת התוס' דמעיקרא הקשו כיון דכל דפריש בפנינו מן הקבוע חשיב כאלו לקח בידים מן הקבוע מאי קפריך התם בפרק התערובות דנכבשינהו כו' כיון דבאותה שעה דנייד להו בפניו הו"ל כאלו לקח בידים מן הקבוע ולמה הוצרך לשנויי התם רבא דאסור משום גזירה שמא יקח מן הקבוע אפילו בלא גזירה נמי אסור כיון דפריש בפניו אפילו ממילא חשיב כאלו לקח בידים לזה תירצו דמאי דהוצרך רבא לשנויי משום גזירה הוא משום דהוי קבוע דרבנן שאינו ניכר האיסור במקומו אין לאסור פירש בפניו כאילו לקח בידים מן הקבוע דס"ס אין כאן לקיחה בידים מן הקבוע אם לא משום גזירה שמא יקח מן הקבוע ומה"ט אפילו פירש שלא בפניו נמי אסרו חכמים שמא יקח מן הקבוע כיון שאין האיסור ניכר במקומו משא"כ בקבוע דאורייתא אין לאסור פירש שלא בפניו אטו שמא יקח מן הקבוע דכיון שהאיסור ניכר במקומו לא חשיד ליקח

מן הקבוע שיודע שיש שם איסו' ודאי ולא נתבטל ומש"ה שנינו בט' חניות ובנמצא הלך אחר הרוב דהיינו פירש שלא בפניו ונמצא דקבוע דרבנן חמיר טפי מקבוע דאורייתא לענין שפיר' שלא בפניו מטעם גזירה שמא יקח מן הקבוע דמה"ט גזרו נמי בפירש בפניו אע"פ שהיה להם להתיר בקבוע דרבנן דאע"פ דבקבוע דאורייתא חשיב כלקח בידים ואסור הכא דהוי דרבנן לא חשיב כלקח בידים אם לא דאסור משום גזירה.

וזהו כוונתם במה שסיימו וכתבו ולהכי נמי גזרינן התם טפי שמא יקח מבנמצא כיון שאין האיסור ידוע כלומר דבנמצא בקבוע דאורייתא שנינו הלך אחר הרוב ומותר ובקבוע דרבנן שאין האיסור ניכר אפילו נמצא דהוי פירש שלא בפניו אסור. ונראה שזה שכתבו דגזרי' התם כו' היינו מאותה שאמרו שם דע"ד טבעת של ע"ז שנפלה למאה טבעות פירשו מ' למקום אחד אין אוסרי' ס' למקום א' אוסרין ותניא ס' ע"א אסור וס"ס מותר כיצד כוס של ע"א שנפל לאוצר מלא כוסות כולן אסורי' פירש א' לריבא ומריבא לריבא מותרי' יע"ש ומשמע להו להתוס' דפירשו מעצמן משמע ואפ"ה משמ' דוקא כשפירשו ונתערבו באחרים אבל פירשו מאליהן והרי הן עומדים בפ"ע אסורים וה"ט ודאי דכל שנאסרו מחמת קביעותן אע"פ שפרשו באיסורן הם עומדים גזירה שמא יקח מן הקבוע והן הן דברי הר"ש שהביא הרשב"א בתורת הבית בית הד' שער ב' דק"ך ע"ב יע"ש והרב ח"ה הבין בכוונת דברי התוס' במ"ש ולהכי נמי גזרינן התם טפי שמא יקח מן הקבוע מבנמצא כיון שאין האיסור ידוע דהכוונה לומר דמה"ט גבי כל הזבחים גזרינן שמא יקח מן הקבוע היכא דכבשינהו כי היכי דניידי מה שלא גזרו כן בנמצא גבי תשעה חניות משום דהתם שאני שהאיסור ידוע וניכר וליכא למיגזר שיקח מהקבוע דאסור מדאורייתא דברשיעי לא עסקי' משא"כ בזבחים שנתערבו דגזרו שלא יכבשם כי היכי דניידי משום גזירה שמא יקח מן הקבוע דהוי קבוע דרבנן ועל זה הוקשה לו בדבריהם דלא היו צריכין לזה דבלאו הכי ניחא לפי מה שפירשו הכא דנכבשינהו דניידי הוי נולד הספק במקום קביעות דלהכי גזרו שמא יקח מהקבוע אפילו באיסור דרבנן ועשו אותם כשל תורה אבל בנמצא שלא נולד הספק במקום הקביעות אפילו בקבוע דאורייתא כט' חניות לא גזרו יע"ש אמנם לפי מה שכתבנו בכוונת דברי' באו לחלק בין נמצא בקבוע דרבנן לנמצא בקבוע דאורייתא ודוק.

הלכה יא

שני צבורין א' של חמץ וא' של מצה ושני בתים בדוקי' א' בדוק ואחד אינו בדוק ובאו כו'. ע"כ. נ"ב הכי איתא בגמרא שני צבורין היינו שני קופות כו' והרב פר"ח ז"ל בסי' תל"ט ס"ב כת' דה"ה אם היה כאן צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים אחד בדוק

ואחד שאינו בדוק ואתא עכבר ושקל מהחמץ ולא ידענו להי עייל דתלינן לקולא שנכנס לבית שאינו בדוק וכדתנן בפ"ז דתרומות שני קופות כו' יע"ש וכדבריו כת' הר"ש שם בפי' המשנה וצריך לתת טעם למה זה לא מייתי תלמודא להההיא מתני' ולא ידעתי למה לא העלה דבריו על דל שפתיו ועיין להרב בני חיי בחי"ד דמ"ב ע"ב דשקיל וטרי בהך שמעתא יע"ש.

וכן שני בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ ובא עכבר ואינו ידוע לאיזה בית נכנס כו'. ע"כ. דין זה למד רבינו ממה דאמרינן בגמר' ד"י ע"א צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים היינו שני שבילין כו'.

הנה רש"י ז"ל משמע ליה דלגמרי מדמינן להו אהדדי דכי היכי דגבי טומאה בבאו זה אחר זה תלינן לקולא ואין צריך בדיקה אבל בבת א' ובשואל אחד שניהם צריכים בדיקה וזו היא גם כן שיטת הרב המאור והטור ברס"י תל"ט אבל רבינו סתם ולא חילק לענין בדיקה בין באו בבת אחת לבאו בזה אחר זה משמע דס"ל דאפילו באו בבת א' תלינן לקולא וכבר נ"ט ה"ה ז"ל מ"ש דין טומאה מדין בדיקה דהתם בשבילין משום דאי אפשר שלא יהיה אחד מהם טמא אמרו כשבאו לישאל בבת אחת שהם טמאים אבל כאן בביטול סגי ליה. ומרן ז"ל בכ"מ כת' וז"ל ולי ה"ט דכיון דשני שבילין כי באו לישאל בבת אחת דטמאי' היינו מדרבנן דמדאורייתא טהורים נינהו דספק טומאה בר"ה טהור לגבי בדיקת חמץ דרבנן העמידו דבריהם אדין תורה עכ"ל.

וראיתי להרב מש"ל ז"ל שתמה על דבריו הללו שדבריו הן הן דברי ה"ה ז"ל ומה בא לחדש והניח הדבר בצ"ע יע"ש והרפ"ח בסי' תל"ט ס"ב הביא דברי מרן כ"מ הללו וכת' עליו וז"ל ואכתי קשה מ"ש ולמה גבי טומאה לא העמידו דבריהם אדין תורה עכ"ל. ולק"ד דברי מרן ז"ל מבוארין בטעמן דאיהו ז"ל בא לחדש בתירוצו דאין צור' למ"ש ה"ה ז"ל דמה שהחמירו חכמים בשבילין טפי מבדיקה הוא משום דבשבילין אי אפשר שלא יהיה אחד מהן טמא מן התורה אלא מפני שאינו ניכר הוא טהור לא כן גבי חמץ דאפילו ניכר בביטול בעלמא סגי ומרן ז"ל משמע ליה דבלא"ה נמי אף אם היו מחמירים חכמים בשבילי' בבאו בזה אחר זה לומר דב' טמאים ואפילו היה מקום לתלות דב' טהורים אכתי יש מקום לחלק ביניהם דגבי טומאה דכיון דכי ידעינן ודאי שנגע בטומאה הוא טמא מדאורייתא כי מספ"ל אי נגע בטומאה או לא אע"ג דמדאורייתא ספיקו טהור גזרו חכמים להיות טמא ואין כאן אלא חדא גזירה אבל גבי בדיקה דאפילו אי ידענו דאיכא חמץ ודאי בבית מדאו' לא בעי בדיקה וביעור דבביטול בעלמא סגי כמ"ש הר' פר"ח בסי' תל"א ומדרבנן הוא דבעי בדיקה א"כ כי מספ"ל אי איכא חמץ בבית או לא אין לנו

להצריך בדיקה דהשתא הו"ל כגזירה לגזירה ויש כאן מקום לומר העמידו דבריהם אדין תורה זה נר' לע"ד נכון וברור בכוונת דברי מרן ז"ל ומן האמור בזה בכוונת דבריו הללו בין תבין דבריו ז"ל בב"י רס"י תל"ט שכ' וז"ל ומ"מ יש לתמוה על דברי רבינו שכת' ב' צריכים בדיקה אפילו אם ביטלו ואמאי הא כשביטלו הוה ליה ספיקא במידי דרבנן ולקולא עכ"ל. וכ' על זה הרפ"ח וז"ל ועוד מאי תמיהא איכא על הטור כיון דגבי טומאה הדין כן וכיון דבאים שניהם בבת אחת טמאים ולא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא אף ע"ג דליכא אלא טומאה דרבנן דאי מדאורייתא ספק טומאה בר"ה ספיקו טהור ואפילו בבת אחת וכמ"ש בשם התוס' עכ"ל.

ולפי האמור אין מקום לתמיהתו על דברי מרן ז"ל דשניא היא בדיקת חמץ מטומאה כיון דאפילו איכא חמץ ודאי בבית אינו צריך בדיקה כי אם מדרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי וכיון שכן בספק חמץ לית לן למיזל לחומרא ולהצרי' בדיקה דהוה ליה כגזירה לגזירה לא כן גבי ס' טומאה דליכא אלא חדא גזירה ועשאו חכמים כודאי טמא דמדאורייתא אסיר כמבואר ומה שהוקשה לו עוד על דברי מרן ז"ל לקמן בע"ה נעמוד בזה.

עוד הקשה הרב מ"ל ז"ל על דברי מרן כ"מ וז"ל ומ"מ בין הכי ובין הכי אני תמיהא על דברי מרן ז"ל שכת' דמשום דבדיקת חמץ דרבנן הקלו ונראה מדבריו דבטומאה אפילו באו לישאל כאחד שניהם טהורים מדתנן בפ"א דטהרות שני ככרים אחד טמא ואחד טהור כו' ר"י אומר בין כך ובין כך טמאים הרי דאף בטומאה דרבנן כל שבאו לישאל כא' אזלי' לחומרא וכן פסק רבינו בה' שאר א"ה וקושיא זו היא עצומה בעיני וצ"ע עכ"ל.

ולקע"ד אפשר לומר בדעת מרן דההיא מתני' דשני ככרי' מיירי ברה"י ומדאורייתא ספק טומאה ברה"י ספיקו טמא ואפילו באו בזה אחר זה ולכן בטומאה דרבנן העמידו דבריהם על דין תורה ואמרו דבבאו בבת אחת טמאים ויכולי' היו להחמיר אף בבאו בזה אחר זה מיהו לא רצו להחמיר בטומאה דרבנן ברה"י טפי מטומאה דאורייתא ברה"ר ולכן השוו ס' טומאה דדבריהם ברה"י לדין ספק טומאה ברה"ר דבבאו בזה אחר זה אמרו דטהורים ובבאו בבת אחת אמרו טמאים משא"כ גבי בדיקה דליכא בדיקה מן התורה אפילו בודאי חמץ א"כ כי העמידו דבריהם אדין תורה בבאו בבת אחת שניהם בדוקים נינהו ולכן גבי בדיקה דרבנן אזלי' לקולא בין בבאו בבת אחת בין בבאו בזה אחר זה וכי תימא מנ"ל למרן ז"ל לאוקמי מתני' דככרות ברה"י ולא ברה"ר דהשתא כי אוקימנא לה אדין תורה שניהם טהורים נינהו אפי' באו בבת אחת הא לא קשיא מידי דמלבד דארחא דמילתא הכי הוא דככר ברה"ר לא שכיח וכן משמע בריש נדה ד"ד דפרכינן מכדי האי

ככר ספק טומאה ברה"י הוא כו' יע"ש.

גם מדברי רבי' בפי"ט מה' שאר א"ה הל' ב' מבואר דמתני' דככרות ברה"י הוא ויהיב טעמא מפני שהם ס' ד"ס ואלו בר"ה אפילו היה טומאה מן התורה ספיקו טהור וכמ"ש שם הרב מ"ל ז"ל שם ואפילו תימא דההיא מתני' דככרות מיירי אף בר"ה דמן התורה ספיקן טהור אפילו באו בבת אחת אכתי יש לחלק שפיר בין טומאה לבדיקה דגבי טומאה דרב' בר"ה החמירו חכמים בבאו בבת אחת משום גזירה דטומאה ודאי דאורייתא אבל בבדיקת חמץ דרבנן דמדאורייתא לא משכחת לה כלל דאפילו איכא ודאי חמץ בביטול בעלמא סגי כמו שהכריח הפר"ח בסי' תל"א אפילו באו בבת אחת נמי תלי' לקולא דאין כאן מקום לגזירה דהוה ליה כגזירה לגזירה: ודבר זה מבואר אצלי ממ"ש עוד מרן וז"ל וא"ת והרי ספק דבדיקה ברה"י הוא ומדין תורה ספק טומאה ברה"י טמא וי"ל כיון דבדיקת חמץ דרבנן היא כך לי רה"י כמו ר"ה וכיון דמדאורייתא אפילו בבת אחת בטומאה דאורייתא ב' טהורים ה"ה לענין בדיקה עכ"ל.

ולכאורה דברים הללו שכ' וכיון דמדאורייתא אפילו בבת אחת כו' אין להם מובן דמה הלשון אומרת דכיון דמדאורייתא כו' והכי הוה ליה לומר דכיון דבטומאה דרבנן שניהם טהורים ה"ה לענין בדיקה דרבנן אם לא שכוונתו ז"ל היתה לומר דאע"ג דגבי טומאה דרבנן מדרבנן מיהא תלי' לחומרא ושניהם טמאים מיהו כיון דמדאורייתא שניהם טהורים העמידו דבריהם גבי בדיקה דרבנן אדין תורה כספק טומאה דרבנן וטעמו מבואר לפום מאי דאמרן דבודאי טמא הוא טמא מדאורייתא החמירו חכמים אפילו בטומאה דרבנן בבאו בבת אחת אטו ודאי טומאה דאורייתא אבל גבי בדיקה דרבנן דלא משכח' בדיק' דאורייתא אפילו בודאי חמץ כל דאיכא ביטול העמידו דבריהם אדין תורה בספק טומאה דאפילו בבת אחת וברה"י דשניהם טהורין בטומאה דרבנן כנלע"ד ואם כנים אנחנו בדבר זה בכוונת מרן יכולני לפתור ג"כ מ"ש עוד מרן ז"ל וז"ל א"נ משום דהוי ס"ס ספק לבית זה נכנס או לאותו בית ואת"ל לבית זה אימור אכלתיה והק' בספר מרכבת המשנה ובס' לשון למודים הל' פסח סימן קע"א דאכתי מה הועיל מרן ז"ל בזה שהרי גבי טומאה שנינו כל שאתה יכול להרבות ספקות וספקי ספקות ברה"י טמא יע"ש. ועפ"י האמור הנה נכון דכוונת מרן ז"ל היתה לומר דדוקא גבי בדיקה דרבנן אהני לן טעמא דס"ס למיזל לקולא כיון דליכא בדיקה מן התורה לא כן גבי טומאה דכיון דאית ליה עיקר מן התורה החמירו בספקן ובס"ס ודוק.

והנה תירוץ שתירץ מרן ז"ל דמשום דבדיקת חמץ דרבנן משו"ה השוו דין רה"י לר"ה לכאורה עלה על דעתי לומר דאף רש"י ז"ל בשמעתין כיוין לזה שכת' בד"ה ר"י וז"ל וגבי

בתים נמי אם באו לשאול בזה אח"ז אמרינן ליה לכל חד אי אתה צריך לבדוק דכיון דבדיקת חמץ מדרבנן היא תלינן לקולא ואמרינן ספיקו מותר עכ"ל וכלשון הזה כת' הטור בסימן תל"ט יע"ש. ולכאורה קשה מה צורך היה לרש"י לומר דמשום דבדיקת חמץ דרבנן היא משו"ה תלינן לקולא שהרי טומאה בשבילין דהוי דאורייתא ואפי"ה תלינן לקולא בספיקן וא"כ ה"ה נמי איכא למימר לגבי בדיקה אף שהיא מדאורייתא וליכא למימר דטומאה דר"ה שאני דספיקו טהור מדאורייתא מגזירת הכתוב כדילפינן לה מסוטה מה שא"כ בשאר איסורי' דהא ודאי ליתא שהרי כתבו התוספות בריש נדה ובריש פ"ב נזירין ובפ"ק דחולין ד"ט ע"ב ובע"ז פרק א"מ דל"ז ע"ב דלא ילפי' מסוטה אלא באדם אחד אבל בשנים דאיכא ודאי חד טמא לא ילפינן מסוטה והא דשני שבילין דמטהרינן לב' בבאו בזה אח"ז היינו טעמא משום דאוקמי' לכל חד וחד אחזקתיה דטהור היה מעיקרא יע"ש והשתא גבי בדיקה נמי איכא למימר אוקי כל בית אחזקתיה שהיה בדוקה ואע"פ שיש ודאי חמץ בא' מהן דומייא דשבילין אלא ודאי דרש"י כוין לשלול קושיית מרן כ"מ ז"ל דאמאי מדמי תלמודא ספק בדיקה לספק טומאה ברה"ר והו"ל לדמויי לספק טומאה ברה"י ואף בזה אחר זה היה צריך בדיקה וע"ז בא כמשיב כיון דבדיקת חמץ דרבנן כך לי רה"י כמו רה"ר וכתירוץ מרן כ"מ ז"ל ובכן יש לתמוה על הב"ח בסימן תל"ט ס"ב שכת' וז"ל ומ"ש רבינו באו לישאל בזה אחר זה אין שום אחד מהם צריך בדיקה אם ביטל דמשמע אם לא ביטל צריך לבדוק דהוי ספקא דאורייתא ומ"ש משני שבילין דלכ"ע בבאו בזה אח"ז טהורים אע"ג דטומאה דאורייתא היא וי"ל דהתם נמי הוי ס' טומאה ברה"ר דספקו טהור מדאורייתא אפילו באו בבת אחת וכן מבואר מדברי רש"י והתוס' יע"ש מבוארים דבריו דדוקא גבי טומאה דאורייתא ברה"ר תלי' לקולא בזה אח"ז מטעמא דהלכה גמירי לה מסוטה דספקו טהור לא כן בשאר איסורי' דספקן להחמיר בדאורייתא אפילו בזה אחר זה ואשתמיט מיניה דברי התוספות במקומות הנז' דמשמע להו דטעמא דשבילין בזה אח"ז משום דמוקמי' להו אחזקתייהו הוא וס' טומאה ברה"ר דספקו טהור שכת' רש"י גבי שבילין היינו מהאי טעמא דמוקמי' להו אחזקתייהו ולאפוקי מטומ' ברה"י דאפילו בדאיכא חזקה דטהור תלינן לחומרא ואפי' באו בזה אח"ז וכיון שכן הדר דינא דבדיקה וטומאה כי הדדי נינהו כל דאיכא למתלי בחזקה דמעיקרא הכי ע"כ יש לנו לומר כדאמרן מעיקרא דרש"י ז"ל וכן הטור דקדקו לומר דדוקא בבדיקה דרבנן תלינן לקולא כדי ליישב קושיית מרן כ"מ דבדיקה ברה"י היא וברה"י ספקו אסור דומייא דטומאה.

האמנם עיקר קושיית מרן כ"מ לא יכולתי להולמה דהא דקי"ל ספק טומאה ברה"י

ספקו טמא היינו דוקא גבי טומאה דהילכתא גמרי' מסוטה דכתיב ונטמאה אבל בשאר איסורים ודאי אין מקום לחלק בספקן בין רה"י לרה"ר דאטו מי שנסתפק ברה"י אם אכל חתיכה אחת משני חתיכות של חלב דייני' ליה כודאי אכל ומביא קרבן חטאת דומייא דטומאה וכן אם נסתפק בכה"ג ברה"ר אטו דייני' ליה לקולא כאילו לא אכל כלל ואינו מביא אשם תלוי דבר זה לא ניתן ליאמר וכדאיתא בפ"ק דחולין ד"ט ע"ב וכיון שכן אין מקום לקושיית מרן כ"מ אמאי לא אסרו גבי בדיקה ברה"י בזה אחר זה דומייא דטומאה דהתם גזירת הכתוב היא אבל בשאר איסורי' מוקמי' אחזקה דמעיקרא וספקו להקל ומאי דמדמינן בגמרא בדיקה לטומאה היינו דוקא לענין בת אחת דאיכא טעמא לאסור ג"כ בשאר איסורים משום דמחזי כשקרא אם יאמר החכם שניהן מותרי' ולהך מילתא אין מקום לחלק בין רה"י לרה"ר כמבואר באופן שלא זכיתי להבין קושיית מרן ז"ל הלזו וכעת צל"ת וכי תימא הרי מדמינן דין ס' על לטומאה ברה"י התם לאו משום דדמו אהדדי הוא דאסיר אלא דחכמים רצו להחמיר ועשאוהו כדין טומאה ברה"י לדעת לדמיון בעלמא מעתה חל עלינו חובת ביאור דברי רש"י והטור ז"ל למה זה הוצרכו לומר דדוקא גבי בדיקה דרבנן הקילו בזה אח"ז דמאי שנא מטומאה אם לא שנאמר דהם ז"ל חולקים על דברי התוספות המובאים לעיל וס"ל דההיא דשבילי' ליכא חזקת טהרה דמעיקרא כמ"ש הפ"ח בסי' תל"ט דהא אתרע לה דלא שרו אלא משום דילפי' לה מסוטה דטומאה ברה"ר ספקו טהור וגזירת הכתוב היא ולכן גבי בדיקת חמץ דרבנן תלי' לקולא אבל בביטול דאורייתא אזלי' לחומ' ככל ס' דאורייתא דליכא חזקה דמעיקרא והיותר נכון אצלי בדעת רש"י והטור דאינהו ז"ל משמע להו דבדיקת חמץ לא דמי להההיא דשבילי' משום דגבי ס' חמץ כיון דבידו לברורי הספק ולבדוק אית לן למיזל לחומרא ולבדוק אי איכא איסורא או לא משא"כ בשבילי' דאין בידו לברורי והר"ב פר"ח בי"ד סי' ק"י בכללי הס"ס כת' ע"ש הרשב"א ז"ל דאע"ג דכל ספק רחמנא שרייה הנ"מ כי לא מתבריר אבל היכ' דסמיה בידיה לברורי ולבדוק אי איכא איסורא או לא בכה"ג אף מן התורה מחייב לברורי ולבדוק יע"ש ואמטו"ל הוצרכו לומר דהכא אע"ג דבידו לברור כיון דבדיקת חמץ דרבנן היא תלי' להקל לא כן לענין ביטול דאורייתא כיון דבידו לבטל תלי' להחמיר וממילא יחזור לבדוק מדרבנן דבמקום ביטול הצריכו חכמים בדיקה כמבואר לעיל וכי תימא הרי הרב מש"ל ז"ל בתשובתו הרמה שבריש הלכות בכורות מפשט פשיטא ליה אפילו באיסורים דרבנן דכל שבידו לברורי תלי' להחמיר כמבואר בדבריו שם תוך ד"ה ודע יע"ש י"ל שאף הרב ז"ל אזיל ומודה דכל דאיכא חזקה מעיקרא אזלי' בתר' חזקה אפילו בשיכול לברורי כמובן ועיין בספר בתי כהונה בח"א סי' א' ד"ה ע"א.

ועפ"י האמור בכוונת רש"י ז"ל הנה נכון עוד מאי דהוה קשה לפום מאי דהוה בעי' למימר מעיקרא בדעתו ז"ל שכיוין לשלול קושיית מרן כ"מ ז"ל דהכא גבי בדיקה הוי רה"י וספקו טמא דא"כ מה צורך היה לו לומר טעם זה דבלא"ה הוה מצי למימר דלהכי הקלו משום דקי"ל כל דבר שאין בו דעת לישאל אפילו ברה"י ספקו טהור ובס' ל"ל הוקשה לו כן על מרן כ"מ ז"ל בעיקר קושייתו ומה שתי' מרן מלכא כמוהרי"ך יצדק בדברי רש"י ז"ל הללו אמנם עמ"ש רש"י ז"ל לקמן גבי בעייא דספק על ס' לא על לא יצדק אם לא שיאמר דהתם הוצרך רש"י למיהב טעמא משום דקי"ל בדיקה דרבנן משום דאי יהיב טעמא משום דהוי דבר שאין בו דעת לישאל נפקא מינה דאפילו ביטול דאורייתא לא בעי ואי אפשר לומר כן דא"כ לאיזה ענין מדמינן ס' על ס' לא על דפלוגתא דר"א ורבנן גבי טומאה אם לא לענין ביטול וכי תימא היא גופא תיקשי לדעתו ז"ל אמאי לא מקלינן גבי ביטול נמי מה"ט דהוי דבר שאין דעת לישאל הא לא קשיא דלגבי ביטול דאורייתא החמירו אפילו בדבר שאין בו דעת לישאל משום דביטול חמץ חמיר דמעיקרא נתקן על הס' כטעמו של הרא"ה ז"ל דיהיב טעמא לענין בדיקה לדעת רבינו גם אנו נאמר כן לענין ביטול דאורייתא לדעת רש"י והיא שיטת הטור ז"ל כל זה אפשר לומר לדעת מרן מלכא כמוהרי"ך ז"ל ואולם לפי מה שפירשנו בכוונת רש"י דאיהו קשיתיה איך מדמי תלמו' בדיקה לטומאה דהתם אין בידו לברר והכא בידו לברר ותריץ דה"נ דכיון דבדיקה דרבנן היא הקלו אפילו כשבידו לברר ניחא הכל דמעיקרא קושייא ליתא אמאי לא יהיב טעמא משום דבר שאין בו דעת לישאל דדבר זה לא נאמר אלא לענין טומאה ולא לענין שאר איסורים דתלמודא דמיון בעלמא הוא דמייתי מההיא דטומאה ולא באו לומר דמשום דבדיקה וטומאה כי אהדדי נינהו חד דינא אית להו דמילתא כדנא לא ניתן ליאמר כלל כמדובר והראב"ד ז"ל כאן בהל' יו"ד ספוקי מספ"ל בסברת רש"י והטור הלזה אי מדמינן בההיא דשבילי' לבדיקה דרבנן דוקא או אפי' לענין ביטול והן ולאו ורפייא בידיה. וראיתי להר"ב מש"ל ז"ל שתמה על דבריו במה שרצה לצדד ולומר דיליף ביטול מטומ' דשאני טומאה דס' טומאה ברה"ר ספקו טהור משו"ה תולין להקל אבל גבי ביטול חמץ דהו"ל ס' דאורייתא לחומרא מנ"ל דתולי' להקל וצ"ע עכ"ל ואין מקום לקושייתו לקוצר ענ"ד דשי' זו היא שי' התוס' בריש נדה ובריש פ"ב נזירין ובפ"ק דחולין שכתבו דההיא דשבילי' לאו משום דילפי' מסוטה הוא דתולי' להקל אלא משום דאוקמי' כל חד וחד אחזקתיה וא"כ ה"ה נמי לענין בדיקה דכי אהדדי נינהו מוקמינן להו אחזקתייהו ותלינן להו להקל אלא דסבר' החולקי' היא מטעמא דאמרן אי משום דמשמע להו היפך דברי התו' הנז' או מטעם האמור דהו"ל ס' שבידו לברר כן נראה לענ"ד.

ובעיקר קושיית ה"ה ומרן ז"ל בדברי רבינו מ"ש דין הבדיקה מדין הטומ' עמד מתמיה הרב מש"ל ז"ל למה חרדו את כל החרדה הזאת דדינו של רבינו מבואר בגמרא פ"ב דכתובות דכ"ז עלה דעיר שכבשוה כרכום כו' דדחינן התם ודאי איכא טומאה הכא מי יימר דאטמיה כו' אלמא דכל דבר שאיסורו מחמת ספק אפילו בבת אחת תולין להקל ה"נ דבדיקה זו אין חיובא אלא מחמת ספק דאפילו ראינו אימור אכלתיה וכיון שכן כל הבתים בחזקת בדוקים הם ובכולם תלינן להקל וכו' והגדיל מדורת קושיתו על החולקים על רבינו ומשוים דין הבדיקה לדין הטומאה איך לא השגיחו בסוגייא זו דכתובות יע"ש ולקע"ד אין דמיונו עולה יפה דשאני התם שהנשים עצמן טוענות בריא שלא נטמאו וחזקה דלא עבדן איסורא אם נטמאו להיות נשואות לכהונה דאינהו נמי בכלל האיסור כמ"ש רבינו בפי"ז מהלכות א"ב ה"ה וכדאיתא בפ' יש מותרות דפ"ד ע"ב ואף גם זו דבשבויה הקלו משום דמנוולה נפשה לגבי שבאי וכ"כ בשיטה מקובצת להר"ב ז"ל יע"ש לא כן גבי חמץ דמעיקרא נתקן על הספק ולא סמכו אשמא אכלו דעשאוהו כמונח ועומד במקומו דלא אהני לן חזקה דבדוק' כיון דאתרע לה בכניס' העכבר וכ"ש לדעת רבינו דאזיל לחומרא בדין ס' על ס' לא על ולא חש לדילמא אכלתיה ולאוקומי הבית אחזקתיה דהשתא דמי טפי להההיא דטומאה ולעיל בהל' ט' צבורין כתב הר"ב מש"ל גופיה דטעם רבינו דלא חש לדילמא אכלתיה הוא משום דאזיל בשיטת הרז"ה שכתב דהסוגייא אזלא כר"ז דאמר בלחם משיירא יע"ש ולפ"ז משמע דס' זה דדילמא אכלתיה לא חשיב ס' כלל ומה שרצה ליישב הרב מש"ל ז"ל לדעת החולקי' על רבי' ומשוים דין בדיקה לדין טומ' דלא דמי להההיא דכרכום משום דאינהו ס"ל דהסוגייא כולה איירי בככר גדול דליכא למימר אכלתיה כמ"ש התוס' הנה תירוץ זה אינו מעלה ומוריד לדברי הטור דבדין זה דצבור אחד ושני בתים לא חילק בין ככר גדול לקטן בבאו בבת אחת או בבאו בזה אח"ז ולא ביטלו וכמ"ש מרן ב"י שם יע"ש באופן שלדעת רבינו שפיר ק"ל לה"ה ומרן ז"ל ולדעת החולקי' כיון דפשט השמועה מורה כדבריהם דמדמינן טומאה לבדיקה לגמרי ע"כ לחלק בין ההיא דכרכום להההיא דבדיקה כמדובר.

עוד ראיתי להר"ב מש"ל ז"ל שכתב וז"ל אך איכא לאתמוהי טובא בדברי רבינו שהרי הוא ז"ל פסק בדי"ב דס' על ס' לא על צריך לבדוק ולפי"ז היה לו להחמיר אפילו באו בזה אח"ז דע"כ לא אמרינן דתולין להקל אלא במילתא דכל צד וצד בפ"ע תולין בו להקל ולפיכך כשהם סותרין אלו את אלו מחמרינן בבת אחת ומקלינן בזה אח"ז אבל בדבר שכל צד בפ"ע ראוי להחמיר מעולם לא שמענו שיהיו תולין בו להקל שהרי שני שבילי' ברה"י אליבא דכ"ע אף בזה אח"ז ב' טמאים עכ"ל ומדעתי כי קשה לא אוכל שאת למה

זה דימה הרב ז"ל דין באו לשאול זה אח"ז לדין בית אחד ס' על ס' לא על דאזל רבי' לחומרא עד שעמד מתמיה עליו כל כי האי ריתחא ולמה לא דימה אותו לדין צבור אחד ולפניו ב' בתים דאפילו באדם אחד דאיכא ודאי חמץ ברשותו אזל רבי' לקולא ולא הצריך בדיקה כמבואר בדברי ה"ה ז"ל בד"ה או שבא עכבר וביאר טעמו דלא דמי לדין ס' על ס' לא על דהכא איכא חד בית ודאי שלא נכנס בו עכבר ואינו צריך בדיקה הילכך כל חד תלינן זהו שלא נכנס ובאחר נכנס אבל בבית אחד הספק הוא בבית אחד ולא בשני בתים ודנו ס' זה לחומרא עכ"ל מעתה בבאו לישאל בזה אח"ז דהספק הוא בשני בתים של שני אנשים ואיכא חד בית ודאי דלא בעי בדיקה למה נחמיר על שניהם לבדוק ולמה לא נתלה בכל חד וחד דזה לא נכנס בו העכבר וכל שכן הוא אם באדם אחד דאיכא ודאי חמץ ברשותו תלינן לקולא משום דאיכא חד ביתא ודאי דלא בעי בדיקה כ"ש בשני בני אדם דליכא ודאי חמץ בכל חד וחד ואע"ג דכי מצרכינן להו לבדוק ליכא בכל חד בדיקה ודאי שלא לצורך משא"כ בשני בתים של אדם אחד דאיכא בדיקה ודאי שלא לצורך כי מצרכינן ליה לבדוק שניהם האי מאי כיון דבשנים נמי איכא בדיקה ודאי בין שניהם שלא לצורך אע"ג דלא ידענו מי הוא הבודק שלא לצורך אית לן להקל דבאדם אחד נמי לא ידענו איזה בית הוא הבדוקה שלא לצורך ותלינן לקולא דהדבר תלוי בבדיקה שלא לצורך לא בידיעת האיש והמקום וכל דאיכא בדיקה שלא לצורך לא החמירו חכמים בספקו דהם אמרו והם אמרו וברור.

והנה הטור ז"ל ברס"י תל"ט קאי בשי' רש"י וחילק בענין הבדיקה בין באו לישאל בזה אח"ז לבאו בבת אחת או ששאל אחד על שניהם ומרן ב"י הביא דברי רבינו וה"ה ז"ל וסיים ומ"מ יש לתמוה על הטור שכתב שניהם צריכים בדיקה אפילו אם בטלו ואמאי הא כשבטלו הו"ל ספיקא במידי דרבנן ולקולא עכ"ל וכתב הרפ"ח ע"ז וז"ל ותימא על תמיהתו דלפי דבריו יפה כתב רבינו התם דאין צריך לבדוק פעם שני דהא ע"כ רבינו מיירי בביטל דאי לא ביטל פשיטא דשניהם צריכים לבדוק ואיך המ"מ הניח הדבר בצ"ע עכ"ל ולדעתי אפשר לומר דבדעת רבינו שפיר ק"ל דאיהו ז"ל פסק בדין ס' על ס' לא על דאזלינן לחומרא ובעי בדיקה אע"ג דהוי ספק בדרבנן וכבר ביאר טעמו ה"ה ז"ל ובס' איסור החמירו טפי משאר איסורים יע"ש משא"כ לדעת הטור דפסק להקל בזה שפיר ק"ל למרן ז"ל לשיטתו דהו"ל להקל בשביטלו דהשתא הוי ספיקא דרבנן וכי תימא ולדעת רבינו נמי ניחא שהרי כתב ה"ה ז"ל דע"כ לא החמיר רבינו בספק חמץ אלא בדין ס' על ס' לא על דהס' הוא דוקא בבית אחת אבל כשחל הספק באחד משני הבתים אפילו דשתיהם של אדם אחד תלי' לקולא ואין צריך לבדוק וה"נ הספק חל באחד משני

בתים ושפיר תלינן לקולא גבי חמץ דהוי ספק במידי דרבנן בכה"ג לא כן גבי טומאה דהוי ספק במידי דאורייתא מחמרינן אף בס' כי האי. הא לא קשייא מידי דאכתי קשה לדעת רבינו דחכמים לא השוו מידותיהם בזה דלפי דעתו הנה דין הבדיקה אזיל בתר איפכא מדין הטומאה ובמקום שהחמירו גבי טומאה הקלו גבי בדיקה ובמקום שהקלו גבי טומאה החמירו גבי בדיקה דגבי טומאה באדם אחד ספק נטמא ס' לא נטמא תלינן לקולא טפי מבאו שניהם בבת אחת משום דאיכא ודאי טמא ביניהם ובדין הבדיקה הוא להיפך ובבית א' ס' על ס' לא על תלו להחמיר טפי מבאו שניהם בבת אחת ואפילו אם השני בתים הוא של אדם אחד ואיכ' ודאי חמץ ברשותו כמבואר בדברי ה"ה ואלו היו חכמים משום מידותיהם לגבי בדיקה היו תולין להקל בב' בין בספק בית אחד ובין בשני בתים משום דהוי ס' של דבריהם ולא הוו אזלי בתר איפכא מדין הטומאה התירוץ הזה היה נכון ומקובל לשיטתו לא כן עכשיו שהדבר בהפכו לכן הניחו ה"ה ומרן ז"ל דבריו בצ"ע אמנם על הטור ז"ל תלונת מרן ז"ל למה לא חילק בין טומאה לבדיקה מטעם ס' דאורייתא לס' דרבנן דלדבריו המידות שוות בשתיהם כמובן ומה שהוק' לו הפר"ח ז"ל לדברי מרן כבר העלינו מן היישוב בתחילת דברינו.

עוד כתב מרן ב"י ז"ל וז"ל אבל יש לתמוה על דברי רבינו במ"ש שניהם צריכין בדיקה ואפילו אם ביטלו דאע"פי דס' אימור אכלתיה אינו ספק גמור דהא ודאי נכנס חמץ ברשותו של זה מ"מ הי"ל לחלק בין כשהככר גדול לכשאינו גדול דכשאינו גדול הוי ספק אם אכלו כולו ואם ביטל הוי חד ספיקא בדרבנן ולקולא וכתב לחד תירוצא וז"ל ועוד דדין כל הקבוע כמחצה על מחצה הוי חידוש ולכן ספק זה דשמא אכלו חשיב התם אבל הכא לא חשיב עכ"ל וכתב על זה הרב מש"ל ז"ל וז"ל ולא יכולתי להלום דברי מרן ז"ל הללו שהרי גבי ב' צבורין א' של חמץ ואחד של מצה ושני בתים אחד בדוק וא' שאינו בדוק כתב הטור דאם אינו ככר גדול אפילו אם לא ביטל אינו צריך לבדוק משום דהוי ס"ס כו' והתם ליכא חידושא כלל שהרי ס' שקול הוא ואפי"ה ספק דשמא אכלו כולו חשיב וכן גבי צבור אחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ונכנס לחצר שלפני הבית ואין ידוע אם נכנס לבית אם לאו חשיב שפיר ספק זה דשמא אכלו כולו וצ"ע עכ"ל. וכבר קדמו הר"ב דרכי משה ז"ל בזה יעו"ש ולק"ד מקום אתי ליישב דברי מרן ז"ל דאפשר לומר דלדידיה לא קשיא ליה מההיא דשני צבורין ושני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק וכן מההיא דנכנס לחצר משום דיש לחלק ביניהם להא דשני בתים בדוקים ובאו לישאל בזה אח"ז דהתם כיון שהספק נפל אחר כניסת העכברים לבתי' שלא ידענו הי להאי עייל והי להאי עייל וגבי נכנס לחצר לא ידענו בשעה שנכנס לחצר אי על

לבית הבדוק אך מעיקרא הוה ידיע לן הככר עצמו אם הוא חמץ או מצה להכי חשיב שפיר התם ספק זה דשמא אכלו כולו כיון דמסייע לן חזקת הבית הבדוק נמי לתלות לקולא ולומר דלא נכנס לבית הבדוק חמץ מעולם אלא מצה וגבי חצר מסייע לן חזקת הבית לומר שלא נכנס בו חמץ כלל משא"כ גבי חלוקה זו דשני בתים בדוקים דנכנס עכבר וחמץ בפיו ולא ידעינן לאיזה בית נכנס דהכא לא מסייע לן חזקת הבית הבדוק דשתיהם בדוקי' נינהו ובאחת מהם ידענו ודאי שנכנס חמץ והרי אתרע חזקת א' מהם וממילא אתרע חזקת שתיהם דמאי חזית לאוקומי חדא אחזקת דמעיקרא טפי מאידך וכמובן. ואולם מההיא דט' צבורין של חמץ ואחד של מצה הוקשה לו שפיר למרן ז"ל להך דשני בתים בדוקים ובאו לישאל זה אחר זה דדמו אהדדי שפיר דכי היכי דהכא גבי בתים בדוקים לא מהני חזקת דמעיקרא דהא אתרע לה כדאמרן התם נמי גבי ט' צבורים לא מהני חזקה דמעיקרא כלל ולהכי ק"ל למה זה חשיב שפיר התם ספק זה דשמא אכלו טפי מחלוקה זו דשני בתים בדוקים ואע"ג דגבי חלוקה דט' צבורים איכא חזקה דמעיקרא בבית הבדוקה ואיכא למתלי דמצה שקל עכבר ונכנס בה משא"כ גבי שני בתים כדאמרן מ"מ גבי תשעה צבורין איכא ריעותא אחריתי דליכא למתלי בה דמצה שקל דליכא חזקה בבית כלל והוא דהתם כשנפל הספק הזה אי מצה שקל או חמץ שקל נפל מיד קודם כניסה לבית שלא ידענו מאיזה משני צבורין שקל אי מצבורי חמץ או מצבורי המצה וכי מספ"ל לענין הככר עצמו שבפי העכבר אם הוא חמץ או מהמצה הגע עצמך שהניחו לפנינו וחלף הלך לו העכבר אין ספק דתלינן להחמיר דחמץ הוא ואסור לאוכלו וכמ"ש התוס' לעיל ד"ה היינו ט' חניות כו' דהא ליכא חזקה דמעיקרא דמסייע לן השתא כמבואר וכיון דמשום ס' זה ע"כ לומר דחמץ שקל כי הדר נכנס לבית בדוק הרי אתרע חזקה דמעיקרא כאלו נכנס חמץ ודאי כיון דמשום הס' הראשון הבא לפנינו עשינו ככר זה כודאי חמץ תו לא אתי חזקת הבית הבדוק להתיר מה שאסרנו ולומר דמצה הוא ולא חמץ וכיון דמה"ט לא מוקמינן הבית בחזקה דמעיקרא ומפקנא אית לה מחזקתה הראשונה הו"ל חלוקה זו כחלוקה דשני בתים בדוקים ולא ידעי' הי להאי עייל והי להאי עייל דליכא נמי בהו חזקה דמעיקרא דבכניסת העכבר החמץ בחדא מהן כל חדא וחדא היא מוצאת מחזקתה הראשו' כדאמר'.

ובכן שפיר ק"ל למרן ז"ל מ"ש גבי ט' צבורין דאע"ג דלא מסייע לן החזקה תלי' לקולא בשהככר קטן דחשיב שפיר ס' דשמא אכלו טפי מחלו' זו דשניהם בדוקים ותריץ יתיב דהתם חידוש הוא דלא אזלי' בתר רובא כט' ציבורין של מצה ולהכי תלי' לקולא כנלע"ד ליישב דעת מרן ז"ל והדברים נכונים לע"ד. ועדיין נשאר אצלינו לבאר פירוש באו לישאל

בזה אחר זה ובאו בבת אחת והנה רש"י ז"ל כת' וז"ל ד"ה טהורים ואע"פ שכל אחד אומר לפנינו כך היה מעשה שלי ושל חבירי אבל איני נשאל אלא על עצמי מה תהא עלי עכ"ל.

וראיתי להר' מ"ל בה' שאר אבות הטומאה פי"ט ה"ב שכת' דהר"ן ז"ל בנימוקיו על הרי"ף בפ"ב דכתובות חלוק על רש"י בזה וס"ל דכל שאחד ידע בחבריה אפילו שאינו שואל מה תהא עליו שניהם טמאים דעלה דאמרי' התם בדכ"ז גבי עיר שכבשוה כרכום אם יש מחבואה אחת מצלת על כל ופרכינן מ"ש מההיא דשני שבילים כו' ה"נ כיון דשרינן לכולהו כבת אחת דמי כו' כת' הר"ן ז"ל דמדר' יוסי פרכינן דמטמא בבא לישאל עליו ועל חבירו וחשי' ליה כבאו בבת אחת והכא נמי גבי כרכום אפי' לא באה אלא כל אחת ואחת בפני עצמה כבא לישאל עליו ועל חבירו דמי דבשלמא בשני שבילים כי נשאל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו אפשר דחד לא ידע בדחבריה אלא כשבא לישאל עליו ועל חבירו וכיון דאיהו ידע באידך ויודע דכי מטהרו ליה מטהרו נמי לחבריה סבר ר"י דמחזי כשקרא וה"נ בכרכום אי אתייא כל חדא בפני עצמו הוה ידעה בגוונא דאידך וידע שפיר דלכולהו מטהרינן עכ"ל. הרי שכתב שכל שהאחד ידע בדחבריה לר"י טמאי' הפך דברי רש"י ז"ל ובכן עמד מתמיה על דברי רש"י דשם בפרק שני דכתובות פי' דמדר' יוסי פרכי' וע"כ דס"ל כמ"ש שם הר"ן דכל שהאחד ידע בדחבריה ב' טמאים אפילו שלא שאל על חבירו ואלו בשמעתין פי' להפך ולדבריו הללו דפסחים לא יתיישׁ' אותה סוגי' דכתובות והניח דבריו בצ"ע.

ולע"ד אפשר ליישב אותה סוגייא לדעת רש"י ז"ל דאע"ג דגבי שבילין משמע ליה דאפילו כשהאחד ידע בדחבריה כל שאינו שואל מה תהא עליו ליכא למיחש דמחזי כשקרא היינו דוקא בשבילין וכן בבדיקת חמץ דהדבר תלוי בידיעתם איזו בית נכנס בו החמץ ואיזה דרך הלך ובכן אע"ג דהשת' ידע בחבריה דספוקי מספ"ל אפשר דבתר הכי חקר ודרש ועמד על דעתו וידע בקושטא איזו דרך הלך ואיזו בית נכנס ולכך לא מפני שנטהר לזה או שנאמר לו שאין צורך לבדוק ידע ג"כ שנטהר ונקל לחבירו ואין כאן בית מיחוש דמחזי כשקרא דאפשר דבערב ובעונה הזאת שהוא שואל את הדין עמד חבירו על דעתו וגבי כל אחד מהם איכא למיתלי בהכי לא כן בההיא דכרכום שאין הדבר תלוי בידיעתם של נשים אי נטמאו או לא דאע"ג דהנשים טוענות בריא שלא נטמאו אפי' הכי אנן לא מהימנינן להו ומחמרי' להו לפוסלן לכהונה ולכן איכא למיחש שפיר אי נקל בא' מהם גבי כרכום ודאיכא מחבואה בעיר דמחזי כשקרא דידע שפי' דלכולהו מטהרינן דהו"ל כאלו שאל עליה ועל חבריה דלא מצינן להשיב טהורות שהרי אחת מהן טמאה

ודאי ואמטול להכי מדמי תלמודא שפיר ההיא דכרכו' להא דשני שבילין ובא לישאל עליו ועל חבירו דלר' יוסי ב' טמאים מהאי טעמא דמחזי כשקרא דלא מצי למימר שניהם טהורות כיון שאחד מהם טמא ודאי ודוק.

וכי תימא התם נמי גבי כרכום איכא למתלי נמי כשנטהר לזו שתאמר שחברותיה יהיו להן עדים שלא נטמאו שמעידים שלא זזה ידם מתוך ידם וליכא משום מיחזי כשקרא הא לאו מילתא היא דמלבד דהאי מילתא לא שכיח עוד זאת דכשידעה בא' מחברו' דלית לה עדים הא איכא למיחש דמיחזי כשקרא לא כן הכא גבי שבילין דהדבר תלוי בידיעה כמדובר ומסתייעא ס' רש"י ז"ל הלזו שכת' בשמעתין דאפי' ידע בדחבריה כל שלא שאל מה תהא עליו שניהם טהורים מלישנא דתלמודא דקאמר לא נחלקו אלא בבא לישאל עליו ועל חבירו דמשמע שהדבר תלוי בשאלת הדין עליו ועל חבירו לא בידיעתו של חבירו דא"כ הוה לי' למימר כי פליגי בדידע בדחבריה ולבר מדין סוגייא דשמעתי' דקאמר דצבור א' של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים היינו שני שבילין משמע הכי דפשטא דסוגיא משמע דלגמרי מדמינן בדיקת חמץ בשני בתים להההיא דשני שבילין דכי היכי דשני שבילין בבאו לישאל בזה אחר זה שניהם טהורים ה"נ גבי בדיקה בבאו לישאל בזה אחר זה שניהם אינן צריכים בדיקה וכמו שפי' רש"י ז"ל.

והשתא אי גבי שבילין אמרינן דכי באו לישאל בזה אחר זה אפילו בדידע' בדחבריה שניהם טהורים כמ"ש רש"י ז"ל ודמינן שפיר בדיקה להההיא דשני שבילין דכי היכי דהתם כי באו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ואמר שהלך באחד משני דרכים אבל לא ידע באיזה מהם הוא שניהם טהורים ה"נ גבי בדיקה כי מספקא ליה לכל אחד בפני עצמו באיזה בית נכנס החמץ או בביתו או בבית חבירו שניהם אינן צריכים בדיקה דומיא דשני שבילין ממש אבל אי אמרינן דגבי שבילין כל שהאחד ידע בדחבריה הוה ליה כשואל עליו ועל חבירו דשניהם טמאים ולא הקלו בזה אחר זה אלא בדלא ידע בדחברי' אם כן גבי בדיקת חמץ לא משכחת לה באו לישאל בזה אחר זה דאפילו כי בא זה בפ"ע וזה בפ"ע כיון שהס' נכנס באיזה בית מהבתים נכנס אי בביתו או בבית חבירו הרי מידע ידע בדחבריה והיכי משכחת לה דלא ידע בדחבריה.

וכי תימא משכחת לה בזה אחר זה בבא ושאל על ביתו לבד דמספ"ל אי נכנס חמץ בביתו או לא ולא מדכר בית חבירו הא ודאי לאו מילתא היא דהא דמי לבא לישאל בזה אחר זה דשבילין דכל אחד מספקא ליה באיזה דרך משני הדרכים הלך וכי לא מדכר בית חבירו היינו ס' על ס' לא על דמייתי תלמודא בסמוך באופן דסוגייא דשמעתין כפי פשטא אזלא כסברת רש"י ז"ל כמובן. ולפי דברי הר"ן ז"ל שכת' דכל דידע בדחבריה גבי שבילין

נמי לר' יוסי שניהם טמאים עכ"ל דלא מייתי תלמודא ההיא דשני שבילין אלא לומר דכי היכי דהתם בבאו בבת אחת שניהם טמאים ה"נ בבאו בבת אחת שניהם צריכים בדיקה ובאו בבת א' דבדיקה היינו שהא' ידע בדחבריה ולא בעינן שיבואו שניהם לב"ד אלא כל דמסתפק להו באיזהו בית משני הבתים נכנס שניהם צריכים בדיקה.

ולפי האמור מצינו ג' מחלוקות בדבר דלדעת רבינו אין חילוק גבי בדיקה בין באו בזה אחר זה לבאו בבת אחת דסתמא תלינן לקולא ואפילו שני הבתים של אדם א' דאיכא ודאי חמץ ברשותו אין צורך לבדיקה כמ"ש ה"ה ז"ל ולשיטת רש"י שהיא שיטת הטור ז"ל יש חילוק בין באו בזה אח"ז לבאו בבת א' דבאו בזה אח"ז אפילו ידעי בדחבריה א"צ בדיקה כל שביטל ולדעת הר"ן כל דידע בדחבריה צריכי' בדיקה ולא משכחת באו בזה אח"ז ובאו בבת אחת לענין בדי' דסתמא כי מספקא ליה אי נכנס החמץ ברשותו או ברשות חבירו שניהם צריכים בדיקה ואתמהא איך לא עמד ע"ז הרב מ"ל ז"ל.

והרב פר"ח יצא לידון בדבר חדש וכתב וז"ל ומסתברא לי שזה הדין עצמו ישנו בשני צבורין אחד של חמץ וא' של מצה ואתו שני עכברים ושקלו א' חמץ וא' מצה ונכנסו לשני בתים בדוקים ולא ידעינן הי להאי עייל והי להאי עייל ולא נקיט ליה הש"ס בהכי אלא בצבור א' של חמץ משום ריבותא כו' ולדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דלא הוי ממש דומיא דשני שבילין ניחא טפי דדוקא בצבור אחד של חמץ הוא דאמרינן דשניהם אינן צריכין בדיקה אבל בשני צבורין שניהם צריכים בדיקה וראיה לדבר מאי דאמרי' בגמר' שני צבורין אחד של חמץ וא' של מצה ושני בתים א' בדוק ואחד שאינו בדוק היינו שני קופות ואם איתא דאפילו בשני בתים בדוקים ושני צבורין אין צריך לבדוק לשמועינן רבותא הש"ס דאפילו היכא דליכא למיתלי שאין צריך לבדוק אלא ודאי כדאמרן וזה ברור לדעת הרמב"ם ז"ל עכ"ל.

והנה חידוש דין זה דמפשט פשיטא ליה טובא בדעת רבינו לקוצר ע"ד צריכא רבה דמאחר דמבואר דעת רבינו דצבור א' של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים אפילו של אדם אחד ונכנס העכבר באחד מהן דהשתא איכא ודאי חמץ ברשותו של זה כל שלא ידע באיזה בית נכנס אינו צריך לבדוק כמ"ש ה"ה מטעמא דאיכא חד ביתא ודאי דאינ' צריכ' בדיקה א"כ כ"ש בשני צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה ואתו שני עכברים הא' שקל חמץ וא' שקל מצה ונכנסו לשני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק דאיכ' למתלי לקולא דחמץ לשאינו בדוק נכנס ומצה לבדוק נכנס ואינן צריכין בדיקה וא"כ לדידיה ז"ל תיקשי אדאשמו' תלמודא הא דשני צבורין ושני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק דאיכא למיתלי לשמועינן רבותא בצבור אחד ושני בתים בדוקים של אדם א' דהשתא

ליכא למתלי לקולא דאפ"ה אינו צריך לבדוק אלא מאי אית לך למימר דתלמודא לא זו אף זו קאמר ומעיקרא אשמועינן ההיא דשני צבורין ושני בתי' דאיכ' למתלי דלא נכנס חמץ בבית הבדוק ובתר הכי אשמועינן טפי דאפילו היכא דליכא למתלי כגון צבור א' של חמץ ושני בתים בדוקים דאפי"ה א"צ לבדוק דומיא דשבילין בבאו בזה אח"ז.

ומעתה אזלא לה ראית הרב ז"ל למאי דמפשט פשיטא ליה בדעת רבינו דב' צבורין ושני בתים בדוקים שניהם צריכים בדיקה מדלא אשמועינן ריבותא טפי בההיא דשתי קופות דאיכא למימר דאה"נ דלמאי דהדר וקאמר דצבור אחד של חמץ ושני בתים בדוקי' אפילו של אדם אחד א"צ בדיקה ה"ה נמי בשני צבורין ושני בתים בדוקים דאף ע"ג דהשתא איכא רעותא טפי שהרי נכנס העכבר בשני הבתים מה שא"כ בצבור אחד של חמץ מ"מ זיל בתר טעמא דצבור אחד של חמץ אמאי אינו צריך בדיקה משום דאיכא חד ביתא ודאי דאינה צריכה בדיקה וא"כ ה"ה נמי בב' ציבורין א' של חמץ ואחד של מצה הא איכא חד ביתא ודאי דאינה צריכה בדיקהומאי חזית. באופן דמילתא כדנא דחדית לן הרב לדעת רבינו ז"ל לדידי צריכה רבה וכעת צל"ת.

ובפי' באו לישאל בבת אחת נראה מדברי רש"י ז"ל דהיינו שבאו לישאל שניהם זה בתוך כדי דיבור של זה אבל אם לא שאלו בכה"ג אפילו ששניהם שאלו הדין במעמד אחד והחכם משי' לשניהם בהוראה אחת שניהם טהורים. והרב מ"ל ז"ל בפרק י"ט מה' שאר אבות הטומאה תמה ע"ז דכיון דבהוראה אחת יש לנו לומר טמאים או טהורים אי אפשר לנו לומר טהורים אתם שהרי האחד ודאי טמא. ולפי זה אפילו אם שאל האחד לאחר כדי דבור של חבירו כיון ששניהם בפני החכם והחכם מוכרח להשיב לשניהם תשובה אחת מש"ה שניהם טמאים. וכתב הוא ז"ל דמתוך דברי רש"י יש לדקדק דודאי אליבא דרבי יוסי דס"ל דבבא לישאל עליו ועל חבירו לכבת אחת דמי אלמא לא אזיל אלא בתר הוראת חכם וכיון דהחכם הוכרח להשיב על שתי הדברים כאחת ואינו יכול לומר טהורים אתם משום דמחזי כשקרא מש"ה טמאים ג"כ אפי' ששאל האחד לאחר כדי דיבור של חבירו כל שהחכם לא השיב עדיין לשאלת האחד שצריך להשיב לשניהם כאחד כולם טמאים אבל לרבי יאודה דלא אזיל בתר תשובת החכם אלא בתר השואלים דוקא ששאל הא' בתוך כדי דבור של חבירו הא לאו הכי שניהם טהורים ולפי זה לדידן דקי"ל כר' יוסי אין חילוק בזה בין תכ"ד לאחר כדי דיבור. ועדיין לא נתקררה דעתי בזה עכ"ל.

ואיברא ודאי דאין בזה משום אקרורי דעתא דאם איתא דר' יאודה ור"י פליגי נמי בהכי הוה קאמר תלמודא בהדייא כי פליגי בבאו לישאל עליו ועל חבירו ובבאו לישאל

שניהם זה אחר זה במעמד א' זה שלא בתכ"ד של זה וכל כי האי הוה ליה לתלמודא למימר בהדייא כיון דבהכי משתמ' שפיר לישנא דברייתא דקאמר ר' יאודה אם באו זה בפ"ע וזה בפני עצמו טהורים כו' ועלה פליג ר' יוסי ואמר דטמאים דמשמע דבבאו שניהם בפני החכם קמפלגי ומפרשינן בבאו שניהם במעמד א' ושאלו זה שלא בתכ"ד של זה דבהכי הוא דפליגי ר"י ור"י לא כן השתא דקאמר דפליגי בבאו לישאל עליו ועל חבירו דלישנא דברייתא דפליגי ר"י ור"י בבאו לישאל זה בפ"ע וזה בפ"ע לא דייק שפיר: ולעיקר קושייתו דק"ל להרב ז"ל לפי פרש"י יש ליישב דכל שלא שאלו שניהם זה בתכ"ד של זה אע"פ ששניהם בפני החכם אין החכם מוכרח להשיב לשניהם בבת אחת דשניהם טהורים אלא הוא משיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ואין כאן בית מיחוש לומר דמחזי כשקרא כשמשיב טהורים כיון שאינו אומר טהורים לשניהם בבת אחת אלא לכל א' בפ"ע הוא אומר אתה טהור וכיון דמיד כששאל האחד תחילה ידע החכם תשובתו שהוא טהור אע"פ שהמתין החכם ולא השיבו עד ששאל חבירו לא מפני שהמתין מלהשיבו הפסיד השואל והו"ל כאילו השיבו מיד טהור ולהכי שניהם טהורים דהו

הלכה יז

המשכיר בית סתם בי"ד הרי זה בחזקת בדוק ואינו צריך לבדוק. הכי איתא בגמ' ד"ד וכתבו התוס' שם ד"ה המשכיר וז"ל נראה לרשב"א דבי"ג איירי דבי"ד על המשכיר לבדוק עכ"ל וראיתי להפר"ח בסימן תל"ג שהביא ראיה מדברי התוס' הללו דשרי לכתחילה לבדוק בליל י"ג לאור הנר וכן ממ"ש לקמן ד"ט ע"ב ומי אמרינן אין חוששין שמא גררה חולדה והא קתני סיפא מה שמשייר כו' ומשני אביי הא בי"ג הא בי"ד יע"ש. ולק"ד אין מכאן ראיה דאיכא למדחי ולמימר דמיירי במפר' בים וביוצא בשיירא וכיוצא שחל עליו חיוב מר"ח ומה שהבין ז"ל בדברי ראב"ן שהבי' המרדכי אינו מוכר' דשפי' איכ' למי' שגם דעת ראב"ן כן אלא דמיירי במכבד את הבית בי"ג ואינו מכוין לשם בדיק' מצוה שציוו חכמים אבל במכוון לבדוק לשם מצוה אפשר דאף לדידיה שפיר דמי ודוק.

פרק ג

הלכה ה

מי ששכח או הזיד ולא בדק יבדוק וכו' עבר הרגל יבדוק אחר הרגל כו'. הכי איתא במתני' רי"א בודקין כו' וחכ"א לא בדק כו' יבדוק אחר המועד כו' פרש"י מו' שעות ולמעלה עד שתחשך וכתב עליו הר"ב ח"ה ז"ל נר' שדקדק לפרש לפי שיטתו כו' אבל

משש שעות ולמעלה עד שתחשך בודק דאם ימצא אז אכתי אינו עובר בבל יראה כו' וכן מוכח מפי' רש"י לקמן ואינו עובר משש שעות ולמעלה עד שתחשך והשבתתו בכל דבר באותן שש שעות ודוק עכ"ל. מ"ש שכן מוכח מפרש"י לקמן עיין בדי"ב ע"ב גבי מאי דקאמר ר"י אימתי בשעת ביעורו כו' ובמ"ש התוס' שם ד"ה אימתי דמבואר מדברי רש"י דמ"ע דתשביתו היינו מז' ואילך והשבתתו בכל דבר ועיין לעיל ד"ד ע"ב בתוס' ד"ה מדאורייתא ובמ"ש שם הרב ח"ה ושמעתי מקשים דלפי שי' רש"י דמשש שעות אינו עובר בב"י מה יענה להה"א דאמ' ר"א בפ"ק ד"ו ע"א ומייתי לה הש"ס בפרק המניח דכ"ט שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ מו' שעות ולמעלה ופי' רש"י בפרק המניח דעשאן הכתוב כאלו הן ברשותו להתחייב עליו בלאו דב"י וב"י יע"ש הרי בהדייא דמשש ולמעלה עובר בב"י וב"י היפך מ"ש הר"ב ח"ה בדעת רש"י. ולע"ד לא קשייא דאיכא למימר דמאי דמשמע ליה לרש"י ז"ל שאינו עובר היינו כשדעתו לבערו דקרא אך ביום הא' דהיינו מחצות ואילך תשביתו שאור כלומר תבערו אותו בכל דבר וכל שעוסק בו לקיים מצות תשביתו אינו עובר עליו ודאי אמנם אם מצאו בתוך ביתו ואינו חושש עליו לבטלו ולבערו ודאי דעובר עליו והיינו דקאמר התם ר"א דחמץ משש שעות ולמעלה דאינו ברשותו של אדם שהרי אסור בהנאה כמ"ש רש"י בפ' המניח עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו להתחייב עליו כשאינו מבערו ואינו מקיים מצות תשביתו ועיין להתוס' לקמן דכ"ט ע"ב ד"ה רב אשי שכתבו בשם ר"י דאף המשהא חמץ בפסח ודעתו לבערו אינו עובר עליו יע"ש ודוק.

הלכה יא

שורש דיני ביעור חמץ כיצד **ביעור חמץ שורפו כו'**. הנה בגמרא אמרו דר"ע ס"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה דאמר רבא התם ש"מ מדר"ע תלת כו' ומה שיש לעמוד בזה ובדברי רש"י ז"ל בפרק אין צדין עלה דמתני' דבהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה כו' עיין במה שכתבתי בחידושינו הלכות יו"ט שורש מתוך יעש"ב.

עוד כתב רבינו חמץ שנפלה עליו מפולת וכו' הנה רבינו והרי"ף והרא"ש לא הביאו מאי דאתמר שם בגמרא ד"ח תנא אין מחייבין אותו לבדוק כו' הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו כו' ושמא תאבד לו מחט ואתי לעייוני אבתרא ע"כ ולא הביאו אלא ההיא דרשב"ג דכל שהכלב יכול לחפש אחריו צריך בדיקה ונראה לע"ד דטעמא דידהו ז"ל שלא הביאו אוקמתא דרב אשי משום דמשמע להו דשינוייא דרב אשי שינוייא דחיקא הוא דילמא תאבד לו מחט ודילמא אתי לעייוני בתר בדיקה ומשו"ה הוא דהדר רנב"י לאוקמא לברייתא כפלימו וכי אקשי' עליו דרנב"י מהא דאמר ר"א שלוחי מצוה אינן

ניזוקין לא משני להאי שינוייא וקאמר דטעמא משום היכא דשכיח היזקא שאני ור"א דלא משני לעיל הא שינוייא כדמשני רנב"י יתכן משום דמשמע ליה דעקרב לא מיקרי שכיח היזקא ועיין להב"ח סימן תל"ג בס"ח כנ"ל ומורי הר"ב שער המלך אמר דאפשר דהרי"ף והרא"ש ורבינו סברי דרשב"ג ורבנן פליגי בהכי אי חיישינן לסכנת עקרב אי לא והיינו דבשמעתין משני סתמא הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו ולא אמ' ומני רשב"ג היא דאמר כל שהכלב יכול לחפש צריך בדיקה. דהא לרבנן לא שמעינן להו דאמרי הכי אלא משום דרשב"ג קאמר סתמא כל שהכלב יכול לחפש צריך בדיקה ולא חייש לסכנת עקרב משו"ה לא אמר מני היא רשב"ג וכיון שהם ז"ל פסקו כרשב"ג כדקי"ל הלכה כרשב"ג במשנתינו לא הביאו להך ברייתא אלו דבריו נר"ו. אלא שק' לזה מ"ש רבינו בפי' המשנה שרשב"ג לא בא לחלוק אלא לבאר ודוק.

פרק ד

הלכה יא

הפת עצמה שעפשה ונפסלה מלאכול הכלב כו' אינו צריך לבער כו'. ע"כ. הנה הטור ז"ל בסימן תמ"ב הביא מחלוקת בחמץ שנתעפש קודם זמנו אם מותר לאכילה שי"א שמותר וי"א שאסור ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ותמה עליו הב"ח בסי' תמ"ב סי"ג מההיא דאמר רבא בפרק שבועות ב' שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור דעפר לא מיקרי אכילה ולא אמרינן דכיון דאיהו קאכיל ליה אסור דהא אחשביה אכילה יע"ש. ואנכי לא ידעתי למה ניחא לי' להרב ז"ל להק' עליו מההיא דרבא ולא ניחא ליה לסייעו מאידך מימר' דרבא דאמ' התם שבוע' שאוכל ואכל עפר פטור ופסקה הטור בי"ד סימן רל"ז ועכ"ל דכיון דלדידיה חשיבא אכילה נפטר משבועתו וכבר הר"ן ז"ל כת' דהני תרי מימרי דרבא לא פליגי אהדדי דה"ט דכשנשבע שלא יאכל ואכל עפר פטור משום דכשנשבע שלא יאכל מסתמא אמדינן דעתיה שלא נתכוון אלא לדברים הראוים לאכילה דלשאינן ראוים לאכילה לא היה צריך לישבע עלייהו משא"כ כשנשבע שיאכל דאמרינן מסתמא דעתו דבכל מה שיאכל יצא ידי שבועה יע"ש. והשתא איכא למימר דשנייא היא ההיא דשבועה שלא יאכל דכיון דהאיסור בא לו מחמת שבועתו דבשעת השבועה לא היה נחשב לו אכילה כשאר בני אדם והו"ל כמפרש בשעת השבועה חוץ מדבר זה דאע"ג דבתר הכי חשיב ליה אכילה הרי בשעת שבועתו לא נשבע ע"ז משא"כ באיסור אכילת חמץ דבשעה דאחשביה אכילה קעבר על איסור אכילת חמץ ודוק. עוד כת' הרא"ש י"א שמורייס שעושין האידנא שמשימין בו לחם קלוי שמותר אחר הפסח חדא שחמץ ע"י

תערובת שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ועוד שהרי חרכו קודם זמנו ומותר בהנאה אחר זמנו ואנן חזינן לרבוותא דאסרי ליה אחר הפסח דלא שרי ר"ש אלא כגון דעירב שלא בכוונה אבל לערב ולהשהוויי לה משום שחרכו נמי לא אימור לא חירכו יפה יפה ועוד דלא קאמרי' מותר באכילתו אלא בהנאה קאמר דלאו אורח ארעא לאכול פת חרוך כל צורכו אבל גבי מורייס דאורחיה למיכל הכי אסור עכ"ל. ודברים אלו באו סתומים כי הנה מדברי י"א משמע שלא התירו המורייס הזה אלא בהנאה שכ"כ דתערובת חמץ מותר בהנאה וכן מהראיה שהביאו מחרכו קודם זמנו כו' דאינו מותר אלא בהנאה וא"כ במאי קפליג עלייהו הרא"ש ז"ל שאף הוא אזיל ומודה דבהנאה מותר ממ"ש בסוף דבריו ועוד דלא קאמרי כו' וכ"כ הטור בסימן תמ"ב דבהנאה מיהא שרי גם יש לדקדק במ"ש דלאו אורח ארעא כו' דמשמע דאי הוה אורח ארעא הוה שרי למיכל ואדרבא איפכא מסתברא דכל שדרך לאוכלו דאין בחירכו כלום ואסירא אף בהנאה דהו"ל חמץ גמור והוא ז"ל כת' לעיל מזה דאפי' בחירכו כל דאכיל ליה אע"ג דבטלה דעתו אצל כל אדם אסור דהא לדידיה חשיבא אכילה.

אמנם לק"ד כוונת דברי הרא"ש ז"ל היא מובנת כשנאמר שדעתו לאסור המורייס אף בהנאה ושלא כדברי הטור ז"ל וסברת הי"א היא דבהנאה מיהא שרי ואף שהראיה שהביאו מההיא דתערובת חמץ משמע שאף באכילה שרי כדאיתא בפ' כ"ש ד"ל יע"ש מ"מ סבורים הם ז"ל לומר דהא לא דמי להיא דהתם מיירי בשעבר ועירבו אחר הפסח אבל במורייס שהוא מעורב מקודם הפסח הא קעביד איסור בתערובת זה ואמטו"ל ס"ל דמה"ט אסור באכילה ומותר בהנאה מיהא ועיין בדברי ה"ה ז"ל בספ"ד מהלכות חו"מ שכת' שדעת רבינו והמפרשים לחלק בין עירבו קודם הפסח לעירבו אחר הפסח דאפילו בהנאה נמי אסור וזו היא שיטת הרא"ש שכת' ואנן חזינן לרבוותא דאסרי ליה אחר הפסח כו' כלו' דאין לחלק בין אכילה להנאה דכל שעירבו קודם הפסח אפילו בהנאה נמי אסור כשי' המפרשים שהביא ה"ה ז"ל ועל הראיה שהביאו מההיא דחירכו קודם זמנו דשרי בהנאה מיהא אעפ"י שהשהא אותו בי"ט ודחה הוא ז"ל דשאני חירכו דלא חזי לאכילה כלל דלאו אורח ארעא כו' כלומר מה"ט מות' בהנאה אפילו שהשהא אותו בפסח כיון דליכא למיחש שמא יבא לאוכלו משא"כ במורייס דכיון דחזי לאכילה כל שהשהא אותו בי"ט הו"ל כתערובת חמץ שהשהא אותו בפסח שלדעתו ז"ל קניס ר"ש כחמץ גמור וכדאמרן ואי הוה שרי חירכו באכילה לאחר הפסח היה מקום להביא ראיה למורייס דשרי בהנאה על הדרך שהביאו מההיא דתערובת דה"נ בחירכו דלא חזי לאכילה בי"ט אפילו עבר והשהא אותו בפסח לאחר הפסח שרי באכילה אבל במורייס

דחזי לאכילה כל שעבר והשהא אסור באכילה ומותר בהנאה אבל זה אינו שהרי בחירכו אסור באכילה מיהא אף לאחר זמנו דלדידיה מיהא חשיבא אכילה כנלע"ד כוונת דברי הרא"ש ז"ל ועיין להר"ב מג"א סימן תמ"ב ס"ק י"ד.

והתוס' שם ד"ה עבר זמנו כו' כתבו וז"ל ונראה דפריך פשיטא משום דתנן בפירוש אין שורפין כו' ע"כ ואין להקשות דא"כ מאי משני תלמודא לא צריכה לשעות דרבנן דהא נמי שמעינן מההיא מתני' דקתני ושורפין בתחילת שש דמדאורייתא אינו אסור אלא מתחילת שבע דאיכא למימר דתני שורפי' אגב ד"ז וה"ה דשרי בהנאה נמי ועיין להר"ב ח"ה ז"ל.

הלכה יב

שורש דין חוזר ונעור דבר **שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל או שאינו מאכל כל אדם כו'**. וכת' ה"ה מבואר בגמ' דחמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו במשהו כמ"ש פ"א והרבה מן הגאונים כתבו כדעת רבינו שאפילו נתערב כמה זמן קודם הפסח אסור לאוכלו בפסח שחו"ן וכ"כ בהלכות הרי"ץ ן' גיאת ז"ל ויש מהאחרונים חולקי' בזה דכל שנתערב קודם זמנו אינו חוזר ונעור ואין איסורו במשהו וכדברי הגאונים ראוי לנהוג ולהחמיר אמר הי"ם אמרתי לאסוף ולקבץ בקיצור סברות המחמירים וס' החולקים בענין זה דחו"ן והעולה לענין הלכה הנה דעת רש"י הביאו הטור ברס"י תמ"ז בענין בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח ואיכא למיחש שמא נמלחו בדבר שיש בו חמץ אפי"ה אינו אסור אלא בנ"ט יע"ש ובב"י שהביא תשו' רש"י וזה ג"כ דעת הרא"ש בפרק כ"ש סימן ה' שכת' וז"ל וחמץ משש שעות ולמעלה כיון שאין בו כרת הרי הוא כשאר איסורים ובטל בס' ומותר אף בפסח כיון שנתבטל קודם הפסח יע"ש וזה דעת המרדכי שם בפרק כ"ש סימן תקנ"ד שכתב וז"ל כת' בס' התרומה דאם נמצאת חיטה או שעורה בעופות מלוחים או צלויים ע"פ אחר ד' שעות ישליך החיטה והעופות מותרים כו' ואינו ח"ון לאסור כשיגיע זמנו וכן פסק בסמ"ג וכן מצאתי בתשו' ר"י בשם ר"ת ז"ל והכי תנן נמי במ' כלאים צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זב"ז אם רוב גמלים מותר להביא פשתן לשם אלמא אע"ג שאיסור כלאים הוי במשהו אפילו בחוט אחד של פשתן בבגד גדול של צמר כיון דמקודם בטיל ברוב צמר גמלים אינו חו"ן אח"כ עם הפשתן לאסור במשהו ואע"ג דכלאים במשהו מדאורייתא ה"נ גבי חמץ ומה"ט שפוד ישן שצלו בו עופות בפסח מותרי' אע"ג דמקודם לכן צלו בה בשר מלוח מן המלח שלא נבדק מחמץ לפי שטעם החמץ שהיה במלח נתבטל קודם הפסח יע"ש וזה דעת הסמ"ק כמ"ש בהג"מ פ"א מה' חו"מ הל' ה' יע"ש.

ואולם דעת הגאונים שהביא הרשב"א בתשו' סימן ג"ן וסימן תפ"ה הוא דאמרינן חו"ן שכת' וז"ל ועוד דלפי דעת הגאונים אפילו חמץ מועט שנתערב בתוך מרובה אפילו באלף קודם הפסח אסור לאוכלו בפסח ורבי' האיי גאון אסר יין שנמצאו בתוכו קודם הפסח שני גרגרים של חיטים לשתותו בפסח אע"פ שרבותינו הצרפתים מתירים אנו כך אנו עושים מעשה כדברי הגאונים בבשר מלוח וגבינה שנתגבנה קודם הפסח שלא נעשו בכלים הראויים לפסח וכ"ש זה שהוא בעין עכ"ל וזה דעת הרי"ץ גיאת שהביא הרשב"א סימן ג"ן והטור בסימן תמ"ז שכת' אמרו רבוותא חלב שחלבו ישראל בכלי נקי קודם הפסח וגבינה הנקפית בכלים חדשים קודם הפסח ושמרוה מחימוץ מותרי' ואם לאו אסורים עכ"ל וזה דעת רב נטרונאי שהביא הטור בסימן תמ"ב שכתב וז"ל על העושים יין מצמוקים ושורין אותו במים ופעמים מוצאין בהן שנים או ג' חיטים אם מותר לשתותו אם נעשה קודם פסח והשיב ודאי אסור לשתותו קודם פסח אבל לבערו אם יודע שנסחט מהחיטים חמץ לתוך מי הצמוקים צריכין אתם לבערו ע"כ וכתב עליו הטור ואני תמה למה אסרו היכא שנתערב קודם הפסח שהרי כבר נתבטל בס' ומרן ב"י כתב שהטור אזל לטעמיה שכתב בסימן תמ"ג שחמץ שנתערב קודם הפסח ונתבטל בששים מותר דלא אמרי' חו"ן ולא כתב שום חול' בדב' אבל דעת הרמב"ם ורבינו ירוחם והרשב"א שח"ון ואין לתמוה על רב נטרונאי אם יסבור כמותם עכ"ל.

והנה זה שכתב הרב שהטור בסימן תמ"ז כתב סתם דלא אמרינן חו"ן ולא הביא שום חולק בדבר לכאורה יש לתמוה על דבריו שהרי כתב הטור שם שהרי"ץ גיאת ז"ל כתב דחלב שחלבו ישראל קודם פסח וכן גבינה הניקפת קודם פסח ושמרה מחימוץ מותרים ואם לאו אסורים ומדבריו הללו דקדק ה"ה כאן והביא דבריו מרן ב"י ברס"י תמ"ז דס"ל דח"ון וסיים מרן ב"י שם וכבר הזכיר ס' הרי"ץ גיאת בסמוך ואיך כתב כאן שלא הביא שם שום חולק בדבר ואפשר לומר דאע"פ שה"ה דקדק מדברי הרי"ץ גיאת ז"ל הללו דס"ל דחו"ן היינו משום דמשמע לי' שטעמו של הרי"ץ גיאת שאסר החלב והגבינה שנעשית קודם הפסח ולא נזהר לשומרה מחימוץ היינו משום דחיישי' שמא נתערב בהן פירורי חמץ ולאו אדעתיה אע"פ שאין בהם שיעור לתת טעם בחלב וגבינה ומתבטלי' בס' מ"מ ח"ון בפסח באותו משהו של הפירורין וכן כתב מרן ב"י שם בסימן תמ"ז בעיקר דברי הרי"ץ גיאת שטעמו דחיישינן שמא נתערב בהם פרוסת חמץ ולאו אדעתיה יע"ש אמנם הטור ז"ל שהביא דברי הרי"ץ גיאת וסיים וכתב וא"א הרא"ש ז"ל התי' וז"ל בתשו' גבינה לחה בפסח מותרת אע"פ שנעשית בכלים של כל השנה ולא נזהר בה כיון שאין משתמשים בכל השנה באותם כלים בדבר חם אינן בולעים ואפי' אם

שמשו בהם בדבר חם כיון שאין עושים בהם גבינה בחמין אינו מפליט עכ"ל משמ' דס"ל שטעמו של הרי"ץ גיאת דאסר הוא מטעם הכלים שמא נשתמשו בהם חמץ בדבר חם והחלב והגבינה הניתנים באותם הכלים לפעמים הם חמין או כבושים מעל"ע ובולעים מן הכלים ומשערינן בכל הכלי משום דלא ידעינן כמה נפיק ולהכי אסורים בפסח שאם הטור ז"ל סובר דטעמו של הרי"ץ גיאת דאסר הוא כמ"ש מרן ב"י דחיישינן לפרורי לחם ומשום חו"ן הי"ל להטור לומר שהרא"ש חולק עליו וסובר דלא אמרינן חו"ן בפסח כדעת רבותינו הצרפתים שהביא הרשב"א ז"ל בתשו' וכמ"ש הטור קודם אלא ודאי כדאמרן ועיין בספר מטה יאודה שם בסימן תמ"ז ס"ד יע"ש. גם ה"ה ס"ל בדעת רבינו דקאי בשיטת הגאונים דס"ל דח"ון כמבואר בדבריו בדין זה שכתבנו אלא דק"ל טובא דמנ"ל שדעת רבינו כדעת הגאונים דילמא בכה"ג כגון התירייאקה וכיוצא שמערבים בו חמץ בידים קאסר רבינו לאוכלו בפסח אפילו נתערב בו משהו מחמץ דחשיב משהו מחמץ זה לענין המאכל הזה אבל דבר שנתערב בו משהו חמץ מאליו מקודם זמן איסורו מי זה אמר שלדעת רבינו אסור ועדיפא מינה כת' מרן ב"י ברס"י תמ"ז בשם רי"ו ז"ל דחמץ משש שעות ולמעלה דמתבטל בס' היינו דוקא כשלא עירבו במזיד אבל אם עירבו במזיד כגון דבר שצריך לעשותו ולתקנו עם חמץ כגון אלמור"י אסיר אפילו אחר הפסח וצריך לבערו קודם הפסח יע"ש וכ"כ הרא"ש בר"פ כ"ש בשם הר"י ברצלוני והביא דבריו מרן ב"י בסימן תמ"ב עמ"ש הטור שאלמור"י שעושים קודם הפסח מפת שרוף אסור לאוכלו אחר הפסח יע"ש ואע"פ דלדעתם כל שמערבו במזיד אסור אפילו לקיימו ואלו רבי' כתב דמותר לקיימו היינו משום דאלמור"י הוא ראוי למאכל לכל אדם אבל התירייאקה וכיוצא אינו ראוי למאכל כל אדם ולזה כת' רבינו דשרי לקיימו ואסור לאוכלו כיון דמערבים אותו במזיד לתקן התירייאקה ואין ספק שזה דעת הטור ומרן בש"ע דאע"פ שבסי' תמ"ז ס"ל כמ"ד דלא אמרינן ח"ון בפסח אפי"ה בסי' תמ"ב הביאו דין התירייאקה ודין האלמור"י וכן כתב הרפ"ח בסימן תמ"ז ס"ד ד"ה ולענין הלכה יע"ש אלא שמ"ש עוד שה"ה ז"ל לא דקדק דס"ל לרבינו דח"ון מדין התירייאקה אלא מלשונו שכת' שם דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל משמע דאפילו נתערב ממילא ח"ון וכדעת הגאונים ז"ל יע"ש. דקדוק זה אינו עולה יפה דא"כ למה נקט דינו רבינו בדבר שאינו מאכל אדם ולא נקט דינו אפילו שהוא מאכל אדם וצ"ע ועיין בתשו' להר"ב דבר משה חא"ח סימן ל' שכת' בשם מוהר"מ ששון דמייתור סוף לשונו של רבינו שכתב ואע"פ שאין בו מן החמץ אלא כ"ש הר"ז אסור לאוכלו משם דקדק ה"ה דס"ל כדעת הגאונים ז"ל יע"ש וגם זה אין בו כדי שביעה דלשון זה שכתב רבינו ז"ל ואע"פ שאין בו מן החמץ

אלא כ"ש מבואר שעל דבר שאינו ראוי לאכילה קאי כגון התרייאקה וכיוצא שמערבים אותו לתיקון התרופה ההיא וא"כ אין לדקדק משם דה"ה במערב בדבר הראוי לאכילת כל אדם.

באופן שחילוק זה שחילק הרפ"ח ליישב דברי מרן והטור נר' נכון בטעמו ומדוקדקי' דברי רבי' שלא כדברי ה"ה ועיין להרב מטה יאודה סימן תמ"ז דף יו"ד ע"ד ד"ה כתב שדחה דברי הפ"ח ז"ל ומ"ש הוא ז"ל ליישב דברי מרן אין בו כדי שביעה והנכון מ"ש הפ"ח לענין הלכה דכל דבר שנתערב בו חמץ במזיד לתקנו והוא דבר הראוי למאכל כל אדם אפילו אין בו אלא חמץ כל שהוא אסור לאוכלו ולקיימו אבל אם מערבין אותו במזיד בדבר שאינו ראוי לאכיל' כל אדם כהתרייאקה וכיוצא אסור לאוכלו ומותר לקיימו אבל אם נתערב משהו של חמץ ממילא עם שאר דברים אפילו ראוים לאכילה כיון שלא עירבו אותו במזיד לתקן הדבר מותר לקיימו ולאוכלו נמי למ"ד דאינו ח"ון כיון שנתבטל בס' קודם פסח זה נר' ברור לענין הדין וההלכה. ומכאן נראה לי למה שנשאלתי על חבית של חומץ שנתנו בתוכו מעט שאור כדי לחזק החומץ וקוד' פסח ציננו כל החומץ במסננת כדי שלא ישאר בתוך החומץ פירורי שאור אם מותר לאכול מזה החומץ בפסח דנ"ל דאף לקיימו בפסח אסור אלא צריך לבערו קודם פסח כיון שניתן זה השאור בתוך החומץ כדי לחזקו ולתקנו אע"פ שנתמעך השאור וחזר להיות חומץ ונתבטל בחומץ כיון שנתנו אותו במזיד לתוך החומץ עדיין שם שאור עליו ואסור לקיימו ועיין רס"י תמ"ב בחומץ האדומי.

והנה בעיקר הראיה שהביא המרדכי והר"ן בתשו' דלא אמרי' ח"ון מההיא דצמר גמלי' וצמר רחלים כת' הפ"ח בסימן תמ"ז ס"ד וז"ל ואפשר לדחות הראיה שהביאו דשאני התם דאיסור שעטנז נוהג לעולם ולפיכך אף דליכא אלא צמר בצמר דהוי כוליה התירא מבטיל משא"כ הכא דחמץ שרי מקמיה פסח לגמרי וכיון שעדיין אינו נוהג איסור חמץ לא שייך ביה ביטול וכשמגיע פסח שהוא זמן איסורו הרי אין כאן ח"ון שמעולם לא נתבטל עכ"ל. וראיתי להרב מופת הדור מוהרי"א בס' ברכי יוסף שם שכתב ע"ז וז"ל ושמעתי מקשים על הרב ז"ל דהא איכ' ערב פסח משש שעות ולמעלה דאסור ומתבטל בס' ונמצא דגם חמץ כשבאו שש דאיכ' איסור חמץ הרי נתבטל ודינא הוא דמתבטל בס' וכי אתי פסח אינו ח"ון ושפיר איכא ראי' מצמר רחלים וצמר גמלים ויש מי שתי' דדחיית הפ"ח הוא לדעת הר"ן שהוא הביא ראיה זו והוא סבר דחמץ משש שעות ולמעלה נמי במשהו כמו שהביא דבריו הרפ"ח בסמוך הל' ב' ובעיני אין זה מעלה ארוכה עכ"ל ואני שמעתי קושיא זו ותירוצה בדוחק מפי הרב המופלא חיים אבואלעפיא ב"ד זלה"ה ואני

נומיתי להרב ז"ל דאפילו דאיסור חמץ משש שעות ולמעלה אסור מכל מקום איסור משהו ליתיה אלא בפסח וכיון דבאותה שעה ליתיה לאיסור משהו חשיב ככולי' התירא ואינו מתבטל בס' אלא לשעתו דהיינו לערב פסח דליכא איסור משהו וכשיגיע הפסח שאז הגיע זמן אי' משהו ח"ן משא"כ איסור כלאים דאיסור משהו נוהג לעולם הילכך כי נתבטל צמר בצמר שוב אינו חו"נ ואף ע"פ שלשון הפ"ח אינו מדוקדק אנן בדידן מצי' לחלק לדחות ראיית המתירין חו"נ והיא היא דחיית הפ"ח אע"פ שלשונו מגומגם ודוק.

ודע שקמח שנפל עליו מים ולא נתייבש ועדיין הוא מלוחלח ירקד כל הקמח והנשאר בנפה שהוא כמו עיסה יבערנו והשאר מותר אפילו אירע זה בפסח אע"ג דריקוד הוא אב מלאכה ולא הותר בי"ט כמ"ש בה' י"ט סי' תק"י שאני הכא דאין בו פסולת כ"כ בספר אשל אברהם סימן תס"ו סק"ב יע"ש ולא הבנתי דבריו דהכא נמי כיון שהוא בורר בנפה כדי לברר הקמח מן העיסה האסורה משום חמץ אין לך מברר אוכל מתוך פסולת גדול מזה והנכון הוא שמ"ש ירקדנו מיירי בחה"מ של פסח או ע"י גוי וברור וכשנתייבש הלחלוחית לא מהני ריקוד דמפרך ומתערב עם השאר ואסור לאוכלו בפסח אלא ירקדנו וישמרנו עד אחר הפסח ואם נתייבש בפסח אסור להשהותו כן הוא לשון הש"ע בסימן תס"ו ס"ד והוא לשון המרדכי בפרק כ"ש וז"ל מעשה בא לפני ר"י מויינא על שק של קמח שנפל לטיט בפסח וציוה להריק השק ואמר שיש לנהל השק כדי שישאר הלחלוח למעלה וזה יזרוק והשאר מותר ודוקא כל זמן שהוא מלוחלח אבל אם עמד השק עד שנתייבש הלחלוחי' לא מהני ניהול דמפרך ונכנס עם השאר ולא ישא' למעלה כלום וחמץ בפסח במשהו וצריך ליקח קמח אחר לצורך פסח וזה ינהלנו אם ימצא בתוכו כמו עיסה זה יזרוק והשאר ישמרנו עד אחר הפסח ודוקא אם נתייבש קודם הפסח אז יכול לשומרו אחר הפסח דחמץ שלא בזמנו בנ"ט וכאן אינו נ"ט בכל כיון שמנהל אותו אבל פסח דאיסורו במשהו יזרוק הכל עכ"ל ובדבריו הללו של מהר"י מויינא הרבו להקשות הרב מוהרי"ט משם הרב רבו בא"ח סימן א' והביא דבריהם מרן החבי"ב בשכנה"ג בא"ח סימן תס"ו ס"ד והרב פ"ח ס"ק ד' והר"ב ב"ד בא"ח סימן רל"א והשו"ג בסימן הנז' ובמה שיישב הרב מוהרימ"ט דברי מוהרי"מ תמה עליו הפ"ח ודחה תירוצו ובס' שו"ג יישב דבריו גם הרב ב"ד שם סייע למוהרימ"ט מדברי מוהרי"ל שהביא מרן בב"י בסימן תנ"ג עמ"ש הסמ"ק בדגן שצמח מלחלוחית הארץ כו'.

וראיתי להרב בית דוד שם שהביא דברי מרן החבי"ב שתירץ כדברי מוהר"י מויינא וז"ל ול"נ טעם אחר לאסור דלפעמים מן המצות שעושין תבשיל וחוזרין ומחממין אותם וכבר כתבו הגהות והביא דבריהם רבינו המחבר בסימן תמ"ז ס"ד דאפילו למ"ד אינו ח"ונ

אם חזרו וחממו המצה או התרנגולת בפסח בעוד שהחטה שם אסור' דחוזרת ונותנת טעם בתוך הפסח עכ"ד ותמה עליו הר' בית דוד וז"ל ואני לפי עניותי דבריו תמוהים שאם עושים תבשיל מן המצות מה בכך הרי כבר נתבטל וחלף הלך לו שם איסור מכאן והראיה שמביא מחממו התרנגולת לא דמייא כלל דהתם בא לתרנגולת טעם החמץ מגרגיר החטה שלא נתבטלה כי החטה עצמה אינה בטלה לעולם אלא הטעם שיצא ממנה קודם הפסח הוא שנתבטל אבל הטעם שנשאר עדיין בחטה עם החטה עצמה לא נתבטלה ככוחו אז כוחו עתה והו"ל טעם חמץ מחדש שנכנס בפס' אבל הכא שגרגירי חמץ הותרו הם עצמם לאוכלם מחמת שלדקותם וקטנו' נחשבים כלח בלח וראיה שמותרים המצות לאוכלה כמו שהן אם אין מחממים ועושים מהם תבשיל לדבריו של הר' עצמו שתלה הטעם לפי שעושים מהם תבשיל דמשמע שאם אין עושין מהם תבשיל אזיל ומודה דמותר לאוכלם חיים וא"כ כשמחממין ועושים מהם תבשיל מה יתרון איסור נולד שם הא למה זה דומה לחזרו וחממו התרנגולת בלא החטה דודאי מותרת אף שטעם החטה אשר נכנס בה מקודם פסח הוא שם בתוכה ובשלמא אם בדין התרנגולת היה מותר לאוכלה עם החטה חיה וכשחממוה היה אסורה היה ראיה גמורה משם לכאן אבל כיון שבלא חימום כו' ובשלמא כו' ע"ס הלשון אחר שנתבטלו באפיה עכ"ל הרב ב"ד.

והנה מה שדחה הרב הנז' שאם עושין תבשיל מן המצות מה בכך הרי כבר נתבטל וחלף הלך שם איסור מכאן כו' לע"ד אין זו קושיא דמרן החבי"ב סובר בדעת מוהרי"ם דכשם שהחטה נ"ט בכל פעם ופעם שמחממים אותה כן משהו של חמץ מעור' עם העיסה של מצה אע"פ שנאפה קודם פסח ונתבטל הטעם של חמץ בס' של עיסה של מצה כשחוזר ומחמם אותה תוך הפסח חוזר ונ"ט משהו לעיסה של מצה. ומ"ש עוד הרב הנז' שלשון הסמ"ק מנגד דבריו בהדייא כו' י"ל דגברא אגברא קרמית דאפשר דמוהרי"מ אינו סובר כסברת סמ"ק בזה לפי דברי מרן החבי"ב אלא כדאמרן דאף שנאפה קודם פסח ונתבטל בששים כשמחמם אותה חוזרת ונ"ט בתוך הפסח. ומ"ש הר' הנז' הא למה זה דומה לחזרו וחממו התרנגולת בלא החטה כו' אין דמיונו עולה יפה כיון שהסירו החטה מן התרנגולת לא נשאר בתרנגולת חמץ כלל אלא טעם ואותו טעם כבר נתבטל והטעם שנשאר בה אינו חוזר ונ"ט כשמחמין אותה אבל הכא שממשו של איסור עומד שם כשמחמם אותה חוזר ונ"ט.

והיותר תימה על השו"ג ז"ל שהביא דברי רבו הללו והגדיל התימה באומר והדין עמו ולא ידעתי מאי אסיק אדעתיה דרב שכנה"ג להביא ראיה מדין התרנגולת כו' מאחר שהוא ז"ל לעי' מיניה כתב על מה שהק' הרפ"ח על תירוץ הרב מוהרימ"ט דיש חילוק בין

קמח הבלול לבלילה דמשקים דגבי קמח בלול ממשו של איסור עומד שם ולא אמרינן דאינו ח"ונ אלא בטעמו ולא בממשו וכתב ע"ז הר' פר"ח ז"ל דאינו מחוור דבין אי חשבי' לח או יבש ונתבטל קודם פסח למה יהא אסור לאוכלו ומה טעם יש לחלק בין טעמו לממשו לדין ח"ונ וכתב ע"ז השו"ג דשכח מ"ש הפר"ח עצמו ע"ד הגהה שבסעיף ד' ודכוותיה ה"נ כיון שנפלו מים על הקמח ונתייבש ונפרך הפירורין הדק היטב כידוע שעוברין דרך נקבי הנפה ואינן נמוחים ע"י לישה ואפיה לכשיתערבו יפה יפה כמו פרורי פת שאינן נמוחים בתוך היין דאפי' יעמדו ימים רבים חיישינן דממשו של איסור עומד ומשמש שם ה"ה ה"נ ולכך כתב הרב מוהרי"ט דקמח הבלול ממשו של איסור עומד שם כלומר כנ"ד שגוף החמץ עובר בנקבי הנפה ובכל מקום שהולך ממשו של איסור עומד ומשמש וכה"ג חמירא מדין לח בלח ומדין יבש ביבש דלח בלח האיסור נמחה בהיתר ומתערב יפה וכיון שההיתר רבה על האיסור מתבטל יפה כאילו האיסור אינו בעולם לא כן בנ"ד דכיון דנתייבש החמץ עומד במרדו ואינו מתערב יפה ואם לא תאמינו צא ולמד מפת של נחתומים כו' עד וא"כ נ"ד חמירא מדין לח בלח ומדין יבש ביבש כנלע"ד עכ"ל. כפי דבריו הללו מה מקום לתמוה על מרן החבי"ב בתירוצו שכתב טעם אחר לאסור דלפעמים כו' ותלה הטעם כיון דחוזרים ומחממין המצו' חוזר ונ"ט משהו בפסח בשאר המצות הכשרות וכוונתו לומר דמלבד הטעם שכתב רבו איכא נמי טעמא דחימום כיון דמשהו חמץ עומד בפני עצמו ועל ידי חימום נ"ט בשאר העיסו' וכשאינו מחממו בפסח אותו משהו דחמץ שיש שם נתבטל בס' ולא שנתבטל לגמרי כאלו אינו שם אלא כיון שיש ס' מן הכשר אותו משהו של חמץ הותר ע"י ס' של כשר ולהכי מותר לאוכלו בפסח בלא חימום כיון שנתרבה הכשר על מיעוט דחמץ כל זמן דליכא איסור משהו אבל כשחממו בפס' דאיכא איסור משהו אין מקום להתירו מטעם שההיתר רבה על האיסור.

ולענין הלכה כתב בשכנה"ג שם וז"ל והאמת שדעת המרדכי לאסור אפילו למ"ד אינו ח"ונ או מטעם רבו או מטעם שכתבתי שהרי רבינו המחבר בספר הקצר לעיל בסימן תמ"ז ס"ד פסק כמאן דאמר אינו ח"ונ ואע"פ כן קבע הכא דברי המרדכי להלכה כסתם משנה בלי שום חולק וכן אני מורה הכא לאסור כל השק כשנמצאת מעט עיסה יבשה אפילו בכ"ש בכ"מ שנמצא בין למעלה בין למטה בין באמצע לאוכלו בפסח אלא ינהלנו וישמרנו אחר הפסח וכן היה מנהגו של הרב מר קשישא כמוהר"ר יוסף אישקאפה ז"ל להורות כן כדברי המרדכי ז"ל וכן הסכים השו"ג משם הרב מוהר"י דוד ז"ל וכן הסכים הוא ז"ל ג"כ וכל זה הוא ביבש אבל בלח מותר אחר הריקוד ואפילו תוך הפסח וכמ"ש

הרב מגן דוד ז"ל וסיים וכתב דהרב מוהר"י דוד והר"ב דבר משה נחלקו על מרן החבי"ב שאסר קמח כזה בין למ"ד ח"ונ ובין למ"ד אינו ח"ונ והם ז"ל חילקו דלא נאסר קמח כזה אלא למ"ד חו"ן אבל למאן דס"ל דלא אמרינן ח"ונ מותר ללוש אותו לפסח כיון שנתבטל קודם פסח ושכן נהגו בשאלוניקי ופה אזמיר יע"א שמבררין כל החטים וכ"ש למי שאינן אוכלים אלא שמורה משעת קצירה דודאי לדידהו אם נמצאת קמח כזה אסור ללוש אותה אפילו קודם פסח כמ"ש מרן החבי"ב. ואם נמצא עיסה יבישה בצפורן של יד בשעת לישת המצות יש לתלות שנפל מידי העוזרים בלישת המצות שידיהם מליאה מעיסה שלשו כבר כן כתב השו"ג בסי' הנז'.

פרק ה

הלכה ב

שורש העובר אדרבנן אי מהני מעשהו חמשת **מיני דגן כו' אם לשה במי פירות בלבד אין באי' לידי חימוץ ומי פירות הם יין וחלב כו'**. הנה במי בצים כתב מרן בש"ע ה' פסח סימן תס"ב דמי בצים בכלל מי פירות הן וכתב הפר"ח וז"ל רש"י היה מסתפק בדבר אם מחמיצין כמים והמרדכי הביאו בשם כמה רבנים שאוסרים אבל בב"י כתב שפשט המנהג להתיר עכ"ל ולא ידעתי למה לא הביא סיעתא לס' המתירין ממה שמצינו גבי טומאת אוכלים דמי בצים אינן מכשירין וכדאמרינן בפ"ק דסנהדרין ד"ה ע"ב ואם מי בצים מחמיצים ע"כ דהוי מתולדת המים והם מכשירין אלא ודאי דהוו בכלל מי פירות והפ"ח גופיה שם בסק"ז הביא סיעתא לסברת האומרים דמלח הוו בכלל מי פירות ואינו מחמיץ ממה שמצינו לענין טומאת אוכלין כל דאינו מכשיר ש"מ דלאו מתולדת המים הוא ועיין במה שהק' עליו מרן מלכא בס' מ"ק ובמה שהשיב על דבריו בס' אור יקרות בחידושיו על רבינו הרמב"ם ז"ל דמ"ב ע"ב ד"ה ודע כו' יע"ש.

הלכה יא

אין לשין כו' ולא במים שנשאבו בו ביום כו' ואם עבר ולש מכל אלו הרי הפת אסורה. ע"כ. הנה בכל מילתא דאמור רבנן לא תעביד אי עבר ועשה במזיד אם יש לנו לקונסו דלא ליהני מאותו דבר עיין בפרק כירה דל"ח גבי שכח קדירה ע"ג כירה בשבת דקודם גזירה אמרו בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ולאחר הגזירה שרבו המזידים והיו אומרים שוגגין היינו גזרו אף על השוגג שלא יאכל ותו מיבעיא לן התם עבר ושהא מאי ולא איפשיטא ולדעת הרי"ף ורבינו בפ"ג מה' שבת ה"ט בעיא זו היא בעבר בשוגג לאחר הגזירה ובנתבשל כל צרכו ובמצטמק ויפה לו דדילמא לא גזרו על השוכח לאחר הגזירה

בתבשיל שנתבשל כל צורכו אף על פי שמצטמק ויפה לו ולא אפשיטא ולקולא. מיהו במזיד מפשט פשיטא ליה דאסיר כתבשיל שלא נתבשל כל צורכו ואע"ג דכל האיסורים דשיהוי הקדירה ע"ג כירה אינו אלא איסורא דרבנן גזירה שמא יחתו בגחלים ועיין להרא"ש והטור בסימן רנ"ג שפירש בעיא זו בין בעבר בשוגג בין בעבר במזיד.

ולענין אי איכא איסור' לאחריני דאפשר דלא גזרו אלא על העובר דוקא יע"ש וכיון דלא אפשי' פסקו לחומרא דאף לאחריני אסור יע"ש וק"ל לשיטת' מ"ש מההיא דפ"ב דמ"ק די"ג דאמרינן דבין באיסור תורה בין באיסור דרבנן לדידיה קנסו לבריה לא קנסו והכי איתא בגיטין דמ"ד ובכורות דמ"ד ועיין עוד בפ"ב דביצה דטו"ב ע"א גבי מאי דאיבעיא לן התם מי שלא הניח ע"ת הוא נאסר וקמחו נאסר כו' ובגי' התוס' שם דפשיט הש"ס דלדידיה קנסו ולא לממוניה יע"ש ושמא י"ל דכיון דהכא קנסו בדרבנן אף על השוגג מה שלא גזרו בשאר איסורים אף ממונו אסור. ותו ק"ל לפי מה שפי' הרא"ש דהבעיא היא לענין אי איכא איסורא לאחריני ומיירי בין בעבר ושיהא בשוגג כמו במזיד א"כ מה זה שכתב הוא ז"ל בפרק כ"ש גבי מאי דאיבעיא לן התם עברה ולשה מאי וז"ל כתב אבי העזרי דוקא בעברה ולשה במזיד דומייא דעבר ואפה דפ"ב דביצה ועבר ושיהא דפרק כירה אבל בשוגג לא ולפי פי' זה שפי' הוא ז"ל גבי עבר ושיהא אין ראיה מהכא דעברה ולשה הוא במזיד דאדרבא מכאן ראיה דלאו דוקא במזיד דה"ה בשוגג ואם נאמר דאבי העזרי אינו סובר כפי' הרא"ש אלא כמ"ש רש"י דעבר במזיד קאמר ומש"ה הביא ראיה מההיא דעבר ושיהא לא ידעתי אמאי לא דחה הרא"ש ראייתו לפי שיטתו ז"ל וגם לשיטת הרי"ף ורבינו והראב"ד בפ"ג מהלכות שבת ה"ט ולפי שיטת הרמב"ן ז"ל שביא' ה"ה ז"ל האי בעיא דעבר ושיהא לאו במזיד איירי אלא בשוגג ובשוכח וגם התוס' ז"ל בסוגייא זו הכי מפרשי לה ופרש"י ז"ל לית מאן דחש ליה ועיין למרן ב"י רס"י רנ"ג ודוק.

ואיך שיהיה נמצינו למדין דבאיסור שהייה דרב' אם עבר במזיד אף קודם הגזירה אסור ליהנות מאותו תבשיל בשבת וכ"ש שלאחר הגזירה אף בשוגג וראיתי בס' קמ"ר די"ד ע"ג שהק' בשם הרב מר אביו הרב מח"א ז"ל מ"ש דגבי עבר ואפה ביום טוב דמבעיא ליה להש"ס בפ"ב די"ט אי אסור או לאו ולא אפשיטא ופסק רבינו בפ"ו מה' י"ט ה"י והטור בסימן תקכ"ז לקולא דשרי ובנו ז"ל תירץ דההיא דפרק כירה מיירי כשיש לו מה יאכל כדדחי הש"ס בפ"ב דיום טוב להההיא דמעשר בשבת וההיא דמשני בש"ס גבי מבשל בשבת איסורא דשבת שאני ולא דחי דמיירי בשאין לו מה יאכל כדדחי למעשר ולמטביל עדיפא מינה קמקשי עכ"ל. וליתא דאכתי מה יענה למ"ש רבינו שם בפ"ג די"ט והטור בסי' רנ"ד גבי ההיא דאי' נותני' פת לתנור סמוך לחשיכה שאם נתן במזיד אסור

לאכול מהן עד מוצאי שבת בכדי שיעשו ואם בשוגג מותר לרדות מזון ג' סעודות הרי שלא התירו בעבר במזיד האיסור דרבנן אפילו אין לו מה יאכל אלא דוקא בשוגג.

ולכן נראה לענ"ד דהש"ס לא קמבעיא ליה גבי י"ט בעבר ואפה אלא משום דע"כ לא קנסו גבי שבת אלא משום דאי שרית ליה קרוב הדבר שיזיד פעם אחר אבל מאופה מי"ט לשבת כיון דבידו לערב מעי"ט או לסמוך על ערובו של חכם ודאי דאין לחוש שמא לא יניח עירוב וגם יעבור ויבשל מי"ט לשבת א"נ דגבי י"ט כיון דעיקר איסור בישול מי"ט לשבת אינו אלא שמא יבא לבשל לחול וכשמבשל לחול לדידן דקי"ל הואיל שרי מדאורייתא וליכא אפי' איסורא בעלמא וכמ"ש בה' י"ט שורש הואיל יע"ש ולא חששו אלא שמא יבא לבשל לחול בזמן דליכא הואיל כגון סמוך לבה"ש וכל כי האי חששא רחוקה היא.

ומ"ש רבינו בפ"ו מה' י"ט דהטעם שהתירו במזיד בעבר ואפה משום שהמזיד לא שכיח היינו דוקא לגבי מערים מקרי מזיד ולא שכיח אבל ודאי דכיון שהזיד פעם אחת אין לן למקנסיה כדי שלא יזיד פעם אחרת שהרי מצינו בכמה איסורי' דרבנן דקנסו על המזיד וגבי מבטל איסורי' דרבנן כתב רבינו בפט"ו מה' מ"א הל' כ"ה שאם עבר וביטל אסור וכ' הפ"ח בי"ד סי' צ"ט דקי"ח שדעתו ז"ל הוא דאיסור ביטול איסורין דרבנן הוא ועיין בש"ע שם שסתם וכתב בביטול איסורין דרבנן אם ביטל בידים לכתחילה אסור ליהנות ממנו ועיין במ"ש מרן ב"י בא"ח סימן ת"ס בדין אין עושין סריקין המצויירין בפסח שכתב רי"ו שאם עשה במזיד אסורים ועיין עוד בסימן תנ"ו בעבר ולש יותר משיעור חלה שכתב ג"כ בשם רי"ו דבמזיד אסור וכ"כ הרא"ש בפסחים דף מ"ח בשם חכמי צרפת והרא"ש דחה דבריהם יע"ש ואולי רבני צרפת לאו בעבר ולש במזיד מיירו אלא אף בשוגג ולהכי דחה הרא"ש דבריהם ועיין בסימן תנ"ט גבי לש במים שלא לנו שכתב מרן בשם רי"ו דאם עשה כן במזיד דאסור יע"ש.

ונראה לע"ד דכל אלו דאסר במזיד אינו אסור אלא לדידיה אבל לאחריני שרי דומיא דשאר איסורים דרבנן כביטול איסורים וכמבשל בשבת וכמכוין מלאכתו במועד מיהו מדברי רבינו בדין זה ומדברי הרי"ף גבי ההיא דעבר ולש במים שלא לנו ואידך משמע דאף לאחריני נמי אסור שכתבו הפת אסורה וכן משמע מדברי הר"ן בפי' ההלכות. מיהו לפי מ"ש רש"י והרא"ש בשם אבי העזרי דמשום קנסא הוא משמע ודאי דלאחריני שרי וכעת לא מצאתי גילוי בפוסקים ועיין עוד במ"ש מרן ב"י בה' שבת סימן ש"ז ע"ש רי"ו ז"ל דישראל שאמר לגוי לעשות לו מלאכה בשבת ועבר משום שבות אסורה לו אותה מלאכה לעולם משום קנסא ולדעת רבינו אסורה עד מוצאי שבת בכדי יעשו יע"ש ועיין

עוד בס"ס שכ"ה ועיין בפ"ק ע"ז ד"ו גבי עבר ונשא ונתן מאי יע"ש ושם בדי"ו גבי הגיע לכיפה ועיין בפרק הניזקין דנ"ג דאמרינן דקנסא מקנסא לא ילפינן ועיין להש"ך בח"מ סימן שפ"ה ועיין בספר משפטי שמואל סימן ק"ך דקנ"ב ע"א שכתב ג"כ דאיכא איסורי טובא דרבנן דמחמי' שלא להתירו אף בדיעבד ועיין בתשו' הרשב"א סימן אלף קפ"ה שכתב בתוך התשו' וז"ל ואף ע"פ שאמרו כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושין מיניה אין זה הכלל לכל מה שאמרו חכמים שלא יעשה כן שאם עשה אינו עשוי אלא אין לך בכלל דברים אלו אלא מה שהתירו בהם בפי' כו' יע"ש ועיין בספר חזון נחום דקנ"א ע"א בענין כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד כו' שכ' דבאיסורי דרבנן נמי לא מהני אם לא היכא שאמרו בפי' דמהני יע"ש.

וה"ה בפ"ד מה' י"ט בדין אין מוציאין אש מן העצים ומן האבנים כת' דאם עבר והוציא דמותר להשתמש בו וראיתי להט"ז ברס"י תק"ב שכת' שלא ירד לסוף דעתו בזה דהא עכ"פ מכשירי אוכל נפש הוא ולא דחי י"ט כדאיתא בסימן תק"ט א"כ הוי דינו כמעשר פירותיו בשבת במזיד או כמבשל בשבת דאסור ליהנות ממנו אפילו דיעבד משום דעבר אדאורייתא ובעבר ואפה דוקא התירו משום דעירובי תבשילין דרבנן ומתוך כך דחה דברי ה"ה וכ' דלא מבעיא דלכתחי' אסור לבשל באותו אש אלא אפילו אם עבר ובישל דהתבשיל אסור כל שהישראל הוציא אש דאיסור ודינו כמבשל בשבת עכ"ל ודבריו תמוהים אצלי דאם איתא דאיכא בהוצאת אש מן העצים איסורא דאורייתא משום דהוי מכשירי אוכל נפש א"כ איך תלי רבינו טעמא משום דאפשר לעשותו מבערב דאפי' אי אפשר נמי אסור דהא לרבנן דר"י דקי"ל כוותייהו כמ"ש ה"ה בפ"ד מהלכות י"ט ה"ט לא הותר כלל מכשירי א"נ דדרשינן הוא ולא מכשיריו ור"י הוא דמחלק במכשירי בין אפשר מערב י"ט לאי אפשר וכיון שכן איך תלה רבינו טעמא דאיסור הוצאת אש מן העצים משום דאפשר מבערב אלא ודאי דהכא ליכא אלא איסורא דרבנן ועוד דבהוצאת אש גופה ליכא מלאכה גמורה דאי משום מלאכת הבערה הרי מלאכה זו הותר' בי"ט או מהטעם שכתב ה"ה בפ"א מהלכות י"ט די"ד או מהטעם שכתב הר"ן בפרק המביא דהבערה חשיבא מלאכת אוכל נפש ממש עיין במ"ש שם עלה דאמר רבא והוא דצייריה מאתמול יע"ש וכיון דליכ' מלאכה גמורה ליכא למתסר במכשירין מדאורייתא וכמ"ש מרן כ"מ בפ"ד מהל' י"ט ה"י יעש"ב ועכ"ל דליכא באיסור הוצאת אש מן האבנים בי"ט אלא מדרבנן וכמ"ש הפ"ח ברס"י תק"ב דהוצאת האש דמי לאולודי ריחא ואי לא היה אפשר לעשותו מבערב הוה שרו רבנן וכיון דאפשר אסרו אותה והשתא שפיר כתב ה"ה ז"ל דמותר להשתמש בו דומייא דמעשר ומטביל. ומיהו נראה דהיינו דוקא בשאינו מוצא

אש ממקום אחר אבל אי איכא במקום אחר ויכול להבעיר ממנו אסור דומייא דמעשר ומטביל דמבואר בסוגיין הכי דכי אית ליה פירי ומאני אחריני אסור לאכול מאותן פירות שעשר ומאותן כלים שטבל ואף כי יהבינן ליה כל דיליה להרב ט"ז דאיכא איסורא דאורייתא לא ידעתי מי הגיד לו להרב ז"ל דכשהתיר ה"ה להשתמש באש זה שהוציא מן העצים ומן האבנים אף להמוציא האש במזיד התיר דהא שפיר איכא למימר דבמזיד ודאי אסיר משום קנסא דעבר אדאורייתא דומייא דמבשל בשבת מיהו בעבר והוציא בשוגג קאמר דשרי להבעיר מאש זה ולאפוקי מסברת הראב"ד ז"ל דס"ל דטעמא דאיסור הוצאת אש מן העצים ומן האבנים משום נולד הוא דומיא דביצה שנולדה בי"ט דלדידיה אפי' עבר בשוגג והוציא אסור להשתמש כנולד כביצה שנולדה בי"ט לזה קאמר ה"ה דלדעת רבי' דאין כאן משום נולד שרי להשתמש בעבר והוציא אש מן האבנים משא"כ לדעת הראב"ד ז"ל ואיכא למימר דלשון עבר קשיא ליה להרב ט"ז דמשמע במזיד ועיין במ"ש התוס' בפרק כירה דל"ח ע"א ד"ה עבר ושיהא. ומ"מ האמת יורה דרכו דאף אם עבר במזיד והוציא שרי לכ"ע דאין כאן אלא איסורא דרבנן וכדאמרן וכיון דבעבר ואפה קי"ל דמותר לאכול משום כבוד שבת לא החמירו כמ"ש הרא"ש ז"ל ה"נ מותר לו ליהנות מאותו אש שהוציא מן האבנים אם אינו מוצא אש מזומן כנלע"ד ועיין להר"ב שער אפרים בתשו' סימן קי"ג דלרבא דאמר כ"מ דאמר רחמנא לא תעביד א"ע לא מהני לא שנא בין איסור דאורייתא לדרבנן דבכולהו לא מהני וכ"כ הר"ב בני חיי בי"ד סימן של"ד ד"ע ע"ג ועיין טור ח"מ סימן ס"א ס"ט יע"ש. וכתב בספר חזון נחום דקנ"א ע"א ד"ה עוד דהיכ' דפירשו דבריהם ואמרו דמהני הם אמרו והם אמרו והוא כמו מקרא מפורש דמודו כ"ע עכ"ל ובהכי ניחא אותה שאמרו בפרק יש נוחלין דקל"ז האומר נכסי לך כו' ומודים שאין לב' אלא מה ששייר ראשון ועיין להר"ב מש"ל בהל' זכיה ומתנה ועיין בפסחים דס"ט בתוס' ד"ה דמאחר.

ודע שהר"ב פר"ח בהלכות פסח סימן תנ"ו ס"ב וסימן תנ"ט ס"ה כתב וז"ל דמי שעבר ולש במים פושרים אסור לאוכלו בפסח והכריח הדבר מאותה שאמרו בפרק כ"ש ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין יע"ש. ולא זכר ש"ר מ"ש הוא עצמו בסי' תנ"ה ס"ג דיש מתירין אפי' לש בחמין וכ"ש בפושרין ואין לחלק דבסי' תנ"ה מיירי לענין שוגג ובסי' תנ"ו ותנ"ט מיירי לענין מזיד דלפי הטעם שכתב בסי' תנ"ו ותנ"ט אין לחלק בין שוגג למזיד כיון שהטעם הוי משום חשש חימוץ ודוק.

ודע שרש"י ז"ל פירש ההיא דמיבעייא ליה לרב אשי בס"פ כ"ש עברה ולשה מאי ואסיקנא דאסיר דטעמא הוא משום קנסא דהכא קרובה למזיד הוא וכתב הרא"ש ז"ל

דמבואר מדבריו דאף בשוגג נמי אסר רב אשי אבל הר"ן ז"ל כתב פירש"י דהכא קנסוה רבנן ולפי דבריו משמע דאם לשה בשוגג לא מתסר כדאמרינן גבי עבר ואפה מי"ט לשבת ולא מתסר אלא במזיד כו' יע"ש ולכאורה דבריו תמוהים שהרי מבואר נראה מדברי רש"י דאף בשוגג נמי אסור וכמ"ש הרא"ש ואיך דקדק מדבריו להפך ונראה דהר"ן ז"ל ידע שפיר דרש"י ז"ל אף בשוגג אסר מיהו איהו בדידיה חלוק על רש"י בזה ומשמע ליה דלפי טעמו שפירש דטעמ' דאסר רב אשי אינו אלא משום קנסא משמע דדוקא במזיד קאסר ולא בשוגג והכי משמע לישנא דעברה ולשה דומייא דההיא דעבר ואפה בי"ט ומה שלא הביא הר"ן ז"ל ההיא דעבר ושיהא דאבי העזרי היינו דאיהו ז"ל גריס התם עבר ושכח וכגי' הרי"ף ורבי' בפ"ג מה' שבת יע"ש.

הלכה כג

שורש דיני הגעלה כלי **מתכות וכלי אבנים שנשתמש בהן חמץ ברותחים כו' נותן אותן לתוך כלי גדול של מים כו'**. הנה הטור ומרן ב"י כתבו בש"ע ריש סי' תנ"ב יש ליזהר להגעיל קודם שעה חמישית כדי שלא יצטרך לדקדק אם הכלים בני יומן או לאו כו' והן דברי התוס' והרא"ש בסוף מסכת ע"ז והר"ן בפ' כ"ה ובפ' כ"ש וטעמא משום דהוי נ"ט בר נ"ט להיתיר' החמץ נ"ט בכלי והכלי במים וחוזר ונבלע בכלי וכולהו התר כיון שהוא קודם שעה חמישית. ותמה הפר"ח ז"ל דלפי שיטת הרא"ש והטור ומרן שהצריכו ליבון בשפודים של ברזל אף דגבי קדשים בהגעלה בעלמא סגי להו והיינו טעמא דס"ל דחמץ משום דשמו עליו איסורא בלע מיקרי איך התירו כאן להגעיל קודם שעה ה' כלים ב"י מטעם נותן טעם בר נ"ט להתירא והלא לפי שיטתם חמץ איסורא הוא ולא היתרא יע"ש.

והנה מתוך דברי הפר"ח ז"ל הללו נר' שהוא סובר דבשר בחלב לא מיקרי שמו עליו דומיא דחמץ דאי הוה ס"ל הכי לא הוה ק"ל ולא מידי דהא אשכחן בדגים שעלו בקערה דמותר לאכלן בכותח כמבואר בי"ד סימן צ"ה מטעמ' דנ"ט בר נ"ט שרי לגבי בב"ח וא"כ ה"ה חמץ דשמו עליו ואדרבא מכל שכן אתייא דהא חמץ השתא מיהא התר גמור הוא ולא אתי לכלל איסור עד הפסח לא כן בב"ח דמהשתא הוא מוזהר שלא לאוכלו עם חלב דנמצא דבשר זה הוא נבילה לגבי חלב וכיון דאף בב"ח נ"ט בר נ"ט שרי מכל שכן גבי חמץ משא"כ לענין הכשר הגעלה במקו' ליבון דלא אשכחן דאתמר אלא גבי נותר משום דהיתר' בלע דיש לחלק שפיר ולומר דלא אתמר אלא גבי נותר דאין שמו עליו כלל משא"כ גבי בב"ח וחמץ לא מהני הגעלה כיון דשמו עליו אלא ודאי הרב ז"ל סבור דבב"ח אין שמו עליו מקרי דומיא דנותר וכ"נ מדברי הר"ן שהביא הפ"ח שם.

ומן התימה עליו שהוא ז"ל בסימן תנ"א סי"א בדין מחבת שמטגנין בה בשר הסכי'

לדברי הש"ך שכתב בי"ד סימן קכ"א ע"ש הרב מ"ע דה"ט דמחבת של גוים לא מהני הגעלה משום דרוב תשמישן ע"י האור בלי שום אמצעי וכתב דה"ה נמי מחבת של בשר או של חלב לא סגי ליה בהגעלה כי אם ליבון ע"ש וכ"כ בפירייו בי"ד סימן קכ"א ועכ"ל שהוא ז"ל סובר דבב"ח משום דשמו עליו איסורא בלע מיקרי ומשו"ה הסכים דאף במחבת של בשר או חלב בעי ליבון דלא דמי לנותר דאסיקנ' בפ"ב דע"ז דאף בשפודין מהני הגעלה וכ"נ בהדייא מדבריו בי"ד סימן צ"ג שדחה דברי הרשב"א דבב"ח שמו עליו מיקרי ע"ש וזה היפך מה שנראה לדבריו כאן בסי' תנ"ב וצ"ע. ודע שהרב ש"ך ז"ל בס' נקודות הכסף בי"ד סימן צ"ג הסכים לדברי הרשב"א שכת' שאם בישל ירקות בקדירה של בשר שמותר לבשל בה חלב שכבר נתמעט כח בלע הבשר ונקלש עד שאינו ראוי לחול עליו שם בב"ח ולמד כן בס' ת"ה ממ"ש בפ"ב דע"ז גבי נותר כל יום נעשה גיעול לחבירו ומשום דהתירא בלע יע"ש וע"כ דשיטת הרשב"א ז"ל הוא לומר דבב"ח לא מיקרי שמו עליו דומייא דחמץ דאי ס"ל דמיקרי שמו עליו כחמץ אין מקום לראיית הרב ז"ל מההיא דנותר דשאני התם דהיתרא בלע כדקאמ' תלמודא משא"כ בב"ח דכיון דשמו עליו איסורא בלע מיקרי אלא ודאי דסבור הרב ז"ל דבב"ח לא מיקרי שמו עליו ותו דמבואר מדבריו דמייתי מרן ז"ל דאף בדבר שעיקר תשמישו ע"י האור דסגי בבישול ירקות וא"כ קשה דמ"ש ממחבת הבלועה מחמץ שהצריכו ליבון וכמ"ש מרן בא"ח אלא ודאי כדאמרן דבב"ח לא מיקרי שמו עליו וא"כ ק' טובא על הש"ך ז"ל דאחר שהסכים כאן לדברי הרשב"א ז"ל איך בסי' קנ"א בדין המחבת הסכים בפשיטות דאף במחבת של בשר או חלב בעי ליבון וזה היפך דברי הרשב"א והסכמתו בסי' צ"ג דבב"ח דמייא לנותר דמשום דהיתרא בלע סגי ליה בגיעול במקום ליבון והוא תימא וצ"ע.

פרק ו

הלכה א

שורש מצות אכילת מצה מ"ע **מן התורה לאכול מצה בליל ט"ו כו'**. עיין להר"ב מש"ל שהביא מה שדרשו בת"כ פרשת אמור ובט"ו יום לחודש הזה חג המצות יום זה טעון מצה ואין חג הסוכות טעון מצה והלא דין הוא כו' תו גרסינן התם החדש הזה חג הסוכות זה טעון סוכה ואין חג המצות טעון סוכה והלא דין הוא כו' וכתב הרב ז"ל ותמיה לי מילתא דלמאי אצטריך קרא למכתב זה גבי מצה למעוטי חג הסוכות ממצה וגבי סוכה למעוטי חג המצות מסוכה לא ליכתוב אלא או זה גבי חג המצות או זה גבי חג הסוכות ואנו ממעטינן סוכה ממצה ומצה מסוכה כו' ונראה לומר דאי לא כתי'

קרא הזה גבי חג המצות לא הוה ממעטי' כו' ע"ס הלשון וכדבריו ז"ל כת' הרב מעשה חייא בפ"ק דקידושי' וכנר' דאשתמיט מינייהו מ"ש התוס' בפ"ק דחולין דכ"ג ע"ב ד"ה ותהא פרה כו' דכל דאיכ' תרי ק"ו דסתרי אהדדי יש איזה סברא לעשות הק"ו הא' וכיון שהוצרך הכתוב למעטו כדי שלא נעשה הק"ו האחר איצטריך מיעוט אחר ועיין להרב יבין שמועה ד"ב כלל פ"ט שכתב ע"ש הברייתות דמה שהוצרך לתרי מיעוטי הוא מפני שהיינו לומדים אותו במ"מ ולא בק"ו ודברי התוס' דחולין הויין תיובתיה שהרי הם ז"ל הכריחו שם דגבי ק"ו דעגלה ערופה ופרה לאו במ"מ אתייא דהוי מ"מ של מקומות ולא אתי אלא בק"ו ואפי"ה הוצרך תרי מיעוטי וכן בנדון הרב מש"ל הוי כמו מה מצינו של מקומות ודוק ועיין בברכות פרק מי שמתו דכ"א ע"א יע"ש ועיין במציעא דפ"ח ע"ב. ובדין זה מצאתי כתוב למו"ה בעל שער המלך וז"ל כתבתי בנדפס דפ"א ע"ד ליישב דברי הריטב"א דעיקר היקשה לר"ש לא אצטריך אלא לחייב את הנשים דלמעוטי טבל לא צריך קרא משום דהו"ל מה"ב כמו שהקשו התוס' בר"פ לולב הגזול כו' יע"ש. רואה אני שתירוץ זה לא יתכן להרמב"ן שתי' כתי' הריטב"א כמ"ש בספר תומת ישרי' שהרי הרמב"ן ז"ל בפ"ק דפסחים בספר המלחמות גבי ההיא דאמר רב גידל המקדש משש שעות ולמעלה כתב וז"ל וכיוצא בו פשיטא משום דתנא ליה רישא באותו פרק אבל לא בטבל פשיטא והא לאו פשיטא אלא פלוגתא נמי היא ודלא כהלכתא יע"ש ועיין מ"ש בפ"ח מהלכות חו"מ דפ"ד ע"ג הן אמת שצריך להבין לפי דעתו ז"ל דת"ל דאינו יוצא בו מטעם מה"ב כמ"ש רש"י והר"ן ז"ל והיה נראה לומר דס"ל להרמב"ן דדוקא גבי לולב הגזול דע"י עבירה באה המצוה אינו יוצא בה י"ח מה שא"כ בטבל דהעבירה היינו הטבל אינו גורם למצוה שתעשה ואדרבא אם היו חולין מתוקני' היה יוצא י"ח בשופי וכמו כן כתבו התוספות בר"פ לולב הגזול דהיינו טעמא דלולב של אשירה לא מפסיל משו' מה"ב משום דאין העבי' גורמת המצוה יע"ש. אלא שלכאורה יש לתמוה עליהם שאחר מ"ש דלולב של אשירה לא מפסיל משום מה"ב הקשו דבמצה של טבל ל"ל הקשה דת"ל משום מה"ב והוא תימא דמצה של טבל נמי אין העבירה גורמת למצוה דומייא דלולב של אשירה וכבר בס' שמע יעקב בקונ' ארעא דרבנן הקשה כן. אמנם אחר העיון קצת הא ודאי בורכא דבשלמ' בלולב של אשירה דלקיחתו אין בו עבירה אלא העבירה היא מה שנעשית אשירה והילכך כשאנו באים לו' דמצות הלולב באה ע"י עבירה שייך שפיר לומר אטו אם לא היו עובדים אותה לא היה יוצא משא"כ בטבל שהטבל בעצמו אינה העבירה דמשום היותו טבל מה עבירה בידו והעבירה היא האכי' והילכך שייך שפיר לומר דע"י העבירה דהיינו אכילת הטבל היא גורמת למצוה שתעשה וזה פשוט עוד היה

נראה לי ליישב קו' התוס' דהיקשה אצטריך לר"ש היכא דאין לו אלא מצה של טבל ואינו יכול לתקנו דהו"א ליתי עשה ולידחי ל"ת ולא שייך כאן מה"ב דעביר' מעיקר' ליתא דאתי עשה ודחי ל"ת ועיין בירוש' הביאוהו התוס' בפ"ק דקידושי' הקשו גבי קרא דכתיב ויאכלו מעבור הארץ כו' דאמאי לא אכלו ישראל שבאותו הדור מצה מן החדש דאתי עשה ודחי ל"ת וצריך לומר דקושיית הירושלמי הלזו אינו אלא לרבנן דר"ש אבל לר"ש אין כאן קושייא כלל דרחמנא מיעטיה מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ לבד כנ"ל.

ובהיותי בעיר פירנצי אינה ה' לידי שיטת כתיבת יד על מס' פסחים להריטב"א ז"ל וראיתי שם כתוב למר על ברייתא הלזו ה"מ ר"ש היא כו' כת' הרי"ט ומעתה מתני' דקתני שאין יוצאין בטבל וקי"ל כוותייהו. ואע"ג דדמי למצוה הבאה בעבירה כתבו התוס' דלא אסרה תורה מה"ב אלא במצוה שבא לרצות והן שופר ולולב אבל בשאר מצות לא תדע דהא איצטריך קרא למעוטי סוכה גזולה וכן ציצית ומעתה מצה גזולה וכן של טבל יוצאין בה בדיעבד מיהו לכתחילה אסור משום בוצע ורבי' כתב דמצה גזולה אין יוצאין בה בדיעבד ובירושלמי נחלקו בדבר וכתב הרי"ט ואנן הא פרישנא לה בכמה דוכתי וברירנא בראיות ברורות דלא אמרינן מה"ב אלא כשהמצוה מסייעת בקנינה אבל כשאין המצוה מסייעת בקנינה לא שהרי דמים הוא חייב לו וכל היכא דגזל קמח ועשאו מצה דאיכא יאוש ושינוי מעשה לכ"ע יוצאין בה אבל גזל מצה אפויה ואיכ' יאוש בעלי' וע"י המצוה איכא שינוי השם דמעיקרא לחם והשתא מצה א"נ שינוי רשות למ"ד דקדושת מצוה חשיב שינוי רשות דנמצא דע"י המצוה הוא קונה מצה זו דהא אפליגו בירושלמי וקי"ל כמאן דאסר הילכך טבל דעבידתא מעצמה ואין המצוה מסייע לא חשיב מה"ב ושרייא עכ"ל ונראה שזה דעת הרמב"ן ז"ל כנ"ל ודוק.

הלכה ג

אכל מצה בלא כוונה כו' יצא י"ח. מ"כ להרב המובהק כמוהר"מ ן' אדרת וז"ל כתב מרן כ"מ בפ"ב מהלכות שופר הל' ד' דדעת רבי' דאין צריך כונה לאכילה יע"ש ונ"ל דלמד רבי' חילוק זה מדלא משני תלמודא ביבמות ד"מ ע"א דפריך מאי תרי גווני איכא כו' ואמאי לא משני רצה לשם סעודה אוכלה רצה לשם מצוה אוכלה והתוס' שם בד"ה מאי הק' כן ותירצו דא"צ שיכוין לשם מצוה וק"ל שהרי שנינו בר"פ היה קורא אם כיוין לבו יצא ואם לאו לא יצא ומשמע דמצוות בעו כונה ומה"ט כתב רבי' דיצא י"ח דמדלא מתרץ תלמודא כמ"ש וכמ"ד דמצוות בעו כוונה דמחלוקת תנאים הוא וכדאיתא בפרק ע"פ א"כ ש"מ דגבי אכילה שיש בו הנאה לכ"ע יצא י"ח ולפחות הול"ל תלמודא הכי מאי תרי גווני איכא וכי תימא דצריך שיכוין לשם מצוה הניחא למ"ד מצוות צריכות כוונה

אלא למ"ד א"צ כונה מא"ל ומדלא קאמ' תלמודא הכי ש"מ דכ"ע מודו דבאכילה יצא ואף דבאכילה נמי יש מחלוקת שם בע"פ דאכל' למצה בלא מתכוון לא יצא לחד מ"ד מ"מ אין הלכה כן אלא הלכה כמ"ד דיצא ותלמודא לא משני כדי לאוקומי קרא אליבא דהילכתא אבל אם תאמר דהלכה כמ"ד לא יצא תימא למה לא מוקי קרא כהלכתא אבל עדיין ק' דנימא דבעלמא אצ"כ באכילה אבל הכא צריך כונה משום דשנה עליו הכתו' לעכב וכדלקמן.

הלכה ה

אבל אין לשין אותה ביין ובשמן כו'. מ"כ להרב הנז' וז"ל הנה הטור כתב ברס"י שכ"ט שהדובשנין לאו לחם מיקרו ויש לדקדק דלמה לי קרא למעט מצה עשירה בליל פסח מקרא דלחם עוני כדאיתא בפסחים בפרק כ"ש ות"ל דלחם כתיב ומצה עשירה לא איקרי לחם כמו גבי חלה דמצה עשירה פטורה מן החלה משום דלא איקרי לחם.

הלכה ז

אין אדם יוצא י"ח כו' כגון שאכל טבל כו'. מ"ך להרב הנז' מדברי רבינו משמע דס"ל דלדעת רבנן דר"ש דס"ל דאיסור חל על איסור אינו יוצא י"ח בפסח דאלת"ה א"כ הוו תרי פסקי דסתרי אהדדי דכאן פסק רבינו דאינו יוצא י"ח בטבל והיינו אותה ששנינו בפסחים דאתייא כר"ש דס"ל דאאחע"א והרי רבי' פסק כרבנן בפ"ב מהלכות שביתת עשור דאחע"א אלא ודאי עכ"ל דלרבנן אינו יוצא י"ח בטבל וא"כ ק' דכיון דס"ל דאחע"א א"כ עכ"ל דבטבל (אינו) יוצא י"ח בפסח וכי תימא דטעמא דרבנן הוא משום דהוייא מצוה הבאה בעבירה כמ"ש רש"י שם בדל"ה ע"ב בד"ה דמאי לא כו' א"כ תינח למ"ד דמצוה ה"ב א"א אבל למ"ד דאפשר מא"ל שהרי פלוגתא דאמוראי הוא במסכת סוכה דל"ח ע"א וי"ל כמ"ש שם בד"ה מתוך כו' דהאי פלוגתא אינו אלא במידי דרבנן כגון לולב בי"ט שני אבל במידי דאורייתא מודו כ"ע אך תימא דהתם מייתי משם רשב"י האי דמצוה ה"ב דאינו מועיל וא"כ למה הוצרך הכא רשב"י להביא ראיה על טבל שהרי הראיה זו והטעם מפורש כמ"ש ודע שרבינו ז"ל השמיט דאינו יוצא במ"ע כמ"ש שם דל"ה ע"ב אלמא דס"ל דטבל דמ"ע לא הו"ל כמו שאר טבל דאסור לאוכלו קודם שיפריש מ"ע ואלו הוא כתב בפ"א מהלכות מעשר שני די"ג דטבל דמ"ב ומ"ע הוי כשאר טבל דאסור לאוכלו וי"ל דמה שלא העתיק האי דמ"ב ומ"ע היינו משום דסמך אה' ברכות דאפילו בטבל דרבנן אין מברכין וא"כ אינו יוצא וזה הוי טבל נמי כמ"ש בה' מעשר שני ע"כ מצאתי להרב הנז'.

הלכה י

נשים ועבדים וקטנים חייבים באכילת מצה כו'. הנה התוספות בקידושין דל"ד ע"ב סד"ה נילף כת' וז"ל וא"ת למאי אצטריך במצה הקש דכל שישנו בבל תאכל כו' בלאו הכי ידעינן שנשים חייבות דאי פטורות למה לי האזר' גבי סוכה אלא ש"מ דנשים חייבות ולהכי אצטריך האזרח גבי סוכה כו' וי"ל דע"כ אצטריך ההקש דאי לא הו"א דהאזרח אתא לרבויי נשים דלמעוטי לא אצטריך כו' עכ"ל ושמעתי מקשים דמה יענו התוס' למאי דמסיק הש"ס בסוכה דכ"ח דנשים אמעיטו מסוכה מהלכה למשה מסיני וקרא אסמכתא בעלמא וא"כ הדרא קושי' התוס' לדוכתא דלמה לי הקש גבי מצה דמדאצטריך הלכה למ"מ גבי סוכה ילפינן גבי מצות שחייבות אין מזור לקושייתם ואני חפשתי בספרים ומצאתי להרב שמע שלמה פרשת בא דס"ג ע"א הוקשה לו קו' זו בדברי הרא"ם על הסמ"ג שכתב כדברי התוס' הללו יע"ש. ואשתמיט מיניה שדברי הרא"ם הן הן דברי התו' אות באות.

וראיתי שתי' לקו' זו הרב הנז' וז"ל ומה שהקשינו בשמעתין דלמאי אצטרי' ההקש דת"ל מדאצטריך הלמ"מ גבי סוכה למעוטי נשים לאו קושיא היא דבלא"ה מצינן למימר דאצטריך ההקש למימר דהמצה צריכה להיות בדבר הבא לידי חימוץ יוצא בה ידי מצה כדדרשינן בפסחים עכ"ל וזו ודאי היא תירוץ לקו' הרא"ם ג"כ דא"כ קשה מה יענה הרב ז"ל שהתוס' לא הונח להם בתירוץ זה והטעם ודאי דעיקר קו' התוס' היתה על תנא דברייתא למה לא למד דין זה שהנשים חייבות במצה מדאצטריך האזר' ולמה הוצרך ללמוד מדין ההקש וכיון שכן הדרא קו' לדוכתא למה לא למד מדאצטריך הלמ"מ גבי סוכה. ולכן נראה לענ"ד דאף קושיא זו מתורצת במ"ש התוס' לקושייתם דאי לאו ההקש הוה אמינא דהלמ"מ אצטריך כי היכי דלא נימא דאזרח אתא לרבויי נשים להכי אתא הלמ"מ לומר דהאזרח בא לרבות גרים ולא נשים ואם כן גבי חמץ הוה אמינא דפטורות משום מ"ע שהזמן גרמא הילכך הוצרך ההקש גבי מצה וגם הלמ"מ גבי סוכ' ודוק.

ועפ"י האמור יתיישב מה שהקשה מרן מלכא כמוהרח"א בספר עץ החיים בפרשת אמור ד"ן ע"א לדברי התוס' דפרק קמא דמגילה יע"ש. ודע דבקידושין דל"ג סע"ב אמרו בברייתא דמצו' עשה שהזמן גרמא כגון ציצית ותפילין הנשים פטורות וכתב הריטב"א ז"ל בחידושיו וז"ל וק"ל אמאי נשים פטורות מציצית אפילו לר"ש דהא דרשינן סמוכים למפטר כלאים בציצית וא"כ נימא נמי כל שישנו בבל תלבש שעטנז ישנו בגדילים תעשה והני נשי הואיל ואיתנהו בבל תלבש איתנהו בגדילים תעשה דהא דכוות' דרשי' גבי מצה דאע"ג דהיא מ"ע שהזמן גרמא נשים חייבות בו דאמרי' כל שישנו בבל תאכל

חמץ ישנו בקום אכול מצה כדאיתא בפסחים ואיכא למימר דבשלמא גבי מצה כיון דליכא למדרש מילתא אחריתי גבי ההיא דסמיכותא דרשי הכי אבל בסמוכין דציצית וכלאים כיון דאיכא למדרש ביה למפטר כלאים בציצית תו לא דרשי' ביה אידך דאתי לסתור הכלל שבידינו דכל מצו' עשה שהזמן גרמא נשים פטורות עכ"ל. ותמוהים דבריו דהא גבי הקש דבל תאכל חמץ הא איכא למדרש ביה דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם י"ח מצה כדאיתא בפרק קמא דפסחים ואיך כתב הרב ז"ל דליכא למדרש מילתא אחריתי וצ"ע.

פרק ח

הלכה יא

שורש איסור אכילת צלי בליל פסח ובכל **מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כא' בליל זה מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ כו'**. הכי איתא בגמ' דע"ד ת"ר איזהו גדי מקולס פירש רש"י דתנן בפרק מקום שנהגו שאסור לאכול צלי בע"פ במקום שלא נהגו לאכול ע"כ נראה מדבריו דגדי מקולס אינו אסור אלא במקום שלא נהגו לאכול צלי וזה תימא דגדי מקולס אסו' לאכול צלי בכל מקום כמו ששנינו בפ"ב דביצה כ"ב ע"ב דעושין גדי מקולס בע"פ וחכמים אוסרים וזה ששנינו בפרק מקום שנהגו שאסור לאכול צלי במקום שלא נהגו היינו אפילו כשאינו מקולס אלא אפילו חתיכת בשר צלי לבד וכן מבואר בדברי הטור ומרן בא"ח סימן תע"ו ועיין שם בס' מלכי בקדש שעמד על דברי רש"י ז"ל הללו.

ולע"ד אפשר ליישב דברי רש"י בשני פנים הא' דודאי רש"י אזיל ומודה דגדי מקולס אסור בכל מקום אלא דק"ל אריכות לשון הברייתא דקתני איזהו גדי מקולס שאסור לאכול בע"פ בזמן הזה דכיון דתנא דברייתא קאי על מתני' דפ"ב די"ט דתני חכמים אוסרים לאכול גדי מקולס בזמן הזה הוה ליה למתני סתמא איזהו גדי מקולס כו' לזה תרי' יתיב דמשום דתנן בפרק מקום שנהגו שאסור לאכול צלי במקום שלא נהגו דוקא אבל במקום שנהגו שרי להכי הוצרך להאריך ולומר איזהו גדי מקולס דאסור בזמן הזה אפילו במקום שלא נהגו כו' ולזה נראה שכוין רש"ל בפי' שכת' וז"ל במקום שלא נהגו פי' לאכול צלי כו' שבא לשלול שאין כונת רש"י לומר דגדי מקולס אסור לאכול דוקא במקום שלא נהגו דליתא דרש"י ז"ל אצלי דוקא קאי אבל מקול' אסור בכל מקום.

ומיהו לזה יש לדחות שאם זאת היתה כוונת רש"י הו"ל לרש"י ז"ל לומר דמשום דתנן בפרק מקום שנהגו שמותר לאכול צלי במקום שנהגו לאכול להכי הצריך תנא דברייתא

לומר דמקול' אסור אפילו במקום שנהגו היתר ולא הי"ל להביא סיפא דמתני' דמידק מינה דוקא במקום שנהגו לאסור ולא במקום שלא נהגו לאסור והיותר נכון נראה לי דרש"י ז"ל קשיתיה כיון דתני גדי מקול' תנא דברייתא ומקולס היינו שבני מעיו תולין חוצה לו כמ"ש רש"י ז"ל בלשון הקודם אמאי לא תני דכל שאינו מקולס אלא שבני מעיו בתוכו שרי ואפילו צלאו כולו לזה תרי' יתיב דכל כה"ג אסור לתנא דברייתא דמחזי כקדשים בחוץ שהרי שנינו יש מקומות שנהגו לאסור אפי' בחתיכ' בשר צלי אע"פ שאין דרך ק"פ לעשותו כך ואפי' בשר דעלמא שאינו של גדי הילכך במקולס אפי' שבני מעיו בתוכו דמחזי טפי כק"פ אסור בכל מקום. ומ"מ יש להסתפק אי שרי לעשות גדי מקולס ולא לאוכלו אלא להביאו לפניו בליל פסח דמלישנא דמתני' די"ט משמע לרבנן דר"א אפילו עשייתו לבד אסור אמנם מלישנא דברייתא דקתני דתודוס איש רומי הנהי"ג לאכול כו' משמע דדוקא לאכול אסור ודוק.